

te Vate Vate Vate Vate Vate Vate Vate
te Vate Vate Vate Vate Vate Vate Vate

Vate

kovara
kulturi
Nr. 15, Hamnan 2001

Vate

Kovara Kulturî

Hûmar: 15

Hamnan, 2001

Serredaktor:

Malmîsanij

Redaksiyon:

Haydar Diljen, J. İhsan Espar,
Malmîsanij, Mehmet Uzun

İnsiyatîfê destpêkerdişî:

Osman Aytar, Yıldırıay Beyazgul,
Çeko, Münzûr Çem, Memo Darrêz,
Nihat Elî, Cemîl Gundogan,
Lerzan Jandil, Huseyîn Kulu,
Seyîdxan Kurij, Robîn Rewsen,
Kazim Temurlenk, Şukrî Urgun

Temsîlkarê Almanya:

Münzûr Çem

Faks: +49 - 30 - 611 33 19

Seveta aboneyiye û têkiliye (Almanya de):

Vate

Postfach: 30 21 07
10 752 Berlin/Almanya

Temsîlkarê Berlîni:

Aydin Bîngol

Temsîlkarê Norveçî:

M. Darrêz

Box: 2545

7001 Trondheim/NORVEÇ

Temsîlkarê Hollanda

Ferhad Amedî

Delfzyl Str. 81

6835 CM Arnhem/HOLLANDA

Tel: +26-323 26 95

Sertê aboneyiye:

Welat	serrêk	6 aşmî
Tirkiya:	40 DM.	20 DM.
Almanya:	40 DM.	20 DM.
Swed:	250 SEK.	125 SEK.
Welatê bînî:	70 DM.	35 DM.

Vayî: 10 DM./50 SEK.

Îlan:

Riperrêk: 200 DM./1000 SEK.

Nêm riperr: 100 DM./500 SEK.

Çarêgriperr: 50 DM./250 SEK.

Çap: Apec Tryck & Förlag, Stockholm

ISSN:1401-2995

Postgiro:

Kurdiska Kultur och Språkföreningen

475 16 98-4 SWEDEN

Adresa têkiliye:

Ihsan Türkan

Eksätravägen, 186

S-127 61 Skärholmen/SWEDEN

Tel: +46-(0)8-97 76 56

E-mail: ihsan.turkan@chello.se

Berpirsiyariya her nuşteyî ya nuştoxi/nuştoxe bi xo ya.

TEDEYÎ

Wendoxan rê	3
Deheqê Kirmanckî de Kombîyâşê Newine	4
J. İhsan Espar	
Ferhengêko Newe	55
Jêhatî Zengelan	
Xal Mehmed	58
Hamdi Ozyurt	
Vatişê Bêvateyî	68
Bavê Roza	
Qeçek	70
Roşan Lezgîn	
Husna	71
W. K. Merdimîn	
Çewligî ra Çend Îdyomî (Deyîmî)	76
Ali Heyder Sever	
“Canî Canî”	84
Firat Çelker & Xezala Şarîkî	
Ripelê Fiqrayan	88
Giran Kızıl	
Welatê Ma Toz-duman o	93
Mihani Licokic	
Mamo Hewêz	94
Heydo Keçanîcî ra Şîri	97
Seyîdxan Kurij	
Qilif Marî di Yew Xuert	100
Celadet Ali Bedirxan	
Ferhenga Kurdî (Kurmancî)-Frensi-XV	105
Alfabeye	112

Wendoxan rê

Wendoxê hêcayî,

Na hûmara Vateyî welat ra durî vejîyêna la nê rojan de hûmarê 7., 8., 9., 10., 11. û 12. ê Vateyî Tirkîya de newe ra neşr benê û wendoxanê welatî resenî.

Hûmara 14. de ma nuştbi ke ferhengê (sözlük) Grûba Xabate ya Vateyî yanî **Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) & Ferhengê Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî** İstanbul de neşr bîyo. Welat de vilabîyayışê Vateyî û nê ferhengî, wendiş û nuştışê kirmancî ser o tesîrêko hol (baş) keno. Mektubî û nuşteyê wendoxanê ma yê ke welat ra nusenî zî naye nawnenê (musnenê). Nê mektuban û nuşteyan de merdim kirmanckîya hîna fesihe waneno.

Kombiyayışê Kirmanckî yê Newine aşma tebaxe de bi. Na hûmare de şima netîceyanê nê kombiyayışî wanenî.

Sey nuşteyanê Roşan Lezgin, W. K. Merdimîn, Xezala Şarikî û Jêhatî Zengelanî çend nuşteyê ke welat ra ameyê zî na hûmara ma xemilnenê.

Hêvîya ma a ya ke bi na hûmare şima kirmanckî ra hîna zaf tam bigîrê.

Weşîye de bimanê.

Vate

DERHEQÊ KIRMANCKÎ DE KOMBÎYAYÎŞÊ NEWINE

Stokholm, 09. 08. 2001 - 15. 08. 2001

Roja 9ê menga (aşma) tebaxe, Stokholm de kirmancî (zazakî) ser o kombîyayîşê newine dest pêkerd û hewteyê (hefteyê) ramit. Nê kombîyayîşî de nê yewendes kesî amade bîy:

Aydin Bîngol (Gimgim)
Mûnzûr Çem (Dêrsim)
Haydar Diljen (Sêwregi)
J. Îhsan Espar (Pîran)
Lerzan Jandîl (Gimgim)
Wisif Kaymak (Pîran)
Çeko Kocadag (Gimgim)
Seyîdxan Kurij (Çewlîg)
M. Malmîsanij (Pîran)
Selîm Mûrat (Pali)
Orhan Zoxpayij (Çewlîg)

Amadebîyayoxî nê kombîyayîşî de nê meseleyan ser o vindertî û meylê xo tesbît kerdi:

- 1-Rastnuştiş
1. 1-Kilmnuşteyî (Kısaltmalar)
1. 2-Îzafe (Tamlama)
1. 3-Partîkel
1. 3. 1-Demê nikayinî de (Şimdiki zamanda)
1. 3. 2-Demê ameyoxî de (Gelecek zamanda)
- 2-Çend çekuyê neweyî
- 3-Termê weşîye (Sağlık terimleri)
- 4-Termê cografya (Coğrafya terimleri)

Cêr ra ma nê xusûsan de meylê kombîyayîşî nusenî.

Tîya de çekuya nêrî (bi tirkî "eril sözcük") ver de (n), çekuya makî (bi tirkî "dişil sözcük") ver de (m) nusîyayo. Tayê çekuyanê nêrîyan dime (dima) suffiksê "-e" yan zî "-ye" nusîyayo. No yeno a mana ke, eke formê nêrî dime "-e" yan zî "-ye" ame, a çekuye makî ya. Nimûne: zerenc, -e. Yanî, çekuya "zerenc"î nêrî ya (bi tirkî "erkek keklik"), eke na çekuye dime "-e" ame, bena "zerence" û na çekuya "zerence" makî ya (bi tirkî "dişi keklik"). Tayê mintiqayan de, çekuyanê makîyan dime herunda "-e" de "-i" yena, tayê mintiqayan de zî ne "-e" ne zî "-i" yena.

1-Rastnuştiş

1.1-Kilmnuşteyî (Kısaltmalar)

Çend kilmnuşteyê ke nê kombîyayîşî de tesbît bîy nê yê:

<i>kirmancî (zazakî)</i>	<i>tirkî</i>
IV. (Îsayî ra ver)	M. Ö. (milattan önce)
ÎP. (Îsayî ra pey)	M. Ö. (milattan sonra)

1. 2-Îzafe (Tamlama)

Kirmancî de îzafe (tirkî de "tamlama") mintiqâ ra mintiqâ cîya vajîyêna. Hetta tayê mintiqayan de vengo ke îzafeyî ifade keno vîndî bîyo. Mavajî herunda "herê mi" (tirkî de "eşegim") de tayê mintiqayan de vanê "her mi". Labelê ziwanê nuştişî de ganî herfa ke îzafeyî musnena (nawnena) binusîyo.

Derheqê îzafeyî de meylê kombîyayîşî û formê bînî wina yê:

Nêrî (Eril)

<i>meylê kombîyayîşî .. formê bînî</i>	<i>tirkî</i>
a-herê mi	hêr mi, her mi
b-herî mi	hêr mi, her mi
a-lajê Hesenî	lac Hesenî, lac Hesen
b-lajî Hesenî	lac Hesên, lac Hesen

Hasanın oğlu

Vlate _____

Makî (Dişil)

meylê kombîyayîşî .. formê bînî tirkî
 a-hera mi hêr mi, her mi eşeğim (dişil)
 b-herê mi herey mi, hêr mi, her mi eşeğim (dişil)

Zafhûmar (Çoğul)

a-herê mi hêr mi, her mi eşeklerim
 b-herî mi hêr mi, her mi eşeklerim

a-lajê Hesenî lac Hesên, lac Hesen Hasanın oğulları
 b-lajî Hesenî lac Hesên, lac Hesen Hasanın oğulları

Seke mîsalanê corênan ra zî fam beno, goreyê meylê kombîyayîşê ma, kirmancî (zazakî) de ewro merdim şîno (bese keno) bi formê a yan zî bi formê b binuso.

1. 3-Partîkel

Kirmancî de demê nikayinê karî (filin şimdiki zamanı) û demê ameyoxê karî (filin gelecek zamanı) bi yew partîkel viraziyêno. Partîkelê demê nikayinê karî nê yê: hawo, haw, hew; haya, hay, hey; hê, ha, ho; wo, wa; ya, yê.

Nê ge-ge (rey-rey) kilm benê û se "o" vajîyênenê.

Partîkelê demê ameyoxê karî nê yê: dê, do, ko, ka, go, ro, yo.

Nê zî ge-ge kilm benê û se "o" vajîyênenê.

Nê partîkelanê corênan ra partîkelo ke yew herfe bo o û zemîr pîya, partîkelo ke yew herfe ra vişêr (zêdetir) bo o û zemîr cîya nusîyênenê. Yanî partîkelê "o"yi û zemîr pîya nusîyênenê labelê partîkelê bînî û zemîr cîya nusîyênenê. Nimûneyî:

1. 3. 1-Demê nikayinî de (Şimdiki zamanda)

meylê kombîyayîşî formê bînî tirkî
 ez hawo yena ezhawo yeno ben geliyorum
 ez haw yena ezhaw yeno ben geliyorum
 ez ha yena ezha yen ben geliyorum
 ez hê yena ezhê yen ben geliyorum

ez ho yena ezhō yēn ben geliyorum
 ez wo yena ezwō yēn ben geliyorum
 ezo yena ezo yēn ben geliyorum

ez ha vana ezhā vān ben söylüyorum
 ez hē vana ezhē vān ben söylüyorum
 ez ho vana ezhō vān ben söylüyorum
 ezo vana ezo von ben söylüyorum

ti hay yenî tiha yenî sen geliyorsun
 ti ha yenî tiha yenî sen geliyorsun
 ti hê yenî tihê yenî sen geliyorsun
 ti wa şona tiwa sona sen gidiyorsun

Hesen hew erzenû.... Hesen hewerzenû. Hasan atıyor.

ê ha yenê êha yenî onlar geliyorlar
 ti ya wena tiya wena sen yiyyorsun
 ti yê yenî tiyê yenî sen geliyorsun

ma yê benê mayê benê biz götürüyoruz
 ma yê yenê mayê yenê biz geliyoruz

1. 3. 2-Demê ameyoxî de (Gelecek zamanda)

ez do bêrî ezdo bêrî ben geleceğim
 ez do bigîran ezdo bigîran ben alacağım
 ez do bigîra ezdo bigîra ben alacağım
 ez do vaja ezdo vaja ben söyliyeceğim
 ma do vajê mado vajê biz söyliyeceğiz

ti dê bimirê tidê bimirê sen öleceksin
 ê ro bêrê êro bêrê onlar gelecekler
 ez ko bêra ezko bêro ben geleceğim

Vate _____

ez ko vaja ezko vaco ben söyliyeceğim

ez ka vaja ezka vaco ben söyliyecektim

ti go bêrê tigo bêrê sen geleceksin

ti yo bişimê tîyo bişimê, tuyu bisimê sen içecksin

ezo bêrî ez o bêrî ben geleceğim

ezo vaja ez o vacû ben söyliyeceğim

Çend çekuyê neweyî, termê weşîye û termê cografya yê ke nê
kombîyayîşî de tesbit bîyê, ma cêr ra goreyê rêza alfabetîke rêz kerdî.

ÇEKUYÊ NÊ KOMBİYAYÎŞÎ

meylê kombiyayîşî formê bînî

acı: tal, -e; cal, -e

acı su: awa tale (m); awa cale (m)

adacık: giraweke (m)

adam: însan, -e însa, însون, -i, însö, însûn, -i, însû, îsan, -e, îsa,
îson, -e, îso, îsûn, -i, îsû

peya (n) pîya (n)

adamlık: insanîye (m) însaney (m), însoney (m), îsonenê (m),
însûney (m), însûnenê (m), îsaney (m),
îsanê (m), îsoney (m), îsonê (m), îsûney (m),
îsûnenê (m)

însanetîye (m) însanetey (m), însonetey (m), îsononetê (m),
însûnetey (m), însûnetê (m), îsanetey (m),
îsanetê (m), îsonetey (m), îsonetê

peyayîye (m) pîyayîye (m)

peyatîye (m) pîyatîye (m)

adet: b. aybaşı

adet görmek: b. aybaşı olmak

- ağır hasta:** nêweşo giran (n) nêweso giran (n), niweşo giran (n)
 nêweşa girane (m) nêwesa girane (m), niweşa girûn (n)
 nêweşo xidar (n)
 nêweşa xidare (m)
- ağır hasta olmak:** giran nêweş bîyene girûn niweş bîyene
 zaf nêweş bîyene zahf niweş bîyâine, zof nêwes bîyâine
 xidar nêweş bîyene xidar niweş bîyene
 helak bîyene helak bîyâine
 cîm nêakerdene
 cîmî nêakerdene
- ağrı:** dej (n) dec (n), dez (n)
- ağrıma:** dejayîş (n) decayîş (n), dezayîş (n)
 tewayîş (n)
- ağrımak:** dejayene decayene, dezayene
 tewayene tewayîne
- akşam:** şan (n)
 êvar (n)
 mexreb (n) mixurbe (m), mixurve (m), muxurb (n),
 muxurbe (m), moxirbe (m), muxirve (n)
- akşam namazı:** nimajê şanî (n), nimajê mexrebi (n)
- alacakaranlık:** lêl, -e leyl, layl
- alçak:** nizm, -e nimz, -e, nimiz
- alerji:** alerjî (m)
- alerji** (kaşıntılu): 1)îre (m) îri (m), îyr (m), êr (m), hîri (m), hîr (m)
 2)xurek (n) xurik (n)
- alerji** (yiyecektan): şaplore (m) şiplore (m)
- alerji olmak:** 1)îre vetene îri vetene, îyr vetene, êr vetene, hîri vetene,
 hîr vetene
 2)şaplore vetene şiplore vetene
- Ali:** Elî, Alî Olî
- Hazretî Ali:** Hezretî Elî, Hezretî Alî Hezretî Olî
- Allah:** Ellah (n), Olî (n) Ella (n), Ela (n), Allah (n), Alla (n), Ala (n)
- alüyyon:** lixe (n), aluyyon (n)
- amel:** b. ishal
- an:** 1)game (m) gami (m), gomi (m), gom (m), gûmi (m), gûm (n)
 2)hing (n) hêne (m)

late

3)hele (m) heli (m), hel (m), hili (m), huli (m)

4)linge (m)

anında: b. **hemen**

anında ölmek: b. **hemen ölmek**

aniden: nişka

nişka ve ra nişka ra

tavilê

taf de taf te

xaftela

xafil de xafil di, xaflin de

xfila xafla

aniden ölmek: nişka merdene

nişka ve ra merdene nişka ra merdene

tavilê merdene

taf de merdene taf te merdene

xaftela merdene

xfil de merdene xafil di merdene, xaflin de merdene

xfila merdene xafla merdene

ansızın: b. **aniden**

apandisit: apandîsit (n) apandîs (n), apandê (n)

apse: b. **çiban**

aptes: destmaj (n) destmac, desmac (n), desmaj (n), deşmaj (n), ondaz (n)

aradaki: mîyanêñ, -e mîyûnîñ; mîyanêñî (m); mîyonêñ, -i

ark: vaye (m) vaya (m), vay (m)

cuwa (m)

arpacık:veyveke (m) veyleki (m), vêki (m), vêvek (m), weke
buke (m)

asır: seserre (m)

astım: astim (n) astma (m)

aşı (tipta): terpin (n)

perpûn (n)

derzîne (m)

aşık: 1)aşiq, -e asiq, -e

2)heskerdox, -e haskerdox, -e

aşık edebiyatı: edebiyatê aşiqan (n)

aşık olmak: 1)AŞIQ BİYENE ASIQ BİYAYİNE, ASIQ BİYAYENE
 2)ERO CIEŞECİYENE
 3)HES KERDENE HAS KERDENE
 4)ZERRİ DEKEWTENE, ZERRİ CIKEWLTENE ZERRİ DEKWTENE, ZERRİ DEKOWTENE, ZERRİ DEKOTENE
Zîne Mem'e aşık olmuştu. (Zerrîya
 Zîne dekewtibî Memî.)
 5)ZERRİ DEVISTENE, ZERRİ CİFİSTENE ZERRİ DEVISTENE

Mem Zîne'ye aşık olmuş. (Memî

zerrî devista Zîne.)

6)ZERRİ PIRA NAYENE

Ferhad Şirine'ye aşık olur. (Ferhad

zerrî nano Şirine ra.)

7)ZERRİ CİKERDENE

birbirine aşık olmak: aşiqê yewbînî

bîyene, aşiqê yewbînan bîyene zerrî
 dekewtene yewbînî, zerrî dekewtene yewbînan
 zerrî devistene yewbînî, zerrî devistene yewbînan
Zîne ile Mem birbirlerine aşık olmuşlardır.

(Zerrîya Zîne û Memî dekewtibî yewbînî/yewbînan.

Zîne û Memî zerrî devistibî yewbînî/yewbînan.)

aşk: eşq (n)

ateş (hastalıkta): veş (n) vêş (n)

şewat (n)

adir (n)

ateşli hatalık nöbeti: tewe (m) tewi (m), tow (m), to (m)

aybaşı: bêdestmajîye (m) bêdestmacê (m), bêdesmacey (m), bêdesma-
 jey (m), bêdeşmajey (m)

aybaşı olmak: bêdestmaj bîyene bêdestmac bîyayene, bêdesmac bîyayene, bêdes-
 maj, bîyayene, bêdeşmaj bîyayene

kincan ro ginayene

aydın: b. **aydînlîk**

Gözün aydın. (Çimê to roşn bî./Çi-
 mî to roşt bî.)

aydın (münevver): roşnvîr, -e

aydînlîk: 1)roşnîye (m) roşney (m), rûşney (m), rueşney (m), ruaşnê (m)
 2)roşnayî (m) rûşnayî (m), rueşnayî (m)

- 3)roştiye (m) rueştê (m), ruestey (m), rête (m)
4)roştêni (m)
5)roşn (n) rosn (n), rûşn (n), rueşn (n), ruşn (n)
6)roşt (n) rost (n), ruest (n), ruşt (n), rêt (n)

ayrı: 1)cîya, -ye

2)bîn, -e

ayrı ayrı: cîya-cîya

ayrılık: cîyayîye (m), cîyayî (m) cîyayey (m), cîyayê (m)

cîyatî (m)

azma (yara vb için): harbîyayîş (n) harbeyîş (n)

wegîrîyayîş (n)

wegirewtîş (n)

azerîyayîş (n) azirîyayîş (n)

xidarbîyayîş (n) xidarbeyîş (n)

azmak (yara vb için): har bîyene har bîyayene

wegîrîyayene wegîrîyayîne

Yaran azmiş. (Birîna to wegîrîyaya.)

azerîyayene azirîyayene

xidar bîyene xidar bîyayîne

bademcik şısmesi: vamekîdeginayîş (n)

gilbedeginayîş (n) gilbideginayîş (n)

guledeginayîş (n) guleamayîş (n)

nekîdekewtîş (n)

nekîdebîyayîş (n) nakîdebîyayîş (n)

alukîdeginayîş (n)

aloqîdeginayîş (n)

bağırsak kurdu: kerm (n) karm (n)

bağırsak solucusu: malik (n)

bakis: awir (n)

nîyadayîş (n)

ewnîyayîş (n)

bakma: nîyadayîş (n)

ewnîyayîş (n) anîyayîş (n), anyayîş (n), ewneyîş (n), ewnîriya-
yîş (n), ewnîyayîş (n), hewnîyayîş (n), hewneyîş (n),
howneyîş (n), hownîyayîş (n), hoyneyîş (n),
hoynîyayîş (n), onîyayîş (n), owneyîş (n), ownîya-

yîş (n), ûnîyayîş (n), ûnyayîş (n), winyayîş (n)

bakmak: nîyadayene

bak: nîyade

ewnîyayene anîyayîne, anyayîne, ewneyîne, ewnîrîyayîne,
ewnîyayîne, hewnîyayîne, hewneyîne, howneyîne,
hownîyayîne, hoyneyîne, hoynîyayîne, onîyayîne,
owneyîne, ownîyayîne, ûnîyayîne, ûnyayîne,
winyayîne

bak: biewnî biewnîre, bewnîre, bonîr, bewnî, bownî, bownî,
boynî, banî, bonî

baraj: awbend (n), baraj (n)

basur: tawin (n)

masîla (m) muyesîr (n)
basur (n)

basuru olmak: tawin teberkerdene

masîla bîyene muyesîr bîyene
basur bîyene

baş dönmesi: dewqe (m) dewqi (m), dowqi (m), tewqi (m), towqi (m),
doq (m), dewx (m), duwx (m), dox (m)

hîre (n)

başı dönme: dewqeşîyayîş (n) dewqîşîyayîş (n), dewqîşeyîş (n), dowqîşîyayîş (n),
tewqîşîyayîş (n), towqîşîyayîş (n), doqşîyayîş (n),
dewxşîyayîş (n), duwxşîyayîş (n), doxşîyayîş (n)

hîreşîyayîş (n)

başı dönmek: dewqa ... şiyene dewqa ... şiyayene, dewqa ... şeyene (şeyîş), dowqa ... şiyayene, tewqa ... şiyayene, towqa ... şiyayene,
doqê ... şiyayene, dewxa ... şiyayene, duwxâ ... şîyene, doxa ... şiyayîne

hîre şiyene hîre şiyayene

hîrê ... şiyene hîrê ... şiyayene

Başınız döner: Dewqa şima şona

hîrê şima şono

başka: 1)sewbî sowbî, sobî, zobî, zovî, zoýî

2)sewbîna sewbîna, sowbîna, sobîna, sobna,
zobîna, zovîna, zoýîna

- 3)bîn, -e
4)cîya, -ye
- başka bir:** yewna jewna, junâ, jûna, zûna
- baygin:** 1)xeriqîyaye (n) xereqîyaye (n), xeriqîye (n)
xeriqîyaya (m), xeriqîyâyiye (m) xereqîyaya (m), xereqîyâyiye (m), xeriqîya (m)
- 2)xewirîyaye (n) xewrîyaye (n)
xewirîyaya (m) xewrîyaya (m)
xewirîyayîye (m) xewrîyayîye (m)
- 3)xoraşîyaye (n) xuraşîyaye (n)
xoraşîyaya (m), xoraşîyayîye (m) xwiraşîyaya (m), xwiraşîyayîye (m)
- bayılma:** 1)xeriq (n) xereq (n)
2)xeriqîyayîş (n) xereqîyayîş (n)
3)xewirîyayîş (n) xewrîyayîş (n)
4)seyserâşîyayîş (n) seysererâşeyîş (n)
5)xoraşîyayîş (n) xwiraşîyayîş (n)
6)bolmîşbîyayîş (n)
- bayılmak:** 1)xeriqîyayene xereqîyayene
2)xewirîyayene xewrîyayene
3)sey sere ra şiyene sey sere ra şiyayene
4>xo ra şiyene xo ra şiyayêne, xwi ra şiyayene
5>bolmîş bîyene bolmîş bîyayene
- bayıltılmış olan:** 1)xeriqnaye (n) xereqnaye (n)
xeriqnaya (m), xeriqnayîye (m) xereqnaya (m), xereqnayîye (m)
- 2)xewirnaye (n) xewrnaye (n)
xewirnaya (m), xewirnayîye (m) xewrnaya (m)
- bayıltma:** 1)xeriqnayîş (n) xereqnayîş (n)
2>xewirnayîş (n) xewrnayîş (n)
- bayıltmak:** 1)xeriqnayene xereqnayene
2)xewirnayene xewrnayene
- bayram:** 1)roşan (n) rueşûn (n), roşon (n), roşûn (n), rûşûn (n)
2)îdî (m)
3)bayrem (n)
- bel ağrısı:** dejê mîyaneyî (n) dejê mîyanî (n), decî monî (n), decî mînî (n)
tîra mîyaneyî (m) tîra mîyanî (m)
- siddetli sırt veya bel ağrısı:** firke (n) firk (m)
- bel kayması:** caravejîyayîşê mîyanî

boçıkdekekwtiş (n) bûçikdekekwtiş (n), bueçikdekotiş (n), bûçidekekwtiş (n)
belki: 1)beno ke beno ki, benû ki, beno gi
 2)belkî belkîya, belka, belko, bêlka

belli amaçlar için veya belli so-

ruları çözmek için bir ara-
ya gelmiş olan topluluk: cemât (n)

ben: şanike (m) şameki (m), şûmeki (m), şamek (m),
 şomek (m), şomyek (m), şemûk (m),
 şemek (m), şimûek (m)

bildiri: vilaweke (m)

birdenbire: b. aniden

birleşik devletler: dewletê yewbîyayeyî (zh)

bitmek: qedîyayene qêdîyayêne
 xelisiyayene xelesîyayene, xeleşîyayene, xelesîyayêne
 qut bîyene qut bîyayêne
 peynîya ... ameyene peynîya ... hameyîne, peynîya ... omeyîne, pê-
 nîya ... amayîne
 peynî piro ameyene pêñî piro hameyîne, pêñî piro ameyîne, peynî
 piro omeyîne, pêñî piro amayene
 peynîye piro ameyene pêñîye piro ameyîne, pêñîye piro amayene

boğmaca: kuxika sîyaye (m) kuxika şîyaye (m)

xulkutik (n)

bölge: mintiqâ (m)

özerk bölge: mintiqaya otomâne (m)

bronşit: bronşît (n)

bulanık: lêl, -e leyl, layl

bulaşıcı hastalık: jan (n) ja (n); jon (n), jo (n); jûn (n), jû (n); zan (n),
 zon (n), zo (n), zûn (n), zû (n)

bulaşıcı hastalığa yakalanmak: jan ve-

tene jûn vetene

jan dekewtene jûn dekotene

burgaç: girawe (m)

şîpe (m) şîp (m)

burma: tadayış (n)

burmak: tadayene

bürkulma (el, ayak vb. için): nifir (n)

nefiriyayış (n) nêfiriyayış (n), nefiryayış (n), nefiliyayış (n)
tadîyayış (n) tadeyış (n)

ta re ci verdîyayış (n) ta ro ci vêrdîyayış (n), ta ro ci vêrdîyayış (n)
ta re ... verdîyayış (n) ta ro ... verdîyayış (n), ta ro ... vêrdîyayış (n)

ayak burkulması: nefiriyayışê linge, ta-
dîyayışê linge, tarelinge verdîyayış

el burkulması: nefiriyayışê destû, tadî-
yayışê destû, taredestû verdîyayış

burkulmak (el, ayak vb. için): nefiriyayene nêfiriyayêne, nefiryayene, nefiliyayîne

tadîyayene tadeyene (tadeyış)

Ayağım burkulu. (Linga mi tadi-
yay/tadîye.)

ta re ci verdîyayene ta ro ci vêrdîyayêne, ta ro ci vêrdîyayêne

ta re ... verdîyayene ta ro ... verdîyayene, ta ro ... vêrdîyayêne

Onun ayağı burkulu. (Ta verdî-
ya re linga aye.)

Senin ayağın burkular. (Ta verdî-
no re linga to.)

bükme: tadayış (n)

bükmek: tadyene

büyüklik: 1)girdîye (m) girdey (m), girdê (m)

girsîye (m) girsey (m), girsê (m)

2)pîlîye (m) pîley (m), pîlê (m)

3)xişnîye (m) xişney, xişnê (m)

büyütmek: gird kerdene

girs kerdene

pîl kerdene pîl kardene

xişn kerdene xişn kardene

can çekmek: cankêş de bîyene conkêş di bîyayîne

ganî ver o bîyene ganî ver o bîyayîne

ganî ver de bîyene ganî ver di beyene (beyîş), gûnî ver di bîyayîne

ganan ver de bîyene ganan ver di beyene (beyîş), gûnû ver di bîyayîne

giraneyî ver de bîyene giranî ver de bîyene

sekerate ver de bîyene sekrati di bîyayîne

cemaat: cemât (n) cemaat (n), cem'et (n), cim'et (n)

cerahat: b. **irin**

cerahatlı: b. **irinli**

cerahatlanmak: b. **irin toplamak**

cüzam: xûnav (n) xunav (n)

gureyo pîl (n) guro pîl (n)

cüzzam: b. **cüzam**

çakmak (tüpta): adire (n) (latînkî de "impetigo")

çağ: 1)b. **zaman**

2)dewr (n) dewir (n), dowl (n), dor (n)

3)cax (n)

çağlayan: çîrr (n), çîrtan (n)

çalışma: 1)xebate (m) xebat (m), xebat (n)

2)xebitîyayîş (n) xebetîyayîş (n), xebtîyayîş (n), xebteyîş (n), xevet-
yayîş (n), xevtîyayîş (n), xeftîyayîş (n), xefteyîş (n)

3)gureyayîş (n) gurêyayîş (n), gureyîş (n), guriyayîş (n), girweyîş (n)

4)karkerdiş (n)

5)şuxulîyayîş (n) şixulîyayîş (n), şuxilîyayîş (n)

çalışmak: 1)xebitîyayene xebetîyayene, xebetîyayîne, xebtîyayîne,
xebteyîne, xevetyayîne, xevtîyayîne, xeftîyayîne,
xefteyîne

2)gureyayene gureyayêne, gureyayîne, gurêyayene, gurêyayîne,
gureyene, gureyîne, guriyayene, guriyayîne, gir-
weyene, girweyîne

3)kar kerdene

4)şuxulîyayene şixulîyayene, şuxilîyayene

çalıştırma: 1)xebitnayîş (n) xebetnayîş (n), xebtnayîş (n), xevetnayîş (n), xevt-
nayîş (n), xeftnayîş (n)

2)gurenayîş (n) gurênayîş (n), gureynayîş (n), guriñayîş (n), gir-
weynayîş (n)

3)şuxulnayîş (n) şixulnayîş (n), şuxilnayîş (n)

çalıştırmak: 1)xebitnayene xebitnayîne, xebetnayene, xebtnayîne, xebtnayîne,
xevetnayîne, xevtnayîne, xeftnayîne

2)gurenayene gurênayene, gurênayîne, gureynayene,
gureynayîne, guriñayene, guriñayîne, girweynayîne

3)şuxulnayene şixulnayene, şuxilnayene (n)

çapak: 1) pilşk (n)

2) şilor (n) silor (n)

3) zîç (n) zîrç (n)

4) lîç (n) lîş (n)

çapaklanmak: 1) pilşk girewtene pilşk guretene

2) şilor girewtene silor girewtene

şilor dayene silor dayene

3) zîç kerdene zîrç kerdene

4) lîç kerdene lîş kerdene

çatlama -I (deri vb. için): terikiyayış (n) terkayış (n)

şeqiyayış (n) şeqayış (n)

qelişiyayış (n) qeleşiyayış (n)

raqılaşiyayış (n) raqılaşyayış (n)

qeşeriyayış (n) qeşeryayış (n)

fetiqiyayış (n) feteqiyayış (n), feteqyayış (n)

çatlama -II (kemik vb. için): deriziyayış (n) .. derezyayış (n), derzayış (n)

teriqiyayış (n)

çatlama -III (ölme): baciyayış (n) bajiyayış (n), bojiyayış (n)

rabaciyayış (n) rabajiyayış (n), raboijiyayış (n)

çatlamak -I (deri vb. için): terikiyayene terkayene

şeqiyayene şeqayene

qelişiyene qeleşiyayene

raqılaşiyene raqılaşiyayene

qeşeriyayene qeşeriyene

fetiqiyayene feteqiyayene, feteqayene

çatlamak -II (kemik vb. için): deriziyayene .. derezyayene, derzayene

teriqiyayene teriqayene

çatlamak -III (ölmek): baciyayene bajiyayene, bojiyayêne

rabaciyayene rabajiyene, raboijiyayene

çatlatmak -I (deri vb. için): teriknayene terknayene

şeqnayene

qelişnayene

raqılaşnayene

qeşernayene

fetiqnayene feteqnayene

çatlatmak -II (kemik vb. için): deriznayene.. dereznayene, derznayene

teriqnayene

çatlatmak -III (ölmesine neden ol-

mak): bacnayene bajnayene, bojnayêne
rabacnayene rabajnayene, rabojnayene

çavlan: çîrr (n), çîrtan (n)

çay: lay (m) la (m)

çem (n)

kuruyan çay: laya ziwaye (m) laya zuway (m), laya zuyay (m), laya juyaye (m)

çeşme: hêni (n) eyni (n), eynî (n), heyni (n), hêne (n), hêni (n), hî-
ní (n), ïni (n), yene (n), yeni (n)

boru ve oluk gibi şeyler

den veya yüksekçe bir yer

den akan çeşme: çirre (m) çîrr (m), çîrri (m), çurri (m)

çeviren (tercüme eden): çarnayox, -e

tadayox, -e

tercumekerdox, -e

çeviri: çarnaye (n); çarnaya (m), çarna-

yîye (m)

tadaye (n); tadaña (m), tadayîye (m)

tercume (n, m)

çevirme-I: 1)agêrnayîş (n) ageyrnayîş (n)

2)açarnayîş (n) yaçarnayîş (n), raçarnayîş (n)

3)gêrnayîş (n) geyrnayîş (n)

4)çarnayîş (n)

5)tadayîş (n)

6)çerixnayîş (n) çerexnayîş, çerxneyîş (n)

7)dêmdayîş (n) dîmdayîş (n), dîndayîş (n)

8)qelibnayîş (n) qelebnayîş (n), qeldayîş (n)

9)fetilnayîş (n) fetelnayîş (n), feletnayîş (n)

çevirme-II (tercüme etme): çarnayîş (n)

tadayîş (n)

tercumekerdiş (n)

çevirmek-I: 1)agêrnayene ageyrnayene

2)açarnayene yaçarnayene, raçarnayene

3)gêrnayene geyrnayene

4)çarnayene çarnayîne

- 5)tadayene tadayîne
6)çerixnayene çerexnayene, çerexnayêne, çerxnayîne
7)dêm dayene dêm dayêne, dîm dayene, dîn dayîne
8)qelibnayene qelebnayene, qeldayene
9)fetilnayene fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene

çevirmek-II (tercüme etmek): çarnayene

- tadayene tadayîne
tercume kerdene

çiban: sârbine (m) surbuni (m), surbini (m), suirbin (m)
kunêre (m) qînore (m)

kergane (m)
kule (m) kuli (m), kul (m)

çikik: 1)caravejîyaye (n) caravecîyaye (n)
caravejîyaya (m) caravecîyaya (m)
caravejîyayîye (m) caravecîyayîye (m)
2)reyaye (n) reyeye (n)
reyaya (m), reyayîye (m) reyeya (m)

çikmak (kol, ayak vb. için): 1)cara ve-
jîyayene cara vecîyayene
2)reyayene reyayîne

çıldırmak: b. **delirmek**

çicek (hastalığı): awleyî (zh) awley (zh), olê (zh), hewalêyî (zh), alwey (zh)
çicek çıkarmak: awleyî vetene awley vetene, olê vetene, hewalêyî vetene, alwey
vetene

çicek gibi hastalıklardan sonra

yüzde kalan yara izi: derne (n) dirne (n)

çicekbozuğu: awleyin, -e awleyini (m); olêyin, hewalêyin, -e; alweyin, -i
derneyin, -e dirneyin, -e

çis: b. **şidik**

çopur: awleyin, -e awleyini (m); olêyin, hewalêyin, -e; alweyin, -i
derneyin, -e dirneyin, -e

çorten: cirre (m)

çirancke (m) çiraniki (m), çurancke (m), çuraneki (m), çurani-
ki (m), çurniki (m); çirrike (m), çurane (m), çura-
ni (m); çirtan (n), çirtike (m), çirtiki (m)

dalga: pêl (n) pêle (m)

- dalga boyu:** dergîya pêlî (m) dargeya pêle (m)
- dalga yüksekliği:** berzîya pêlî (m) barzeya pêle (m)
- damar:** 1)damare (m) tamare (m), tomare (m), domari (m), dûmari (m),
dûmar (m)
- 2)reya (m)
- deli:** 1)gêj, -e gêc, gîec
2)xînt, -e
3)bom, -e
4)xêx, -e xex, -e
5)delu, -ye
- delilik:** 1)gêjiye (m) gêjey (m), gêcey (m), gîecê (m)
2)xîntîye (m) xîntey (m)
3)bomiye (m), bomêni (m)
4)xêxiye (m) xexîye (m)
5)deluyiye (m) deluyey (m)
- delirmek:** 1)gêj bîyene gêc bîyayene, gîec bîyayîne
2)xînt bîyene xînt bîyayene
3)bom bîyene bom bîyayene
4)xêx bîyene xêx bîyayene, xex bîyayene
5)delu bîyene delu bîyayîne
6)hêşê xo vila kerdene
7)aqil pernayene
8)aqil firnayene
9)aqil vîndî kerdene aqil vînî kerdene
- delirtmek:** 1)gêj kerdene gêc kardene, gîec kerdene
2)xînt kerdene
3)bom kerdene
4)xêx kerdene xex kerdene
5)delu kerdene delu kardene
- deniz:** derya (n) deyra (n), dêyra (n)
behr (n) bahr (n), bar (n)
dengiz (n)
- denizin yüzü:** serê deryayî (n)
- kapalı deniz:** deryayo girewte (n)
- deprem:** erdlerz (n) herdlerz (n), hardlerz (n)
binbilerz (n)
bunlerz (n)

- lerze (m) lerzi (m), lerz (m)
zelzele (n)
deprem dalgası: pêlê erdlerzî (n)
deprem merkezi: merkezê erdlerzî (n)
deprem ocağı: merkezê erdlerzî (n)
- dere:** dere (n)
kuruyan dere: dereyo ziwa (n) derewo zuwa (n), derewo zuya (n), dero juya (n)
derecik: dereyek (n), çirreçe (n)
dernek: komele (m)
dert: derd (n) dard (n)
kul (n)
devir: dewr (n) dewir (n), dowr (n), dor (n)
çax (n)
devirme: 1)dêmdayış (n) dîmdayış (n), dîndayış (n)
2)qelibnayış (n) qelebnayış (n), qeldayış (n)
devirmek: 1)dêm dayene dêm dayêne, dîm dayene, dîn dayîne
2)qelibnayene qelebnayene, qeldayene
devrilmek: 1)dêm dîyayene dêm dîyayêne, dîm dîyayîne, dîn dîyayîne
2)qelibiyayene qelebiyayene, qeldîyayene
- difteri:** difterî (m)
dizanteri: dîzanterî (m)
doğum: bîyayış (n) beyîş (n)
mayaxorabîyayış (n) mayaxwerabeyîş (n)
İsa'nın doğumumu: bîyayîşê Îsayî
mayaxorabîyayîşê Îsayî
Hasan'ın doğum yıldönümü: serr-
gêra bîyayîşê Hesenî, serrgêra maya-
xorabîyayîşê Hesenî
doğum sancısı: birêni (zh) birînî (zh)
doğum sancısı çekmek: birê-
nan ver de bîyene
birênan ver kewtene birênîyû ver kewtiş
birênan ciestene
dolaşma: gêrayış (n) geyrayış (n)
fetiliyayış (n) feteliyayış (n)
dolaşmak: gêrayene geyrayene

fetiliyayene	feteliyayene, feteliyayêne
biz dolaşalım: ma bigeyrin, ma bi- gêrê/ma bigêrî, ma bifetilime	
dolaştırma: gêrnayış (n)	geyrnayış (n)
çarnayış (n)	
fetilnayış (n)	fetelnayış (n), feletnayış (n)
dolaştırmak: gêrnayene	geyrnayene
çarnayene	çarnayıne
fetilnayene	fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene
domuz: xoz, -e	xûz (n), xîs (n), xuez, xonz, -e
kesegan, -e	kesega (n)
xenzîr, -e	xinzîr (n), xînzîr (n)
donxuz, -e	doxuz (n), doxiz (n)
dost: 1)birak, -e	biraki (m)
2)destebira, -ye	destebiray (m)
3)dost, -e	duest
4)yar, -e	
dostluk: 1)birakîye (m)	birakey, birakê (m)
2)destebirayîye (m)	
3)dostîye (m)	dostey (m), duestê (m)
4)yâriye (m)	yarey (m), yarê (m)
döndürme: 1)b. çevirme-I	
2)çerxkerdiş (n)	
döndürmek: 1)b. çevirmek-I	
2)çerx kerdene	
dönme: 1)agêrayış (n)	ageyrayış (n)
2)yacêrayış (n)	racêrayış (n)
3)tadîiyayış (n)	tadeyîş (n)
4)çerixîyayış (n)	çerexîyayış (n), çerexiyayış (n)
dönmek: 1)agêrayene	ageyrayene
2)yacêrayene	racêrayene, racêrayêne
3)tadîiyayene	tadîiyayene, tadeyene, tadeyîne
4)çerixîyayene	çerexîyayene, çerexiyayêne, çerexiyayîne
o döndü: a agêray/a gêray a; a cêrê ya, a tadîiyay, a çerixîyê	
düşme: kewtiş (n)	kowtiş n), kotiş (n)

düşmek: kewtene kowtene, kotene

o düşüyor (eril): o keweno o kuweno, o kweno, o kewno, o kuno, o kono

düşük yapmak: gede ver şiyene gede ver şiyayene

leyîr ver şiyene leyîr ver şiyayene

doman ver şiyene domon ver şiyayêne

qeçek ver şiyene qeçek ver şiyayene

qic ver şiyene qic ver şiyayene

put ver şiyene put ver şiyayene

tut ver şiyene tut ver şiyayene

düzlük: raşte (n) rast (n), raste (n), rest (n)

egzama: miloçike (m) bulecik (m)

meflonî (m)

meyasîr (n)

egzama (m)

eğrim: girawe (m)

şîpe (n) şîp (m)

eli ayağı tutmaz olmak: dest û lin-

gî ra birîyayîş

dest û pay ra kewtiş

epidemi: b. salgın hastalık

epilepsi: b. sara

erozyon: erozyon (n)

eski kent: şaristano kan (n), şaristano kehen (n)

bajaro kan (n), bajaro kehen (n)

şehîro kan (n), şehîro kehen (n)

eski şehir: b. eski kent

felç: felc (n) ferc (n)

felç olmak: felc bîyene ferc bîyayîne

fıtık: wir (n) wur (n), hur (n)

fitiq (n) fetiq (n)

frengi: firengî (n) frengî (n)

firengzehmetî (n) firingzehmetî (n), firingzametî (n)

gam: xem (n), kul (n)

geberme: geberbîyayîş (n) geverbîyayîş (n), gêverbîyayîş (n)

gebermek: geber bîyene geber bîyayîne, gever bîyayîne, gêver bîyayîne

geberîyayene geberîyayîne

gebertmek: 1)geber kerdene geber kardene, gever kerdene, gêver kerdene
gebernayene gebernayîne

gece körlüğü: b. **tavukkarası**

gece yarısı: nêmşewe (m) nîmşewe (m)
mîyanşewe (m)
şewenême (n)
şewlete (n)

geçim: 1)debare (m) debar (m)
2)şêlik (n) şelik (n)

geriye döndürme: b. **çevirme-I**

geriye döndürmek: b. **çevirmek-I**

gezdirmeye: 1)gêrnayîş (n) geyrnayîş (n)
2)çarnayîş (n)
3)çerixnayîş (n) çerexnayîş (n), çerxnayîş (n)
4)fetilnayîş (n) fetelnayîş (n), feletnayîş (n)

gezdirmek: 1)gêrnayene geyrnayene
2)çarnayene çarnayîne
3)çerixnayene çerexnayene, çerexnayêne, çerxnayîne
4)fetilnayene fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene

gezdir: bigêrne, biçarne, biçerix-ne, bifetilne

gezme: gêrayîş (n) geyrayîş (n)
fetiliyayîş (n) feteliyayîş (n)

gezmek: gêrayene geyrayene
fetiliyayene feteliyayene, feteliyayêne

girdap: girawe (m)
şîpe (m) şîp (m)

gitme: şiyayîş (n) şîyeiyîş (n), şeyîş (n)

gitmek: şiyene şiyayene, şiyayêne, şayene, şeyene (şeyîş)

göç: Barkerdiş (n)
wenayîş (n)

koç (n) kueç (n)
koçkerdiş (n) kueçkerdiş (n)

göç etme: Barkerdiş (n)
wenayîş (n)
koçkerdiş (n) kueçkerdiş (n)

- göç etmek:** bar kerdene
wenayene
koç kerdene kueç kerdene
- göçeve:** koçer, -e kueçer
- göçebilik:** koçerîye (m) goçerîye (m), koçerey (m), kûçerey (m), kueçerê (m)
- göçer:** koçer, -e kueçer, goçerî
- göçeri:** koçerî, -ye kueçerî, goçerî
- göçme:** barkerdiş (n)
wenayîş (n)
koç (n) kueç (n)
koçkerdiş (n) kueçkerdiş (n)
- göçmek:** bar kerdene
wenayene
koç kerdene kueç kerdene
- göçmen:** macir, -e macîr, merjîr, -i
- göçmen nüfus:** nufuso macir (n)
- göçmenlik:** macirîye (m) macirey (m), macîrey (m), macîrê (m), merjîrey (n)
- göçü:** b. **heyelan**
- göl:** gole (m) guel (m), gual (m)
- tuzlu göl:** gola soline (m) guela suelin (m), guela sualin (m)
gola şorre (m) guela şuarr (m)
- gölcük:** gol (n) guel (n)
- gölek:** b. **gölet**
- gölet:** golek (n) golik (n), guelek (n)
gol (n) guel (n)
- gönül:** zerrî (m) zerri (m), zerr (m)
- gönül verme:** 1)zerrîdevistiş (n),
zerrîcifftiş (n)
2)zerrîpiranayış (n)
3)zerrîcikerdiş (n)
- gönül vermek:** 1)zerrî devistene,
zerrî ciftstene
2)zerrî piranayene
3)zerrî cikerdene
- görme:** dîyayış (n) deyîş (n)
vînayış (n) vînitîş (n), vînayîş (n), veynayış (n)

- görmek:** dîyene dîyayene, dîyayêne, dîyayîne, deyene (deyîş)
 vînayene vînitene, vînayîne, vînayêne, veynayene
- gör:** bivîne vîne, veynî, bivêni, vîn, vey
- görülmek:** ameyîne dîyene ameyîne dîyayene, ameyîne dîyayêne, omeyîne dîyayîne, hameyîne deyene
 vînîyayene vînîyayîne, vînîyayene, vînîyayêne, veynîyayîne
 ameyîne vînayene ameyîne vînitene, ameyîne vînayîne, omeyîne vînayîne, ameyîne vînayene, hameyîne veynayene
 nêgar bîyene nêgar bîyayene
- görüş:** 1) ray (m)
 2) dîyayîş (n) deyîş (n)
 vînayîş (n) vînitîş (n), vînayîş (n), veynayîş (n)
- göz iltihaplanması:** cîmdejan (n) cîmedezan (n), cîmedejan (n)
- gözleri kararmak:** cîmî tarî bîyene cîmî tarî bîyayene
- gözleri sulanmak** (hastalıktan dolayı): cîmî lêlawe kerdene cîmî lîlawi kerdene
- Gözlerim sulanıyor.** (Çimê mi lêlawe kenê.)
- gözleri yaşarmak** (hastalıktan dolayı): b. **gözleri sulanmak** (hastalıktan dolayı)
- gözlerinin önünde sinek uçuşmak:** cîmî vilikî kerdene
- Senin gözlerinin önünde sinek(ler) uçuşuyor.** (Çimê to vilikî kenê.)
- göze:** çime (n)
 çunde (n)
- gözyaşı:** hesir (m) hesri (m), hêsisir (m), hesil (m), hestir (m), hesfir (m), istir (m), îstir (m)
- hastalıktan dolayı akan gözyaşı:**
 şı: lêlawe (m) lêlaw (m), lîlaw (m)
 lêlawâ çiman (m) lîlawey çimon (m), lîlawey çimo (m), lêlawê çimûn (m), lêlawê çimû (m)
- grip:** diştere (m) dişterî (m), diştar (m)
 sub (n) suub (n)
 grîp (n) grîbe (m)
- guatr:** guatr (n)

gün ağarması: lêlê şewdirî (n)

lêlê şodirî (n)

lêlê sipêdeyî (n)

lêlê nimajî (n)

lêlê sibayî (n)

günün zamanları: demê roje (zh)

güneş: 1)roj (n)

2)tûje (m) tîjî (m), tîji (m), tûj (m), tîzî (m), tîci (m), tîc (m),
tînce (m), tînci (m), çînci (m)

güneş veya ay ışığı: tîje (m) tîjî (m), tûji (m), tûj (m), tîzî (m), tîci (m), tîc (m),
tînce (m), tînci (m), çînci (m)

güneşli: tîjin, -e tîji (n); tûzin, -e; tîcin, -e; tîci (n), tîncin, -e; tîn-
ci (n), çîncin, -i, çînci (n)

Halep çibani: b. şark çibarı

hark: b. ark

hasta etmek: nêweş kerdene nêweş kardene, nêwes kerdene, niweş kerdene

hasta düşmek: nêweş kewtene niweş kotene, nêwes kewtene

hasta olmak: nêweş bîyene niweş bîyayene, nêwes bîyayene

hastalanmak: nêweş kewtene niweş kotene, nêwes kewtene

nêweş bîyene niweş bîyayene, nêwes bîyayene

havaalanı: raşteyê teyara (n) reşî teyara (n)

meydanê teyara (n) meydûnî teyara (n)

havale (upta): serûbinî (zh)

hewale (n)

havale geçirmek: serûbinî kewtene

hewale viyarnayene

havuz: hope (m) hopi (m)

dole (m) doli (m)

hewze (m) hawiz (m), hewz (m), howzi (m)

hemen: ca de ca di

pirde pirdi

deste destâ, desti

desinde

hemen ölmek: beqa nêkerdene

ca de merdene ca di merdene

pirde merdene pirdi merdene

deste merdene destâ merdene, desti merdene
desinde merdene

hepatit: hepatît (n)

hepatit B: zeriko siya (n) zerko siya (n)
hepatît B (n)

heyelan: hezaz (n) hezaze (m), hezaj (n), hezajî (m)
heyelan (n) heyelûn (n)

hük tutmak: nuqtikî vero ameyene nuxtikî vero hameyîne
neqlikî vero ameyene neqlikî vero ameyîne
xîska xo weameyene xîska xo weameyîne
niqikî po ameyene niqikî po ameyîne
hiq kerdene

hızı çok olan su akıntısı: şîpe (n) şîp (m)

hudut: b. sınır

humma: b. ateş

ırmak: ro (n) ruwe (n), rue (n)
robar (n) rovar (n), rowar (n)
çem (n)

ıslı: tîje (m) tîjî (m), tîj (m), tînce (m), tînci (m)

ısrığın: b. isilik

ışık: 1)roşn (n) rosn (n), rûşn (n), rueşn (n), ruyaşn (n)
2)roşt (n) rost (n), ruest (n), ruşt (n), rëst (n)
3)roşna (m) rûşna (m), rueşna (m)
4)roştı (m) roşte (m), roste (m), rueştî (m)
5)nur (n)

güneş veya ay ışığı: tîje (m) tîjî (m), tîji (m), tîj (m), tîzî (m), tîci (m), tîc (m),
tînce (m), tînci (m), çînci (m)

idrar: mîze (m) mîzî (m), mîzi (m), mîz (m), mîjjî (m), mîj (m)

idrarını tutamıyan: kelmîz, -e

mîzoruk, -e mîzurik, -e

iğne: derzîne (m)

iğne vurmak: b. iğne yapmak

iğne yapmak: derzîne dayene ... ro

Doktor ona iğne yapmış. (Doktorî der-
zîne daya ey ro.)

ilaç: daru (n)

- derman (n) derma (n), dermon (n), dermo (n), dermûn (n),
dermû (n)
- îlac (n) îlaj (n)
- iltihap:** îltîhab (n) îltihab (n)
- iltihaplanmak:** wegîrîyayene wegîrîyayîne
wegirewtene
degîrîyayene
wefiştene
- Yaram iltihaplanmış.** (Birîna mi wegîrîyaya.)
- iltihaplı:** îltîhabin, -e
- inme:** b. felç
- intikam:** heyf (n) hêyf (n), hêf (n)
- intikam alma:** heyf girewtis
- intikam almak:** heyf girewtene
- irin:** rêm (n) rîm (n), reym (n), riem (n), leym (n), lîm (n)
ricaw (n)
- irin toplamak:** rêm dekewtene rîm dekotene, reym dekotene, riem dekotene,
leym dekewtene, lîm dekewtene
- rêm bestene rîm bestene, reym bestene, riem bestene, leym
bestene, lîm bestene
- rêm cikewtene rîm cikotene, reym cikotene
- rêm girewtene rêm guretenê, rêm guritene, rîm gurotene, reym
girotene, riem girotene
- irinli:** rêmîn, -e rîmin (n), reymin (n), riemin (n), leymin, -i, lîmin (n)
ricawin, -e
- ishal:** 1)emel (n)
2)çurike (m)
3)virike (m) virrike (m), virriki (m), virrik (m)
4)vijike (m) vîjîk (m)
5)rîtike (m) rîtîke (m)
6)qolinc (n)
7)zerreşiyayış (n)
8)pîzesiyayış (n) pîyeşiyayış (n), pîzeşeyiyış (n)
9)pîzeroginayış (n) pîyzeroginayış (n), pîzerogunayış (n)
10)rêxeestış (n) (kaba dilde) rîxeestış (n)
11)rêxeverxodayış (n) (kaba dilde) rîflexverxwedayış (n)

12)rêxeroginayış (n) (kaba dilde) rêxerogunayış (n), rîxroginayış (n)

ishal olmak: 1)emel bîyene emel bîyayene

2)çurike eştene çurike estene

çurike kewtene

3)virike eştene virrike estene, virriki eştene

virrike kewtene virrike kotene, virriki kotene

4)vijîke eştene vîjîk eştene

vijîke kewtene vîjîk kotene

5)rîtîke eştene rîtîke eştene, rîtîke estene

rîtîke kewtene rîtîke kotene, rîtîke kewtene

6)zerre şiyene zerre şiyayene

7)pîze şiyene pîze şiyayêne, pîye şiyayene

8)pîze ro ginayene pîze ro gunayene, pîye ro ginayene

9)rêxe eştene (kaba dilde) rîex eştene

10)rêxe ver xo dayene (kaba dilde) rîex ver xwe dayîne

11)rêxe ro ginayene (kaba dilde) rêxe ro gunayene, rîxi ri ginayîne

isilik: germij (n) germice (n), germijey (zh), garmicey (zh)

isilik olma durumu: germijîyayış (n) germicîyayış, garmicayış (n)

îsemek: mîze kerdene mîzî kerdene, mîzi kerdene, mîz kerdene, mîj kerdene, mîj kerdene, mîj kerdene

altuna işeyen: mîzker, -e mîziker, -i

mîzbin, -e mîzbi (n)

gujbin, -e

mîzo (kaba dilde)

îstahsızlık: bêmadîye (m) bêmadey (m), bêmadê (m)

bêîştahîye (m) bêîstahey (m), bêîştahê (m)

itdirseği: b. arpacık

iyileşmek: weş bîyene weş bîyayene, wes bîyayene

baş bîyene baş bîyayene

ere xo ameyene era xo amayene, era xo ameyîne

xo ameyene xo amayene, xo ameyîne

kabakulak: algoşe (n) algûşe (n), algueşik (n)

belegoş (n) belegûş (n), belegueş (n), beleguaş (n)

xîyarek (n)

kabakulak olmak: algoşe girewtene

belegoş girewtene

xîyarek girewtene	
goş deginayene	gûş degunayene
kabarcık (tipta): tulpizike (m)	
pelqike (m)	pilqik (m)
pilik (m)	pilik (m), pillik (m)
kabarcık oluşturmak (tipta): tulpizîyayene	
pelqike bîyene	pilqik bîyayene
pilik bîyene	pilik bîyayene, pillik bîyayene
pilik dayene	pilik dayene, pillik dayene
kabarcık oluşturmak (tipta): tul-	
piznayene	
pelqike kerdene	pilqik kerdene
pilik kerdene	pilik kerdene, pillik kerdene
kabarmak: wefirîyayene	weferîyayene
weqofiyayene	weqofiyayene
kabartı (vücutta): masura (m)	mastuare (n)
kabartmak: wefîrnayene	wefernayene
weqofnayene	
kabız: qebz (n)	qebiz (n)
kabızlık: qebzîye (m)	qebiziye (m), qebzey (m), qebzê (m)
qebzêni (m)	qebizêni (m)
kabuk (yara kabuğu): çekule (n)	çakule (n), çıkış (n), çıkış (n), çıkış (n)
tolif (n)	
qafik (n)	
seket (n)	
kabuk bağlamak (yara için): ce-	
kule bestene	çakule bestene, çıkış bestene, çıkış bestene,
	çakule bestene
tolif girê dayene	tolif girê dayene
qafik girê dayene	qafik girê dayene
seket girê dayene	seket girê dayene
kahründan ölmek: tetirxan bîyene	teterxan bîyayene, teterxûn bîyayîne, tetirxûn
	bîyayîne
kamaşmak (diş için): har bîyene	har bîyayene
halên bîyene	halên bîyayene
Dişlerim kamaşmış. (Didanê mi	

har bîyê./Didanê bîyê halêni.)

kamaşmak (göz için): veşayene

Gözlerim kamaşıyor. (Çimê mi veşenê.)

kambur: kuz, -e kuiz, guiz

quliz, -e

xûz, -e

kamburlaşmak: kuz bîyene kuiz bîyayene, guiz bîyayene

quliz bîyene quliz bîyayene

xûz bîyene xûz bîyayene

kamburluk: kuzîye (m) kuizey (m), kuzê (m), guizê (m)

quliziye qulizey (m)

xûzîye (m) xûzey (m), xûzê (m)

kan: gonî (m) gwîni (m), guwîn (m), gunî (m), guin (m), gûnî (m),
gûnî (m), goyn (m), gueyn (m)

kan emici: gonîwer, -e gonewer, -e; gwîniwer, guwînwer, gûnîwer, gûnîwer,
goynwer, -e; gueynwer

kan kusmak: gonî qelibnayene gûnî qelebnayene, gûnî qelevnayene, gûnî qeleb-
nayene, gueyn qelebnayene

gonî vereşnayene gonî vireznayini

gonî viritene gonî viritini, gonî veritine

gonî raviretene gonî ravirêtene, gonî ravirtene

gormaste teber kerdene

kan toplamak: gonî deqesîyayene gûnî deqesîyayene

gonî qesîyayene

gonî cikewtene gûnî cikewtene

... de gonî top bîyene de gûnî top bîyayene

kan vermek: gonî dayene

kan yürümek: b. **kanlanmak**

kan yürümesi: b. **kan toplama**

kanı dışarı akıtmak (hayvan için):

gonî verradayene, gonî raverdayene,

gonî verdayene

kanını aldırma (hayvan için): go-
niya ... verradayene

yarada biriken irin veya kanı

dışarı akıtmak: ber kerdene, der kerdene

yarada biriken irin veya kanın

dışarıı çıkmastı: berbîyayış (n), derbîyayış (n)

kanal: kanal (n) qenal (n)

kayşa: b. **heyelan**

kanama: gonîbîyayış (n) gûnîbîyayış (n), gwînibîyayış (n)

gonâmeyış (n) gûnîamayış (n), gwîniameyış (n)

kanamak: gonî bîyene gûnî bîyayene, gwîni bîyayîne

... ra gonî ameyene ra gûnî amayene, ... ra gwîni ameyîne

kanatmak: gonî kerdene gûnî kerdene, gwîni kerdene

... ra gonî ardene ra gûnî ardene, ... ra gwîni ardene

kanlanmak (kan yürümek): gonî de-

kewtene gwîni dekewtene, guwîn dekotene, gûnî dekow-tene, gûnîn dekotene, gueyn dekotene

kanser: rîşa merdimwere (m) rêşa merdumweri (m), rêşa mîrdimweri (m)

kanser (n) qanser (n)

kansızlık: bêgonîye (m) bêgûnîyey (m), bêgûnî (m), bêguwînê (m), bêgwîney (m), bêgueynê (n)

kansızlık (tippta): kêmgonîye (m)

kara yara: b. **şark çibani**

karakabarcık: rîşa siyaye (m) rîşa sey (m), rêşa siyay (m)

karahumma: b. **tifo**

karayankı: b. **karakabarcık**

karın ağrısı: dejê pîzî (n) decê pîzî (n), dezê pîzî (n)

pîzedej (n) pîzedec (n), pîzedez (n)

dejê zerreýî (n) dejê zerrî (n), decê zerrî (n), dezê zerrî (n)

zerredej (n) zerredec (n), zerredez (n)

tewayışê pîzî (n)

karnı ağrımak: pîze girewtene

pîze dejayene pîze decayene, pîze dezayene

zerre girewtene zerre girotene, zerre gurewtene, zerr girotene

zerre dejayene zerre decayene, zerre dezayene

kas: masûlkeyî (zh) masulkey (zh)

edaleyî (zh) adaleyî (zh)

kasıncı: b. **kramp**

kaybetme: vîndîkerdiş (n) vînîkerdiş (n), vînkerdiş (n)

kaybetmek: vîndî kerdene vînî kerdene, vîn kerdene

kazıklıhumma: b. **tetanos**

kel: keçel, -e

gurri, -ye

kirr, -e

keilik: keçeliye (m) keçeley (m), keçelê (m)

gurrîyiye (m) gurriyey (m)

kirriye (m)

kemik tüberkülozu: b. **kemik veremi**

kemik veremi: êlancuxa kere (m) alîcux (m), enclur (m)

kırgınlık (vücutta): 1) qesiyayış (n)

2) qerimiyayış (n) qeremiyayış (n)

kırık: şikite (n), şikiyaye (n)

şikita (m), şikiyaya (m), şikiyayıye (m)

kırıkkılık (vücutta): b. **kırgınlık** (vücutta)

kısırlık (hayvan için): estewrinîye (m) estewriney (m), estowriney (m), astoriney (m), astorinê (m)

estewrinêñî (m)

kızamık: surince (m) sûrinci (m), sorinci (m), suirinc (m), surij (m), sirunç (m)

surekî (zh)

kızamığa yakalanmak: surince vetene .. sûrinci vetene, sorinci vetene, suirinc vetene, surij vetene, sirunç vetene

surekî vetene

kızamık geçirmek: surince vetene surinci vetene, sorinci vetene, suirinc vetene, surij vetene, sirunç vetene

surekî vetene

kızılıyara: b. **şırpençe**

kızılıtörük: b. **yılancık**

koku: boye (m) bo (m), buy (m), bîye (m)

bîne (m) bîhne (n)

helm (n)

kötü koku: helhele (n)

kolera: kolera (m)

kolik (tipta): tîre (m) tîri (m)

komâ: koma (m)

komada olmak: koma de bîyene

- komaya girmek:** koma de bîyene
- kovma:** fetilnayış (n) fetelnayış (n), feletnayış (n)
- kovmak:** fetilnayene fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene
- kovalama:** fetilnayış (n) fetelnayış (n), feletnayış (n)
serebisernayış (n)
- kovalamak:** fetilnayene fetelnayene, fetelnayêne, feletnayene
serebisernayene
- koyak:** b. vadi
- kötü:** xirab, -e xirab, -e
- kötüleşmek** (hastalık için): xirab bîyene xirab bîyayene
giran bîyene giron bîyayene, giro bîyayene, girûn bîyayene,
girû bîyayene
- kramp:** kramp (n)
- kuduz** (hastalığı): har (n)
qudiz (n)
- kuduz** (kudurmuş olan): har, -e
harbiyaye (n), harbiyaya (m), harbî-
yayıye (m)
- kudurganlık:** harîye (m) harey (m), harê (m)
haranîye (m) harenîye (m), harêni (m), harên (m)
- kudurmak:** har bîyene
haranîye kewtene harenîye kewtene, harêni kewtene, harên kewtene
haranîye era ci kewtene harenîye era ci kewtene, harêni era ci kewtene,
harên era ci kewtene
haranîye era ser kewtene harenîye era ser kewtene, harêni era ser kewtene,
harên era ser kewtene
- kulakları çınlamak:** goşî reqayene
goşî çeqayene
goşî vingayene
- Kulaklarım çınlıyor.** (Goşê mi reqenî/çeqenî/vingenê.)
- kulunç:** qolinc (n)
- kurt:** b. bağırsak kurdu
- kuru:** ziwa, -ye zuwa, zuya, juya, jiwa
- kusmak:** qelibnayene qelebnayene, qelevnayene
- ben kustum:** mi qelibna mi qelebna, mi qelevna
vereşnayene vireznayini
- ben kustum:** mi vereşna

- viritene viritini, veritine
 raviretene ravirêtene, ravirtene
- kusmuk:** qeleb (n) qelb (n)
 virite (n) verite, virec (n)
 viritiş (n) virtiş (n), veritiş (n)
- kusulan kan:** gormaste (m) gormastî (m), golmaste (m)
- Kan kusasın.** (Ti gormaste teber kî.)
- kuşpalazı:** b. difteri
- lav:** lav (n)
- lav püskürmesi:** pijiqîyayışê lavî (n)
lav taşması: serdeşiyayışê lavî (n) serdişeyışê lavî (n)
- lekelihumma:** b. tifüs
- liman:** líman (n)
- malarya:** b. sıtmâ
- mantar** (bitkisi): sung (n) sûng (n), sêng (n)
 kufkarike (m) kuwarik (m)
 patike (m) patiki (m)
- mantar hastalığı:** nezil (n)
- ayak mantarı:** nezilê lingan (n) nezilê lingon (n), nezilê lingûn (n)
baş mantarı: nezilê sarî (n) nezilê sarî (n)
el mantarı: nezilê destan (n) nezilê deston (n), nezilê destûn (n)
- mayasıl:** b. egzama
- meftun:** b. tutkun
- menenjit:** menenjît (n)
- merkez:** merkez (n)
- mesane:** b. sidîk torbası
- meydan:** raşte (n) raste (n), rast (n), reşt (n)
 qad (n)
 meydan (n) meydon (n), meydo (n), meydûn (n), meydû (n)
- mıntıka:** mintiqâ (m)
- özerk mintıka:** mintiqaya otomome (m)
- mide:** made (n)
- mide ağrısı:** dejê madeyî (n) dejê madî (n), dejê mîdî (n), decê madî (n)
- mide krampı:** krampê madeyî (n) krampê madî (n)
 tîra madeyî (m) tîra madî (m)
- mide bulandırmak:** qelbê ... ardene

- zerre têwfistene
zerre têwkerdene
zerre hurê fistene
zerrî têwdayene zerrî têdayene, zerre tîyodayene
zerrî qelibnayene zerrî qelebnayene
midesi bulanmak: qelbê ... ameyene qelbê ... hameyîne
Midem bulandı. (Qelbê mi ame.)
zerre têwkewtene
zerre hurê kewtene
zerrî têwdiyayene zerrî têdiyayene, zerre tîyodîyayene
zerrî qelibîyayene zerrî qelebîyayene, zerre qelebîyayene
Midesi bulanmış. (Zerrîya ey têw-dîyaya./Zerrîya ey qelibîyaya.)
migren: mîgren (n)
milat: rojê bîyayışê Îsayî, mîlad (n)
 milattan önce: Îsayî ra ver
 milattan sonra: Îsayî ra pey
miskin hastalığı: b. cûzam
miskin illeti: b. cûzam
muhacir: macir, -e macîr, merjîr, -i
 muhacir nüfus: nufuso macir (n)
muhacirlik: macirîye (m) macirey (m), macîrey (m), macîrê (m), merjîrey (n)
musluk: çirre (m), musluxe (m) muslux (n)
mülteci: bextwaştox, -e, multeci, -ye
münevver: roşnvîr, -e
nasır: deq (n)
 cedew (n)
 nasir (n)
nasırlanması: deqayene
 cedew bîyene
 nasir girêdayene
nefes: cîf (n)
 helm (n)
 boye (m) buy (m), bîye (m)
 bîne (m) bîhne (n)
 nefes (n)

solix (n)

nefes almak: cîf girewtene cîf girotene
 boye girewtene buy gurotene, bîye girotene
 bîne girewtene bîhne guretene
 nefes girewtene nefes guretene, nefes girotene
 solix girewtene solix guretene

nefes borusu iltihabı: xirtik (n)

nefes darlığı: tirnefes (n)

nefes vermek: cîf dayene

boya xo verra dayene buyey xwe verra dayene, bîyê xwe verra dayene
 bîne dayene bîhne dayene
 nefes dayene
 solix dayene

nefesi kesilmek: cîf peysayene, ne-

fes peysayene
 cîf piro peysayene, nefes piro peysayene
 cîf birîyayene, nefes birîyayene
 cîf gêrîyayene, nefes gêrîyayene
 cîf ... arê ro pêşîyayene

nefes ro ... gêrîyayene nefes ro ... cêrîyayene
 bîne çıkışiyayene bîhne çıkışiyayene
 bîne ro ... çıkışiyayene bîhne ro ... çıkışiyayene

nefesi tıkanmak: b. **nefesi kesilmek**

nefesi tutulmak: b. **nefesi kesilmek**

nehir: b. **ırmak**

nezle: harsime (m)

harîge (m)

nezle (n)

nöbet: b. **ateşli hatalık nöbeti**

nur: 1)roşn (n) rosn (n), rûşn (n), rueşn (n), ruAŞn (n)
 2)roşt (n) rost (n), rueşt (n), rêşt (n)
 3)roşna (m) rûşna (m), rueşna (m)
 4)rostî (m) roşte (m), roste (m), rueştî (m)
 5)nur (n)

göz nuru: roşnaya çimî (m) roşna çimî (m), rûşna çimî (m), roşnay çimî (m),
 rueşnê çimî (m), ruAŞney çimî (m), ruAŞnê çimî (m)

- roştiya çimî (m)
- nüfus:** nufus (n)
- nüzul:** b. felç
- okyanus:** okyanûs (n) oqyanûs (n)
- olma:** bîyayış (n) beyış (n)
- olmak:** bîyene bîyayene, bîyayêne, bîyayine, beyene (beyış)
- oluk:** çirre (m), çiranekî (m) çiraniki (m), çuranekî (m), çuraneki (m), çurani-ki (m), çurniki (m); çirrike (m); çurane (m), çura-ni (m); çirtan (n), çirtike (m), çirtiki (m)
- otonom bölge:** mintiqaya otomâne (m)
- öç:** heyf (n) hêyf (n), hêf (n)
- öç almak:** heyf girewtene hêyf guretene, hêf girotene
- ögleden önce:** 1)verê teştareyî (n) verî têştarî (n), verê taştarî (n)
teştareyî ra ver teştarî ra ver, têştarî ra ver
- 2)verê perojî (n)
perojî ra aver perojî ra avê
- 3)verê nêmroje (n) vêr nêmrueci (n), vêr nêmruej (n), vêr nîmroj (n),
verî nîmeroc (n), verî nîmrueci (n)
- nêmroje ra ver nêmrueci ra ver, nêmruej ra ver, nîmroj ra ver,
nîmeroc ra ver, nîmrueci ra ver
- 4)mîyanê rojî ra ver mîyonî rojî ver, mîyonî rüecî ver
- 5)verê dihîre (n)
- 6)hela sibayî (m) heley sibay (m), helê sibay (m)
- hela nimajî (m) heley nimacî (m), hula nimajî (m), hila nimajî (m)
- hela şewrayî (m) hela şewray (m)
- 7)danê şodirî (n) danê sodirî (n)
- danê şewdirî (n)
- 8)cemê şodirî (n) cemê sodirî (n)
- cemê sibayî (n) cêm sibay (n), cimî sibay (n)
- ögleden sonra:** 1)badê teştareyî (n) badî têştarî (n), badê taştarî (n)
teştareyî ra pey teştarî ra pey, têştarî ra pey
- 2)peyê perojî (n)
perojî ra dime perojî ra dime, perojî ra dima
perojî ra tepîya perojî ra tepya
- 3)badê nêmroje (n) badî nêmrueci (n), badî nêmruej (n), badî nîm-roj (n), badî nîmeroc (n), badî nîmrueci (n)

- nêmroje ra pey nêmrueci ra pê, nêmruej ra pey, nîmroj ra pey,
 nîmeroc ra pey, nîmrueci ra pê
- 4)mîyanê rojî ra pey mîyonî rojî pey, mîyonî rucî pey
- 5)badê dihîre (n)
- 6)hela şanî (m) heley şonî (m), heley şûnî (m), helê şûnî (m)
 hela êreyî (m) heley yerî (m), hela yerî (m), hula êrî (m), hila êrî (m)
- 7)danê şanî (n) danê sanî (n), danê sonî (n)
- 8)cemê şanî (n) cêm şonî (n), cimî şonî (n), cemê sanî (n), ce-
 mî sonî (n)
- öksürmek:** kuxayene kuxayêne, kixayene
 kulhayene kilhayene
- balgamlı öksürmek:** kulkayene kilxayene
- öksürük:** kuxike (m) kixik (n), kuxî (m)
 kulhe (n) kilhi (n), kilhi (n)
- balgamlı öksürük:** kulkî (m) kilxî (m)
- ölüm döşeğinde olmak:** b. **can çekismek**
- öt:** zerdawe (m)
- ötürük:** b. **ishal**
- özerk:** otonom, -e
- özerk bölge:** mintiqaya otonome (m)
- özerklik:** otonomî (m)
- özerklik yanlış:** otonomîst, -e
- patlama:** teqayîş (n)
- patlamak:** teqayene
- patlatma:** teqnayîş (n)
- patlatmak:** teqnayene
- peklilik:** b. **kabız**
- pişik:** şeliqiyaye (n) şeleqiyaye (n), seleqiyaye (n)
 şeliqiyaya (m), şeliqiyayîye (m) şeleqiyaya (m), seleqiyayîye (m)
- pişik olmak:** şeliqiyayene şeleqiyayene, seleqiyayene, seleqiyayêne
- püskürme:** pijiqiyayîş (n)
- püskürmek:** pijiqiyayene
- püskürtme:** pijiqnayîş (n)
- püskürtmek:** pijiqnayene
- rengi atma:** fetiliyayîş (n) feteliyayîş (n)
- rengi atmak:** geyrayene geyrayene

- fetîfiyayene fetefîiyayene, fetefîiyayêne
- renki kaçma:** b. **renki atma**
- renki kaçmak:** b. **renki atmak**
- renki uçma:** b. **renki atma**
- renki uçmak:** b. **renki atmak**
- romatizma:** hewa (n) hawa (n)
- va (n)
- suzî (n) sujî (n)
- romatîzma (n)
- romatizmalı:** hewayin, -e hawayin, -i
- vayin, -e
- romatîzmayin -e
- romatizmalı olmak:** hewayin bîyene hawayin bîyayene
- hewa dekewtene
- vayin bîyene
- romatîzmayin bîyene
- ruh:** ruh (n) rûh (n), ro (n)
- ruh hastalığı:** nêweşîya psîkolojîke (m)
- nêweşîya ruhî (m)
- ruh hastalığı** (bir çeşidi): cinîkewtiş (n)
- ruhsal kriz:** krîzo psîkolojîk (n)
- krîzo ruhî (n)
- safra:** b. öt
- salgın hastalık:** jan (n) ja (n); jon (n), jo (n); jûn (n), jû (n); zan (n),
zon (n), zo (n), zûn (n), zû (n)
- çorr (n)
- salgın hastalığa yakalanmak:** jan de-
kewtene jûn dekotene
- jan vetene jûn vetene
- çorr dekewtene çorr dekotene
- sancı:** tewe (m) tewi (m), tow (m), to (m)
- tîre (m) tîri (m)
- sancî (n) sancı (n), sancu (n), sonci (n), sûnci (n), sünçi (n)
- sancı vermek:** b. **sancımak**
- sancısı tutmak:** sancî girewtene
- sancılanmak:** tîre dekewtene tîri dekewtene

- sancımk:** tîre kerdene tîri kardene
 sancı kerdene sancı kerdene, sancı kerdene, sonci kerdene, sün-
 ci kerdene, sünçi kerdene
- sara:** epîlepsî (m)
 sara (m)
- saralı:** epîlepsiyyin, -e
 sarayın, -e
- sarılık:** zerik (n) zerk (n), zeriki (m)
- sarılık olmak:** b. **sarılığa yakalanmak**
- sarılığa yakalanmak:** zerik bîyene zerk bîyayene
- satılıcan:** satılıcan (n) satılıcûn (n), satlecan (n), satrecan (n)
- sedef hastalığı:** sedef (n)
- seğirmek** (göz için): eştene
- Gözüm seğiriyor.** (Çimê mi erzeno.)
- sel:** laser (n) lasér (n), laşer (n), laşêr (n)
 lehî (n)
 sêl (n) şêl (n)
- sene:** serre (m)
- ses kısıklığı:** xizik (n) xiziki (m), xizi (m)
 vengkewtiş (n) vengkotîş (n)
 qirikedekewtiş (n) qirridekewtiş (n), qirrikidekotîş (n)
- ses kısılması:** vengkewtiş (n) vengkotîş (n)
 qirikedekewtiş (n) qirridekewtiş (n), qirrikidekotîş (n)
 xizikbîyayış (n) xizikbîyayış (n), xizibîyayış (n)
- sesi kısılmak:** veng kewtene veng kotene
 qirrike dekewtene qirri dekewtene, qirriki dekotene
 xizik bîyene xiziki bîyayene, xizi bîyayene
- seven:** 1)sínayox, -e; sínitox, e
 2)heskerdox, -e haskerdox, -e
- sevgi:** 1)heskerdiş (n) haskerdiş (n)
 2)sínayış (n)
 3)hes (n)
- sevgili:** 1)sínaye (n), sínaya (m), sínayîye (m)
sevgili kardeşim: birayê mino sínaye
 2)heskerde (n); heskerda (m), heskerdiye (m)
 3)waşte (n), waşa (m); waştiye (m)

Sevgilim yarın gelecek. (Waştaya mi meşte yena.)

4)yar, -e

sevme: 1)sînayîş (n), sînitîş (n)

2)heskerdiş (n) haskerdiş (n)

3)zerrîdekekwtîş (n), zerrîcikewtiş (n)

4)zerrîdevistîş (n), zerrîcifîştiş (n)

5)zerrîpiranayîş (n)

6)zerrîcikerdiş (n)

sevmek: 1)sînayene, sînitene

2)hes kerdene has kerdene

3)zerrî dekewtene, zerrî cikewtene zêrr cikotene

Zîne Mem'i sevmiştir. (Zerrîya Zî-

ne dekewtibî Memî.)

4)zerrî devistene, zerrî ciştene zerrî devistene

Mem Zîne'yi sevmış. (Memî zerrî

devista Zîne.)

5)zerrî piranayene

Ferhat Şirine'yi sever. (Ferhad zerrî

nano Şirine ra.)

6)zerrî cikerdene

sığınık: bextwaştox, -e, multecî, -ye

sığır vebası: çorr (n)

sınır: 1)taxim (n) toxim (n)

2)sînor (n) sîndor (n), şîndor (n), şundor (n)

3)hudud (n) hidud (n), hudid (n)

sırt ağrısı: dejê piştî (n) dejê paştî (n), decî paşt (n), dezê piştî (n)

tîra piştî (m) tîra paştî (n)

siddetli sırt veya bel ağrı:

rısı: nekse (m) neksi (m), neks (m)

firke (n) firk (m)

sıtma: 1)ta (n)

2)tewranîye (m) têwranîye (m)

sıtma tutmak: b. **sıtmeye yakalanmak**

sıtmeye yakalanmak: ta girewtene ta girotene, ta gurotene

tewranîye girewtene têwranîye guretene

tewranîye kewtene têwranîye kotene

tewranîye pira nîstene têwranîye pira nîstene

O sitmaya yakalanmış. (Ey ta gi-rewto./Ey tewaranîye girewta.)

sitma nöbeti: 1)tewe (m) tewi (m), tow (m), to (m)

2)lerze (m) lerzi (m), lerz (m)

sitma nöbetine tutulmak: tewe gi-

rewtene tewi girotene, tow girotene, to girotene
lerze girewtene lerze guretene, lerzi girotene

sitmâlı: tayin, -e

tewran, -e têwran, -e

siyärmak (deri vb. için): terişnayene tereşnayene

selixnayene selexnayene

sero kerdene

serde kerdene

xaz kerdene

siyârlımk (deri vb. için): terişiyayene tereşiyayene

selixiyayene selexiyayene

sero şiyene sero şiyayene

serde şiyene ser de şiyayene

serde bîyene ser de bîyayene

xaz bîyene xaz bîyayene, xaz bîyayêne

sizi: jan (n) ja (n); jon (n), jo (n); jûn (n), jû (n); zan (n),

zon (n), zo (n), zûn (n), zû (n)

tîre (m) tîri (m)

suzî (n) sujî (n)

sızlamak: tîre kerdene tîri kardene

tîre dekewtene tîri dekotene

jan dayene zan dayene, zon dayêne, jan dayêne, jûn dayene

jan kerdene jûn kardene

jan dekewtene jûn dekotene

sidik: mîze (m) mîzî (m), mîzi (m), mîz (m), mîjî (m), mîj (m)

sidiğini tutamıyan: kelmîz, -e

mîzoruk, -e mîzurik, -e

sidik torbası: mîzoruk (n) mîzurik (n)

sigil: 1)birke (m) birki (m), birk (m)

2)balûge (m) balûg (m), baluge (m)

- 3)singile (m)
- sinüzit:** sînuzît (n)
- sinüzitli:** sînuzîtin, -e
- siroz:** sîroz (n) şîroz (n)
- sirozlu:** sîrozin, -e şîrozin, -e
- sivilce:** pizrike (m) pizrûge (m), pizik (m), pisuge (m), pusik (m), pi-jik (m), bizruki (m), buzriki (m), bezrike (m), bezriki (m), bezrik (m), bizir (m), bizmiki (m)
- soğuk almak:** b. üzütmek
- solucan:** b. bağırsak solucanı, yer so-lucanı
- soluk:** b. nefes
- soluk almak:** b. nefes almak
- soluk borusu iltihabı:** b. nefes bo-rusu iltihabı
- soluk vermek:** b. nefes vermek
- soluğu kesilmek:** b. nefesi kesilmek
- soluğu tikanmak:** b. nefesi tikanmak
- soyulmak** (deri, kabuk vb. için): se-ro şiyene sero şiyayene
terişiyayene tereşiyayene
- su:** awe (m), awi (m)
- acı su:** awa tale (m); awa cale (m)
- tuzlu su:** solawe (m) solaw (m), suelaw (m)
awa soline (m) awa suelin (m), awa sualin (m)
awa şorre (m) awa sorre (m), awa şuarr (m)
- yeraltı suları:** awê binerdi (zh) awê binherdi (zh), awê binhardi (zh)
- suçiçeği:** mîrkutikî nîrkutikî (zh), nikotik (zh), nikurtikî (zh)
çırxazî (zh) çilxazî (m)
- suçiçeği çıkarmak:** mîrkutikî vetene nîrkutikî vetene, nikotik vetene, nikurtikî vetene
çırxazî vetene çilxazî vetene
- suni sunur:** b. yapma sınır
- sürgün:** b. ishal
- şap hastalığı:** 1)tebaq (n) tebeq (n), tebax (n), tavaq (n), debax (n), da-vax (n), dawax (n)
2)zerik (n) zerk (n)

şarbon: b. karakabarcık

şark çibani: rîşa serre (m) rêşa serri (m)
kergane (m)

şelale: çîrr (n), çirtan (n)

serit: b. tenya

şıklak olmak: tulpizîyayene

pelqiye bîyene	pilqik bîyayene
pilik bîyene	pilik bîyayene
pilik dayene	

şırpençe: şîrpence (n)

şışirmek: masnayene	mosnayene
pendusnayene	pandusnayene, pindosnayene
nexifnayene	nexefnayene
nepixnayene	nepexnayene
wefîrnayene	wefernayene
va kerdene	va kardene
zepiknayene	
zep kerdene	zep kardene

şışmek: masayene
 mosayene |

pendusayene	pandusayene, pindosiyene
nexifiyayene	nexefiyayene
nepixiyayene	nepexiyayene
wefîriyayene	weferîyayene
wepindofîştene	wepindofiyene
va bîyene	va bîyayene
zepikiyayene	
zep bîyene	zep bîyayene

takımadalar: komgirawî (zh)

tansiyon: tansiyon (n)

düşük tansiyon: tansiyono kewte (n)

tansiyono nizm (n) tansiyono nimz (n)

yüksek tansiyon: tansiyono berz (n)

Tanrı: 1)Homa (n) Hûmay (n)

2)Ellah (n), Olî (n) Ella (n), Ela (n), Allah (n), Alla (n), Ala (n)

3)Heq (n) Haq (n)

taşma: serdeşiyayîş (n) serdişeyîş (n)

taşmak: serde şiyene serdi şiyayene

tavukkarası: şewşî (m) şowşî (m), şowş (m)
kortawixe (m) kortawix (m)

tavukkarası hastalığına yakalan-

mak: şewşî bîyene şowşî bîyene, şowş bîyene

tayyare: b. uçak

tayyare meydanı: b. havaalanı

temel: bingé (n)

bingeyên, -e

temriye: mijlorek (n) mijloreki (m), mijlor (n), mijlewr (n), mijlok (n),
miclore (n), miclok (n)

tentürdiyot: tenturdîyot (n) tentirot (n), tonturot (n), tontirot (n), tontur (n)

tenya: mele (n)

pepik (n)

marê zerî (n) marî zerî (n)

ter: ereq (n) erq (n), areq (n), araq (n), ariq (n)

ter dökmek: ereq rokerdene erq rokerdene, areq ruekerdene, araq rokerde-
ne, ariq rokerdene

tercüme: çarnaye (n); çarnaya (m), çarnayıye (m)

tadaye (m); tadaşa (m), tadayîye (m)

tercume (n, m)

tercüme etme: çarnayış (n)

tadayış (n)

tercumekerdiş (n)

tercüme etmek: çarnayene

tadayene

tercume kerdene

terlemek: ereqiyayene erqiyayene, areqiyayene, araqiyayene, ariqiyayene
erek vetene erq vetene, areq vetene, araq vetene, ariq vetene
erek dayene erq dayene, areq dayene, araq dayene, ariq dayene
erek eştene areq eştene, araq estene, ariq eştene

terletmek: erqnayene erqnayene, areqnayene, araqnayene, ariqnayene
erek civistene

tetanos: tetanos (n)

tifüs: hal (n), tifüs (n)

tifo: tífo (n)

titreme: lerze (m) lerzi (m), lerz (m)

- recif (n) recef (n), rejef (n), recfi (m), refsi (m)
 lerziyayış (n) lerzayış (n)
 recifiyayış (n) recefiyayış (n), rejefiyayış (n), rēcifyayış (n),
 refşiyayış (n)
- titremek:** lerziyayene lerzayene, lerzayêne, lerzayeni
 recifiyayene recefiyayene, recefiyayêne, rejefiyayene, rēcifya-
 yene, refşiyayîne
- titremek:** lerze dekewtene lerzi dekewtene, lerz dekewtene
 recif dekewtene recef dekewtene, recef dekotene, recfi dekew-
 tene, refsi dekewtene
- titretmek:** lerznayene lerzaynayene, lerznayêne, lerznayeni
 recifnayene recefnayene, rēcifnayene, refşnayîne
- topal:** leng, -e
- topallamak:** lengayene
- toplum:** komel (n)
- toplumsal:** komelkî
- toprak aşınması:** erozyon (n)
- toprak kayması:** b. **heyelan**
- trahom:** trahom (n)
- tutkun:** bengîn, -e bengî
- tutulmak** (el, ayak vb. için): gîrîyayene gêrîyayene, cêrîyayêne
 pede gîrîyayış pede gêrîyayene
- tuzlu:** solin, -e suelin, sualin
 şorr, -e sorr, -e, şuarr
- tuzlu göl:** gola soline (m) guela sueline (m), guela sualine (m)
 gola şorre (m) guela şuarr (m)
- tuzlu su:** solawe (m) solaw (m), suelaw (m)
 awa soline (m) awa suelin (m), awa sualin (m)
 awa şorre (m) awa sorre (m), awa şuarr (m)
- tüberküloz:** b. **verem**
- kemik tüberkülozu:** b. **kemik veremi**
- tümör:** b. **ur**
- uçak:** teyara (m) teyera (m), tera (m), tîyare (n)
- uçak alanı:** b. **havaalanı**
- uçuk:** wedaye (n); wedaya (m), wedayîye (m)
 wefişte (n); wefişa (m), wefiştayîye (m)

uçuklamak: wedayene

Dudağın uçuklamış. (Lewê to we-da yo./Lewê to dayo we.)

wefiştene

teber dayene

ur: rîşe (m) rîş (m), rîyş (m), ris (n), rêsi (m)

bırka xişne (m) bırka xişni (m)

tumor (n)

uyuşma: 1)kungbîyayîş (n)

2)engilisîyayîş (n) ingilisîyayîş (n)

3)çengizîyayîş (n)

4)pîrikinbîyayîş (n)

uyuşmak: 1)kung bîyene kung bîyayîne

2)engilisîyayene ingilisîyayene

3)çengizîyayene

4)pîrikin bîyene pîrikin bîyayene

uyuşturma: 1)kungkerdiş (n) kungkardış (n)

2)engilisnayîş (n) ingilisnayîş (n)

3)çengiznayîş (n)

4)pîrikinkerdeş (n)

uyuşturmak: 1)kung kerdene kung kardene

2)engilisnayene ingilisnayene

3)çengiznayene

4)pîrikinkerdeş (n)

uyuşuk: kung, -e

pîrikin, -e

uyuşukluk: kungiye (m) kungey (m)

kungêni (m)

pîrikiniye (m)

pîrikinêni (m)

uyuz: gerr (n) giyarr (n)

uyuz (uyuz hastalığına tutulmuş

olan): gerrin, -e giyarrin, -e

uyuz olmak: gerr vetene giyarr vetene

gerrin bîyene gerrin bîyayene

uzun: derg, -e darg, -i

ülser: ulser (n)

üşütme: serdgirewtiş (n) sardgirewtiş (n), serdgirotiş (n), serdigurewtiş (n),
serdgurotiş (n), serdguretiş (n), serdguretis (n)

serddeçiyayış (n) serdeçiyayış (n)

üşütmek: serd girewtene sard girewtene, serd girotene, serd gurewtene,
serd gurotene, serd guretene
serdde çiyayene serde çiyayêne

fazla üşümekten dolayı aşırı üşüp

sızlamak (el vb. için): misyel bîyene misyel bîyâine

jan dekewtene jûn dekotene, zon cikewtene

serd ra veşayene serd ra vêşayene, serd ra vêsayene

üzüntüden ölmek: b. kahrîndan ölmek

vadi: 1) newale (m) newali (m)

2)dole (m) doli (m)

3)gelîye (m)

4)cêvî (m)

vakit: b. zaman

vaşak: weşeq, -e

veba: weba (m)

sigir vebasi: çorr (n)

verem: werem (n), tuberkuloz (n)

kemik veremi: êlancuxa kere (m) alîcux (m), enclur (m)

volkan: volkan (n)

volkanik: volkanin, -e; volkanîk, -e

yanardağ: volkan (n)

yanardağ depremi: erdlerzo volkanîk (n)

yanardağ patlaması: teqayîşê volkanî (n)

yanardağ püskürmesi: piijqîyayışê volkanî (n)

yangı: b. iltihap

yangılanmak: b. iltihaplanmak

yangılı: b. iltihaplı

yanıkara: b. karakabarcık

yapma sınır: 1)taximo viraşte(n) toximo viraşte (n)

2)sînoro viraşte (n) sîndoro viraşte (n), şîndoro viraşte (n)

yar: 1)birak, -e

2)dost, -e

3)yar, -e

- yara:** 1)birîne (m) birîni (m)
2)dirbete (m) dirbeti (m), dirvete (m), dilvet (m)
3)darbe (m) darbi (m), arb (m), darv (m), derbi (m), derve (m)
4)rîse (m) rîş (m), rîys (m), ris (n), rêşı (n)
5)kule (m) kuli (m), kul (m)

yaralı: 1)birîndar, -e birîndari (m)

- 2)dirbetin, -e dirbetini (m), dirvetin, -e, dilvetin (n)
3)darbice (n), darbica (m) dârbicê (m)

yaralı adam: merdimo arbice

- 4)rîşin, -e rêşin, -i
5)kulin, -e

yarasa: şewşewoke (m) şewşewiki (m), sewsewike (m)

baçirmoke (m)

yarılmak (deri vb. için): terikîyayene terkayene
şeqiyayene şeqayene
qelişiyene qelişiyayene
raqilaşiyene raqilaşiyayene
qeşeriyayene qeşeriyene
fetiqiyayene feteqiyayene, feteqayene

yarmak (deri vb. için): şeqnayene

qelişnayene

raqilaşnayene

teriknayene terknayene

qeşernayene

yatalak olmak: dest û lingî ra birîyayene

dest û pay ra kewtene

yayla: ware (n)

zozan (n) zozon (n), zozo (n), zûzûn (n), zûzû (n)

yazık: heyf (n) hêyf (n), hêf (n)

yengeç: kerkince (m) kerkinci (m), kerkenci (m), kirkinci (m)
çarpencike (m)

yer: 1)ca (n)

2)erd (n) herd (n), hard (n)

yer solucanı: malik (n)

kile (m) kili (m), killi (m)

- kila binê erdî (m) kila binê ardî (m), killa binê ardî (m)
- çêle (n)
- marê şîlîye (n)
- soxulcan (n)
- yeraltı:** binerd binherd (n), binhard (n)
- yeraltı suları:** awê binerdî (zh) awê binherdî (zh), awê binhardî (zh)
- yıl:** serre (m)
- artık yıl:** serra derge (m)
- yılan:** mar, -e mor, -e
- yılancık** (hastalığı): êlancuxé (m) îlancuxi (m), alancuxé (m), aluncuk (m), alacuxe (m)
- yıldönümü:** serrgêre (m)
- Hasan'ın ölüm yıldönümü:** serr-
gêra mergê Hesenî
- yön:** het (n), cîhet (n)
- ana yönler:** hetê bingeyêni (zh)
cîhetê bingeyêni (zh)
- ara yönler:** hetê mîyanêni (zh)
cîhetê mîyanêni (zh)
- yunus balığı:** delfin (n)
- yüksek:** berz, -e barz, -i
- yüz:** 1)rî (n)
2)ser (n)
- denizin yüzü:** serê deryayî (n)
- yüzyıl:** seserre (m)
- zaman:** 1)dem (n) deme (n)
2)taw (n)
3)hing (n) hêne (m)
4)zeman (n) zema (n); zaman (n), zama (n); zemon (n), zemo;
zemûn (n); zemû (n); zimûn (n)
5)wext (n) waxt (n)
6)mehal (n) mehel (n), mihal (n), mehlan (n)
7)çax (n)
- zatülcenp:** b. satlican
- zatürre:** zature (n)
- zebra:** zebr (n), zebra (m)
- zehir:** jehr (n) jahr (n), jar (n)

jehrî (m) jahrî (n), jarî (n)

zehîr (n) zeher (n), zehr (n), zeyîr (n), zêyîr (n)

axû (n) axu (n)

yılan zehiri: jehrîya marî (m) jahrîya marî (m), jarîya marî (m)

zehirlenmek: jehrî kewtene jahrî kewtene, jarî kotene

jehrî werdene jahrî werdene, jarî wardene

jehrî werdene jahrî werdene, jarî werdene

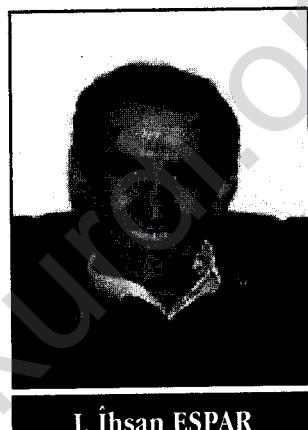
zehîr werdene zeyîr werdene

zelzele: b. **deprem**

zürafa: zuraf (n), zurafa (m)

FERHENGÊKO NEWE

Weşanên Avesta (Avesta Yayınları) aşma temmuze ya 2001î de, İstanbul de, bi nameyê "Türkçe-Kirmancca (Zazaca) Sözlük & Kirmancca (Zazaca)-Türkçe Sözlük" ferhengêko newe weşana (neşr kerd). Seke nameyê ey ra zî fam beno, nê kitabı de hem qismê kirmanckî-tirkî hem zî qismê tirkî-kirmanckî esto. "Gruba Xebate ya Vateyî" no ferheng amade kerdo û bi ardimê Vateyî na xebate çape ro ginaya.

J. İhsan ESPAR

Bêguman na xebate ra ver zî ferhengê kirmanckî-tirkî yê nuştoxanê sey Malmışanjî (ferhengê verênê kirmanckî-tirkî, serra 1987 de) û Mûnzûr Çemî (1994 de) neşr bîy. Nê serranê peyenan de çend ferhengê bînî zî vejîyay. Labelê ferhengê "Gruba Xebate ya Vateyî" wayîrê tayê xusûsiyetanê cîyayan o. Ez wazena bi kilmîye nê xusûsiyetan ser o vindera.

Ferhengê "Gruba Xebate ya Vateyî" neticeya xebatêka kollektîfe yo. Çekuyê (kelîmeyê) ke nê ferhengî de ca gênî, ê çeku yî ke heşt "Kombîyayışanê Kirmanckî" de ameyî tesbîtkerdene û sey çekuyanê standardan ameyî pêşniyazkerdene. "Kombîyayışê Kirmanckî" yê yewine serra 1996 de Stokholm de bîyo û nê kombîyayışî hema (hona) zî serre de di reyî benî.

Kesê ke nê kombîyayışan de ca gênî yanî nê çekuyan tesbît kenî, cayanê cîyayan ra yî. Mavajî nê heşt kombîyayışan de Bongilan, Çewlîg, Depe, Erzingan, Dêrsim, Gimgim, Hêni, Licê, Pali, Pîran û Sêwregi ra 27 kesî beşdar bîy. Nê kesan heme çekuyê ke nê ferhengî de yî yew bi yew munaqeşe kerdi. Çekuya ke se meylê kombîyayışî yena pêşniyazkerdene prosesêkê derg û dilayî ra vêrena (derbas bena). Verê

verkan esl û feslê na çekuye ser o yeno vindertene. Eke çekuye kurdkî ba û formê ayeyê cîyayî bibî, lehçeyanê bînanê kurdkî û ziwananê bînan reyra yena pêveronayene û nê forman ra yew weçinîyêno (yeno vîjnayene). Labelê varyantê bînê a çekuye û eke bibî çekuyê hemmanayî (sînonîmî) zî yenî tesbîtkerdene û nuştene.

Türkçe-Kirmancca (Zazaca) Sözlük &
Kirmancca (Zazaca)-Türkçe Sözlük

Kombîyayışanê Kirmanckî de termê (terîmê) wareyanê cîya-cîyayan ameyê tesbîtkerdene. Coka nê ferhengî de gelekî termê edebiyat, gramer, ceng (herb), huqûq, idare, sîyaset, anatomî û nameyê merdimîye (aqrebatîye), heywanan, hacetan, dewletan, şaristanan (bajaran) ca gênî.

Kam ziwan beno o zano, demeyo ke merdimî dest bi nuştiş kerd, merdimî rê tayê qayde û standardî lazim ï. Eke qayde û standardî çinê bîy kes nuşteyê kesî ra fam nêkeno yan zî şas fam keno. O waxt nuştiş zî beno bêmana.

No ferheng, standardizekerdişê lehçeya kirmancık de xebatêka tewr (en) verêne ya. No semed ra zî xebatêka zaf muhîme û hêca ya. Nê ferhengî de çekuyê ma yê muşterekê bingeyînî (esası) estî. Kesê ke kirmancık nusenî eke nuşteyanê xo de nê çekuyan bixebeitnî, problemê kirmancıya nuştekî hina kemî benî. Eke xebata standardizekerdişî aver (raver) şero û nuştene de cayê xo bigîro, o wext merdim şîno (bese keno) behsê kirmancıya nuştekîya standarde (yazılı standart Zazaca) bikero. No ware de karo ke ma kirmancî (zazayı), hina zaf zî nuştoxê kirmancî bikî hema zaf o.

Kirmancık nê da-vîst serranê peyenan de nîsbeten hina vêşî (zaf) nusiyêna. La semedo ke wendox û nuştoxê na lehçe hina zêde bibî, semedo ke ziwanê ma zî sey ziwananê bînan bibo wayîrê yew statuyî û ma bişiyî (bese bikerîme) derd û kulê xo, waştiş, sînayîş û hîssanê xo bi ziwanê xo binusî û wendoxî zî nuşteyê ma fam bikerî ke ey ra muteesîr bibî, ganî (gerek) ma piştî bidî xebata standardizekerdişê kirmancık. Ganî ma weş bizanî, eke kirmancıya nuştekî standardize nêba musteqbelê aye çinê yo. No semed ra, kurdê kirmancîqisekerdoxî û hina zaf zî wendeyê kirmancan ganî bişiyî kirmancıya dewa xo ra, mintiqa xo ra fek vera dî û bi kirmancıya standarde binusî, qisey bikerî. Fikrê mi gore, kesê ke kirmancık nusenî û wazenî ma yewbînan ra fam bikerî, ganî çekuyanê nê ferhengî bixebeitnî (bigurênê) û na xebate rê wayîr bivejîyi. Heto bîn ra bi pêşnîyaz û rexneyanê xo xurtkerdişê na xebate zî wezîfeyê kirmancanê wendeyan o.

XAL MEHMED

Jêhatî ZENGELAN

Payîz bi, serdî dest pêkerdbi. Dewijan cuwenî kutibî, velgî birnaynî, eyzimê (kolîyê) zimistanî ardînî (erdînî). Terarekê xo semedê zimistanî dîynî. Nê serranê peyenan zimistanî zaf serdin nêvîyartinî, vewri zaf nêvaraynî. Rayîrî nêgîrîyaynî (nêqefiliyaynî). La ancîna (reyna) bê adir, bê velg, bê alef nêbînî. Kar zaf nêmendibi. Zafê dewijan şînî eyzimî ardînî keye, pey necaxan hurdî (wirdi) kerdirinî û dekerdinî hûkanê gewan û axuran. No beyntar di yew-yew bar zî semedê rotişi berdinî Pîran, xo rê pey çay, şeker yan zî yew parçeyê cilan erînaynî.

Rojo panşeme bi. Newbeta Xal Mehmedî ya bizan bî. Azanê sibay veng da, Xal Mehmed warişt mesîna xo girewti. Kênaya ey (keyna yey) yerey ey rê awi dekerdibî. Şî binê pagi di tehretê xo girewt û ame leweyê pagi di desmajê xo girewt. Secade (suzde) rakerd, nimajê xo kerd. Hêdî-hêdî dinya zî roşn bînî. Roj hema rind nêakewtibi, hewa bineyke (tikêkî) serd bi. Xal Mehmedî va: "Ez bineyna şêro binê lihêfi, germin bo, wa dinya zî germ bo, zelal bo, ma wardî. Ez nê eyelan (domanan) zî werezno, ma pîya sêpare (aradîni) biwerî û ez aye ra pey şêro bizan arê kero, xo ver şano bero yew kîst a." Şî cili, lihêf kaş kerd xo sere.

Dinya zelal bîyi, bineyke zî germin bîyi. Xal Mehmedî kênaya xo Sema wereznay. Sema pey tay çarran kuçalanê verê dêsî di adir wekerd. Awi dekerdi çaydana xo û ardi adirî ser nay. Awi germin bîyi, keli kewti. Çaya xo dem kerdi.

Çay demê xo girewtinî. Kila adirî hinî hewn a şiybî la hema çeyleyî bin di mendîbî, tani (toni) daynî. Çay wina germ mendinî, aye zî sifreyê xo hazır kerdirinî. Çar qedehî, yew tasa mastî, yew heba rûnî, tay toraq û nanê tewqi ardî û sênîya xo ser nay. Sênî girewti ardi adirî ver. Sifre rakerd û sênîya xo ser o ronayı. Xal Mehmed hewna (reyna) xo di şibi. Sema o (yû) werezna, cila ey hewa nayı, berdi yukê cilan. Maya aye û waya aye ya şeniki zî wariştî amey. Heme çar pîya roniştî sêpare werd.

Sêpare ra pey Xal Mehmedî cilê xo pera girewtî. Kurikê xo yê pînekerdeyî pay kerdi, solê xo xo lingan a kerdi û şî banê cîranê xo ser.

Banê cîranê ey pagda ey ver di bi. Serê pagi hera bi, mehla pêro ey ra asaynî. Weyra ra venga (vênda) şarê mehla da, va:

-Bizanê xo verra dî! Bizanê xo verra dî!

* * *

Kelawa xo ardi corê çiman, hetê Lewey Quliki ya ewnîya, va: "La nê mératê bizî ci belayê mi bîy. Înan (yini) ra nêbînî ez şînî mi yew barê eyziman ardinî, mi nimajê berdinî Pîran di rotinî, qe nébo çend qurişî ma dest kewtinî."

Roj tam akewtbi. Hêdî-hêdî berz bibi. Bizê mehla binê mehla di, pey Eynîy Cêri di pêser bîy. Xal Mehmedî bolê bizan xo ver şana (şê) û hetê Serey Mezeli ya berd. Nîyetê ey bi ke bizan bero hetê Deşti ya. Xo bi xo va: "Deşti hîra ya, hîgây veng î, sebale ameyo kerdiş, cuwenî kuyayî. Herunda cuwenan di nika çiy esto ke bizî biwerî. Hetê Salonê Deşti ya, hetê Zengelonî ya bineyke velg zî wenî."

Çend hebî camêrdan Serey Mezeli ya terreqnaynî. Xal Mehmedî silam da ïnan (bede), dewijan va:

-La Mehme, hetê Deşti ya seke însan biaso, belî nêbeno, to dî ke esker o. Bizan ra fek verra di, apey tadi, agêri; wa bizî şêrê keye yan zî beri hetê cayna ya. Wa yew xirabîye nébo. De bizî veşan zî bimanî çiyê nêbeno. Wa cinî tay velg ïnan (beder) dî.

Xal Mehmedî va:

-Qey kes (çew) ma ra vano se? Roj o, şew nîya. Kes bibo zî ma bineyke verra danî Duzê Deşti û hewna leze anî. Nika nêbeno ke ez nê bole bizan apey verra do, xo ver şano bero dewi. Cinî pey mi qeşmerîye kenî, vanî "Ti camêrd nîyi, ti tersayı; to nê bizî veşan verdayî".

Û xatir dewijan ra waşt, bizanê xo dime kewt.

Rayîrê corî ra yewna bol ame. Xal Mehmedî ra dime bi, o zî şî hetê Deşti ya. Yew cinîke û di hebî gedeyî şîwaneyê (şoney) nê bolî bîy.

Bizan ra dime gayî zî pêser bîy. Tayê şiy hetê cêri ya tayê şiy hetê Hîran a. Yew naxir zî bizan ra dime şî hetê Deşti ya. Gawan yew camêrdo vîst û panc-hîrisserre bi. Yew camêrdo xo ra razî bi. Gijiko sîya verra dabi, peyser di tiro kerdbi. Erdîşa ey taşta bî. Alişkê ey dekerde bî. Yew paç pera girewtibi û yew citaya pantolonanê qotan pay kerdibî. Yew citaya solanê sporî pay di bî. Kes qîymîş nêbînî biewnîyo ey ra. Nameyê ey Ehmed bi. Di rojî ra ver xo rê xebati ra amebi. Newbeta ey a naxirî

bî. Dest nêkerdbi ke cinîya xo yan zî gedeyê xo ray kero naxir dir.

Bîrî ser o bolê bizan têmîyan bîy. Berdî, verra day Duzê Deşti. Bolanê bizan ra pey naxir zî ame. Duzê Deşti di pêro têmîyan bîy.

Cay çîyo xam, çîyo taluke nêasaynî. Duzê Deşti di kes çinê bi, ne esker ne zî yewna merdim. Hetê Salon a zî kes nêasaynî. Heyanî testarey bizî û gayî Duzê Deşti di herunda cuwenan di, binê perçînan di, rezan di çeray. Îyê (ayê) ke mird bîy xo tada hetê Duzî ya.

Testare ra pey wexto ke roj qelibîya hetê Doli ya, şıwaneyan vengê yew helîkopteri eşnawit. Bineyke ters dekewt zerreyê ïnan. Panc-şeş deqîqeyan ra pey helîkopteri asay. Kîşta dewi ra vejiyyay, zaf nizm (nimiz) bîy; hema-hema ginaynî Lewey Quliki ro. Lewey Bîrî ser o amey war, nîştî. Helîkopteri ra tayê eskerî peye bîy, hewna warişti, hewa kewti û peyser di şîy. Leweyê Salon a zî esker asa.

Şıwaneyan vazdayışî reyde bizî û gayê xo antî pêser la ïnan ra tayê ca di mendî tayê zî nêasay. Tayê rezan di bîy, şıwaneyan nêşîya şêrî bîyarî. Tayê zî Dûşan di bîy. Îyê ke antî pêser, xo ver şanay, fetelnay hetê dewi ya, va "Mela ma xo dewi resnî". Hetê Salon a yew-yew tifing teqaynî. Şıwaneyî tersaybî, terso giran dekewtbi pîzeyê ïnan. Tersî ver hema-hema ke recifyaynî. Qirtê ïnan qerifyabi. Zewedaya ïnan piştî ya bî, nêwerdibî. Amey binê Hêgây Qasî, xo ra pey ewniyyay, dî ke tayê gayan rezan ra xo verra dayo hetê Duzî ya. Zengelon ra zî bizî hêdî-hêdî ameynî. La şıwaneyan nêmekenîyay (cesaret nêkerd) apey agêrî ê gayan zî bîyarî, va "De ha ma dime yenî, çîyê nêbeno".

Dewarî amey Duzê Deşti. Şıwaneyî hinî xo ra pey nêewnîyay, goş pa nêkewtî. Tersî ver hetê dewi ya leze kerdinî. Ganê xo, xelasîya xo fikiriyaynî.

Fekê Akerdeni ra yew suwar asa. Di hebî cinî zî ey ra pey bîy. Leze kerdinî. Seke ê zî bitersî. Rezê Axay ra ke viyartî, şıwaneyî dîy. Şıwaneyî nêzdîyê Lewey Bîrî bîy. Wexto ke ê raywanan (rayanan) şıwaneyî dîy tersê ïnan bineyke şikîya. Lajek estor ra ruya (robi) û cinî wenay. Yew sarbina perçînê rezî ra kaş kerdi, pey estor ramit; leze kerdi, va: "Ma şıwaneyan resî. Ma roşnîye di bê bela û bê qeza Deşti bixelisnî." Salonê Deşti ra esker ameynî hetê Duzî ya. Tayê zî Dibri ra ameynî hetê Lewey Bîrî ya. Ge-ge tequêteqa tifangan ameynî. Seke norûdora Deşti biginî. Şıwaneyan û ê raywanan zî waştinî Deşti bixelisnî. Ganî bişînî keye.

Nêzdîyê Lewey Bîrî di vernîya şıwaneyan birîyay. Bizî û gayî viyartî

la eskeran nêverda ke şewaneyî vêrî. Şewaneyî leweyî ser o edilnay (vindernay). Gayî û bizî a game ra pey hêdî-hêdî amey. Şewaneyan ê fetelnaybî, ê betilîyaye û teyşan bîy. Amey bîrî ser o awi şimiti. Tayêne xo da rayîrê dewi ser, amey hetê dewi ya. Tayê binê tuyeran di vindertî, tuyî werdî. Di mangeyî zî şîy dereyê pey Bîrî, vaşo teze gêray.

* * *

Vernîya bolî Mexera ver di asay. Dewijî zî Serey Mezelî di pêser bîbiy. Ters dekewtibi dewi. Çimê dewijan rayîr ra bi. Wexto ke ê (ay) bizî asay bineyke keyfê ïnan ame, va qey şewaneyî terşî dime yî. Vera ïnan hetê Deşti ya, çimê ïnan rayîr ra bi. Zaf meraqê şewaneyan kerdinî.

Vernîya heywanan amey dewi resay. Yew bi yew bizî, gayî û mangeyî amey la şewaneyan ra kes nêame. Dewijan ra zî kesî nêewta şero şewaneyan vera yan zî persê ïnan bikero.

Eskeran ê raywanî zî ardî şewaneyan het, weyra edilnay. Nêverda ïnan ra kes şero dewi. Yew saete ra pey cinî û ê di eyelî verra day. La camêrdî xo het edilnay. Cinîyan nêwaşt şerî, lebiyay, se kerd nêkerd eskeran camêrdî verra nêday. Teseliya cinîyan kewti. Camêrdî ewnîyay ke eskerî ïnan verra nêdanî, şewi piro nîyêna, va "Balê wa cinî ewtîya (tîya) nêmanî, heyanî ke roşnîye ya wa ê şerî dewi resî". Cinîya şiwana û di eyelan da rayîrî ser û hêdî-hêdî şîy. La ê cinîyanê ke dewanê corî ra ameynî yanî ê cinîyanê raywanan nêwaşt ke şerî. Cinîyan ra yewe destê mîrdeyê xo kaş kerd, va: "Şima ganî ey zî verra dî, wa ma reyra bêro, nêke ma zî nêşonî." Nameyê lajekî Remezan bi. Remezan ewnîya ke hal xirab o. Seke bizano çina (çi) yeno ey sereyî ser, cinîyan ra va: "Şerî, ewtîya mevinderî, roşnîye di dewi resî." Cinî ke nêşîy, o ïnan ra hêrs bi, qîrrîya. Nêwaştbi çyêko xirab bêro cinîyan sereyî ser di.

Peynî di cinîyan camêrdî uca (ewca) ca di verday, bêhemdê xo, çokşikîyaye, milverokewte, çimî pirrê hesirî hetê dewi ya amey. Xal Mehmedî pîzeyê xo di va: "Siûdê min o xirab! Ne hendê gayan ne hendê bizan ne zî hendê cinîyan siûdê mi esto. Ezo pîr nika se keno?" Veyşanîya ey zî amey ey vîrî. Ewnîya norûdora xo ra, va: "La mi zî verra dî, ez pîr o, betilîyaye yo; ez zî cinîyan reyra şero." La o verra nêda.

Eskeran Xal Mehmed, Remezan û şewaneyo bîn Ehmed uca edilnay. Nêverda bêrî hetê dewi ya. Ü hêdî-hêdî tarî ronîya. Dinya bîy bêvengi.

* * *

Wexto ke cinî Lewey Mexara ra asay camêrdî hema Serey Mezelî di vinderte bîy. Pawibê şivaneyan bîy. Çimê ïnan rayîr ra bîy. Çimê ïnan ke cinîyan a kewt bineyke rehet bîy, keyf kerd, va: "Biewnê, çiyê nêbîyo şivaneyanê ma, ha yenî; qirtê ma qerifîyabi!" Tarî bibi, o semed ra cinî û camêrdî cêra ferq nêkerdinî. De însanî ameynî. Hînî eke amey nêzdî, dîy ke camêrdî nêamey, cinî tenya yî. Zerrîya dewijan hewna serd bîyi.

Cinî amey, Serey Mezelî resay la camêrdî nêasay. Dewijî cinîyan ra persay va: "La embazê şima kura (kure) yî? Şima ê kura ca di verdayî?" Cinîyan ïnan rê hal û hewal va û vîyartî şiy dewi. Zaf tersaybî. Rayîr ra betilîyaybî zî. Ters, betilîyayîş û veşanîye têmîyan bîbîy. Nanê ïnan estbi la firset nêdîbî ke biwerî. Tersî ra veşanîye nêameybî vîrê ïnan.

Camêrdanê dewijan xo têw nêda, qotî ser o heyânî eşay vindertî. Melayî ke veng da, yew dewijî va: "Ez şono, mi nimajê mexrebî nêkerdo." È binî weyra vindertî. Nêmekenîyay şerî hetê Deşti ya. Yew ciwanî va:

-La ma hetanî key wina (ona) destbeste vindenî? Ma hetê Deşti ya biewnî. Ma hey şerî heyânî Bîrî ser, ma wayîrîye ïnan bikerî.

Yew pîrî va:

-De eskeran tepîştî nika ko (do) verra dî, bêrî; çiyê nêbeno, de ha weş î.

Dewijî betilîyabîy, eciz bîbîy, wariştî yewbînan ra xatir waşt û hetê keyanê xo ya şiy. Tayêne teseliya xo şivaneyan ra vistibî. Seke bizanî ke hinî şivaneyî û raywanî apey nîynî.

* * *

Cinîya Xal Mehmedî Xalcinîya Eyşi û her di kêneyê xo berî ver di ronîste bîy, pawibê Xal Mehmedî bîy. Şamîya xo pewtibî. Adirê binê şamîya ïnan hewna şibi, şamî wina serd bîbîy. Înan eşnawitbi ke şivaneyî ha eskeran het î, çiyê qirrika ïnan ro nêşînî war. Tarî di, verê berê xo di ronîste bîy. Bizî û gayê xo dekerdibî gewi la mangaya xo çîrr nêkerdibî (nêdutibî). Yew cinîya cîrani va "Bizê ma temam nîyî, di hebî kemî yî" û Xal Mehmedî rê persay, zerrîya Xalcinîya Eyşi tengi bîy, va:

-La o zî nêamewo, ma nêzanî ma se kerî.

Cinîke va:

-Wî daykê! No çi kar o, ti vana se bîyo? Cay çî bîyo?

Cîrani wina va da piro şiy keye. Tayêna dewarî zî yaban a mendîbî la kesî nêewta şêro dewaran bigêro.

Sema şiyi, venga datê xo da; o zî ame ïnan het. O şibi Serey Mezelî,

heyanî ke tarî ronîyabi weyra vindertbi û dewijan reyra agêrabi. Keye di di kewçikî mercî werdibî û Sema reyra amebi. Dat zî tersaynî, nêzanaynî se kero. Destê ey ra çiyê nêameynî, seke beste bo. Çimê ïnan rayîr di bî; ha Xal Mehmed bêro, ha bêro la kes nêame. Nameyê datî Hesen bi. Xal Hesenî birarkêna û veyva xo ra va: "De Mehme nika ko bêro, metersê." Waştinî ke biney cesaret bido ïnan la bawerîya ey bi xo zî bi nê qalanê xo çinê bî. Pizeyê xo di va "Eke (sew) verra bidîyaynî heyanî nika ka bêro". Tersaynî ke yew xirabîye bêro Xal Mehmedî seri ser di. Warişt, ê tarî di yew çiwa xo rê perçînê gewi ra kaş kerdi û hewna şî hetê Serey Mezelî ya. Piyê Ehmedî zî weyra bi. Dewijan ra kesêna weyra nêmendbi. Hetê Deşti ra ewnîyay. Çimê ïnan yew roşniye, yew şewq gêray. Goşî ronay ke veynî cay yew veng, yew xirt-xirti, yew sewt nîno; la ne roşnîyê asay ne zî yew veng ame. Tarî bi, seke dinya merda ba.

Nêzdî yew saete uca di mendî. Nişka ve ra yew çî Mexera ver di asa. Tarî di zor asaynî. Ame aver, tikêna ame, ïnan nêzana ke çina yo. Ame nêzdîyê Serey Mezelî eke yew manga ya. Nêewtay şêrî hetê Deşti ya. Wina destveng, xemgîn agêray keye. Xal Hesen şî birarkêna xo û veyva xo het. ïnan zî xo têpiringnabi. Qirtê ïnan qerifyabi, terso giran pîzedê ïnan di bi. Quşxaneyê germa ïnan wina kuçalanê adırî ser o mendibi. Adir hewna şibi, weli tenya mendibî. Gamêna yew wişa vay amey, kuçalan ra biney weli vay dîyay.

Heyanî saete diyê şewi wina vindertî. Cîranî amey persay la Xal Mehmed nêasa. Şewi verra serd bîbîy. Dewi di ne şewq ne zî kes asaynî. Dewijî pêro rakewtbîy. Veneka ïnan amey, ïnan zî deyax nêkerd, serdî û hewnî zorê ïnan berdbi la çimê ïnan hema zi rayîr a bî.

Xal Hesen warişt şî keyeyê xo. Xalcinîya Eyşi û kênaya xo şîy zerre. Yew pelas rakerd, di hebî mînderî ser ra day, balişna ronay; qelibiyay û lihêf xo ra da. Sema çilay hewna kerdi û a zî şî binê lihêfi, kîşta maya xo di rakewti.

* * *

Destê sibay Xalcinîya Eyşi hewnê xo di seke yew teqîya tifingî bieşnawa; xo aqilîyay, kîşta xo ra ewnîyay ke kênaya aye aye het rakewta ya. Warişti şîyi ber akerd, verê berî ra ewnîyay, Xal Mehmed hema zî nêamebi. Xal Hesen warişte bi. Wexto ke ber abi, ey va qey Xal

Mehmed ameyo, veng da va:

-Eşê, Mehme ûmewo?

Xalcinîya Eyşi va:

-Ney, ney, ez zî ewnîyaya ey, mi va "Deray hima nêûmewo" la nêûmewo.

Hewna amey zerre, berê xo pada. Çeqmaq pana, roşnîya çeqmaqî di ewnîyay kênânanê xo ra. Her di zî hewn di bîy. Riyê ïnan ra ewnîyay, qîymîş nêbî hewnê ïnan biherimno, ïnan werezno. Çeqmaqê xo hewna kerd, şîyi cila xo ser. Kişa Sema di ronîsti, lihêf çaqanê xo ra da; hesirî çimanê aye ra amey, qirrika aye ro, giraneyê aye ro şiy war. Biney wina mendi, hewnê aye ame. Xo derg kerd, lihêf kaş kerd xo ser. Hewnê ke dîybî û a teqîya tifingî amey aye vîrî, tersay; wina xo di şîyi.

Azanê sibay ke veng da Xalcinîya Eyşi wariştî, kîneyê xo zî wereznay, va: "Herînê, wardî, wardî! Piyê şima nêûmewo zûnî!"

Kîneyî leze wariştî, tersay. Şiy binê tuyeri ra, berî ver ra ewnîyayî, kes nêasa. Dinya hêdî-hêdî zelali bîy, zirqê rojî vejîyay. Xalcinîya Eyşi nimajê sibay xo vîr a kerdbi. Aye venga Xal Hesenî da, o zî warişt, dest û rîyê xo şitî; şalê xo xo pay kerdî, elegê xo pera girewt û teber kewt.

Tayêna dewijî û maye û pîyê Ehmedî ameyî hetê Serey Mezelî ya. La weyra nêvindertî, rayîr kewtî hetê Deşti ya şiy. Hetanî bîrî ser kes nêdî. Dewijê ke dewarê ïnan şan di nêamebi keye, ê zî amebîy. Bîrî Ser ra hetê Salon a, hetê Rezonê Îson a ewnîyay. Cayê kes nêasa. Veng da va:

-Mehmeee! Ehmeee! Veng yeno şimaaa? Şima ganî yîî!

Cayê ra sewt nêame. Ne vengê Ehmedî ne yê Mehmedî û ne zî yê Remezanî. Veng çinê bi. Cayekî ganî nêasaynî, ne însan ne heywan. Tayêne xo tada hetê Duzê Deşti ya, tayê şiy hetê Rezonê Îson a. Çend tenî zî şiy hetê Sala Deşti ya.

Êyê ke şiy hetê Duzê Deşti ya tayê çî duz di dîy. (Deşti duzi bîy. Tede ne yew qot ne yew kerra ne zî yew lemi bîy.) Wexto ke şiy nêzdî, va qey bizî û gayê mexelbîyaye yî. Leze kerdi, şiy aver; fam kerd ke tayê bizî û gay î. Amey het ke çina bivînî (veynî)! Bizî û gayî merde bîy. ïnan ra yew-yew masaye bî. Dewijan va qey cay heywanan vaşo pîs werdo. Çunke Duzê Deşti di vaşo pîs bi, eke dewarî o biwerdinî pê merdinî. Yew dewijî lingî dekuti yew bizi, qelibnay; gonîya wişki ïnan ra asay, herunda guleyan dîyi. Çendna hebî taday, ïnan ra zî ewnîyay. Pêro

kîste bîy.

Bizî û gayî kişiyaybî. Termê ïnan Deşti ra vila bîbîy. Nêzdîyê vîst bizan û des ga û mangeyan kîste bîy. Pêro kîsta Duzê Deşti di kewte bîy. La şıwaneyî û Remezan cayê nêasaynî. Roj hinî rind berz bibi. Dewijan xo tada hetê Dûşî ya, şî binê qoçikêran ra, pey leman ra, mîyanê telîyan ra ewnîyay, çiyê nêdî. Hetê Akerdeni ra, hetê Mergan ra, Rezê Dat Axay ra ewnîyay. Serê rezan di yew simzêra qije bîy, nêzdîyê aye di yew çî asa, seke estori ba, biney xişni bîyi. Dewijî vazday amey Mergan ra vîyartî, ewnîyay; e, estori bîyi. A zî sey gayan û bizan kîsta bîyi. Lingê aye rep bîbîy. Meşk û sereyê aye pêro quli bîbîy, gonîya sûri di gevizîyabîy. Remezan zî binê simzêri di kewte bi. Verê dewijî pê nêaqilîyay la waya ey o dî, vazday va: "Remezo! Remezo!" Veng ey ra nêvejîya. Term serdin bi. Cilê ey pirrê gonî bîy. Fek û vinîya (pirnika) ey gonîyini bîy. Remezan kişiyabi. Barrî-çizî û nale-nala cinîyan bîy, daynî kalekanê xo ro.

Termê ey roşana, giraneyê ey akerd, ewnîyay leşa ey ra. Paçê ey pertal-pertal bibi. Sêneyê ey sey serradî pirrê qulî bi. Cinîya ey û waya ey xo ruçikna. Hêviya dewijan birîyayı. Remezan hinî yew termo serdin bi

Qîrr û qîrra cinîyan verra-verra berz bîyi. Lewanê Salon ra, Bîrî ser ra, Zengelon ra, Bazirgêr ra, Dibri ra eşnawîyaynî. Dar û dungî, verganê xirbi, teyran barrî û hawara ïnan eşnawiti û şermayay. Şermî ver daran gilê xo derînay, cinawirî qulan ra nêvejîyay, mîlçikî nêfîrray. Cêku dewi piro nîyaya heyânî ê rojî çîyo inasarên nêbibi, inahawa barrî û nalî kesî nêeşnawitibî. Şermayay ke nêşîyayê ê camêrdan rê wayîriye bikerî. Yew vayo nermek (nemrek) ame, hawara cinîyan xo reyra berdi ver bi Doli, Lewey Şêx Mehmedî. Daranê Şêx Mehmedî gilê xo acêr verra day, pelê xo rişnay, şermayay, va: "Bawerîya dewijan aya bî ke hewt hebî şêxî na dewi di estî, nêverdanî bela bêro yew dewijî serî ser di. Eke yew çîyo xirab Boxaz ra bêro, Şêx Mehmed nêverdano bêro qeyme, hetê dewi ra. Topa xo ver ey (bede) dano, ey uca di herri û weli keno. No çi belayo giran o?" Bawer nêkerd, va: "Qey şêxan ra yewî dest xo nêkerd? Derey Bawkalî nêzdîyê Deşti bi. Deşti ra di gamî bi. Bawkalî eke hêz bidaynî xo, dereyê xo ra biwariştinî, daran mîyan ra bişînî, ê dewijan rê wayîriye bikerdinî, se bînî? Qey yewî dewijan rê wayîriye nêkerdi? Bawerîya ïnan vengi bîy?"

Xal Mehmedî û şivaneyê bînî Ehmedî gêray. Tayê hewna şiy hetê Salon a tayê zî hetê Zengelonî ya. Cinîyan zî di hebî termê Remezanî het mendî, ê bînî şiy hetê rezan a. Gêray la çî nêdî; ne leman mîyan di ne rezan mîyan di ne binê perçînan di, ne ganî ne zî merde. Teştare pede ame. Pey rezan di hetê Salî ya yew hêga bi, ey ra mercî çinaybî. Hêgayêko sûr bi. Tay lemî û kelbey tede bîy. Teştarey, ê hêgayî di, pey yew lema mazêri di termê Xal Mehmedî dîy. Vazday şî het. Cinîyan va qey ganî yo, birîndar o, venga camêrdan da. Ë zî vazday şî Xal Mehmedî het, ewnîyay, veng ey ra nêvejîya.

Xalcinîya Eyşi camêrdan reyra şîbîy hetê Zengelonî ya. Wexto ke cinîyan va "Xal Mehme ha ewtiya wo", çiqaso ke aye ra amey a zî vazday. Betiliyay, ereqiyay. Ereq rîyê aye ra sey awi rişaynî. Amey Xal Mehmedî ser. O zî merde dîy.

Termê eyo serdin paştî ser o derg bibi. Kelawa eya beleki ser ra kewtibî. Xo rê didanî dekerdibî, çene dabi viraştiş, çeneyê ey fek ra kewtbi. Lewê eyê pulusîyayeyî dekewtibîy fekê ey. Wina fekakerde mendbi. Çimê ey padaye bîy. Xulçik ra şîbîy. Gijik û erdişa eya sipî gonîya sûri gêraybî. Yew cexra binê goşê ey di bî, seke pey goşê ey ra bikewa. Şalî û êlegê ey gonî û soringi ra sûr bibîy. Saeta ey taneka êlegê ey di hema gêraynî. Bizmeyê ey sedefkerde bîy. Xal Hesenî çend hebî sedefê (gocagê) êleg û paçê ey akerdî, ewniya sêneyê ey ra. Çend guleyi sêneyê ey ginabîy. Sereyê ey xora pirrê gonî bibi. Seke yew ey hêgayo sûr di biney xo dim a kaş biko.

Kiştbi, uca ca di verdabi û şîbîy.

Gonîya ey erdişi, gjik û cilanê ey ra wişki bîbîy. Yew solê ey ey pay di bi yew nêasaynî. Linga eya bîni warbay (warway) bî. Paşnaya (başneka) ey û engiştâ eya xişni kurikê eyê dirateyî ra vejîyabîy teber. Ereqê linga ey kurikê ey ra wişk bibi.

* * *

Dewijan şivaneyo bîn Ehmed nêdî. Koyan ser ra gêray, rezan mîyan ra weş ewnîyay, kerranê Dibrî û Salon bin ra ewnîyay; heyanî yerey uçayî ver pê day, çîkî nêdî. Fam kerd ke ey zî ganî nêvînenî, o zî kişiyyayo, la kura? Termê ey kura yo? Piyê ey va: "Ma balê tirmê ey veynî!" Sêflîya vengi bîyi, Ehmed nêdî. Dewijî veşsan-teyşan bîbîy, betiliyabîy; lingê ïnan masabîy, hinî nêşiyaynî pay ra vinderî. Xeberi erşawitibî dewi,

dewijê bînî amebîy ê her di meyîtî berdbîy dewi. Peynî di tarî ronîya, destveng agêray dewi.

Rojo bîn nimajê hewna yew qifleyê dewijan şî hetê Deşti ya û Ehmedî gêray. Na hewi dewi ra durî gêray; hetê Xirb a, hetê Berayî ya şîy. Pey Wişkila di, Arronê Bazirgêr ra gêray, çiyê nêdî. Teştare ra pey hetê yereyî ra, Pîran ra yew telefon ame dewi, va: "Yew meyîto bêwayîr ha Maden di yo, hey şêrî veynî ê şima nîyo." Pî û datê Ehmedî û çar dewijanê bînan yew dolmîşı tepiştî şîy Maden. Berayî qefilnaya bî, o (ay) semed ra mecbur mendî Pîran ra şêrî.

Maden di, mezelê bêwayîran di mezel kendbi la hema meyît nêwedartibi. Yew vala piradaya bîyi. Piyê ey vala sereyê ey ser ra hewa nay, lajê xo şinasna. Ewnîya ey ra, çimê ey tarî bîy; seke goştê gandê ey birizo, va: "Heywaaax! Key mi xerepiya! Ocaxê mi kor bi!" Hewna ewnîya termê lajê xo ra. Surotê lajî gonî di sûr bibi. Herunda çimanê ey di gonî wişk bîbîy la çimî cayê xo di nêbî. Vinîya ey û yew goşê ey derakerde (cikerde) bîy. Vala ser ra esti. Paç û pantolonê ey parce-parce bîbîy. Meyît qelibna, ewnîyay qorrikê ey ra, pey sereyê ey ra, hêtanê ey ra. Pey sereyê ey ra gjik û poste nêmendbîy. Posteyê qorriqê ey terişiyabi. Sêneyê ey ra zî yew hêtî derakerda bîyi. Giştê destanê ey perxeçîyaye bîy.

Termê xo girewt yew beteniya ro pîş, dolmîşı wena û agêray şî dewa xo.

* * *

Televîzyonanê Tirkîya nê dewijanê kişteyan ser o yew xeberi day, va: "Mintiqaya Dîyarbekir di hîrê hebî terorîstî kişîyay!"

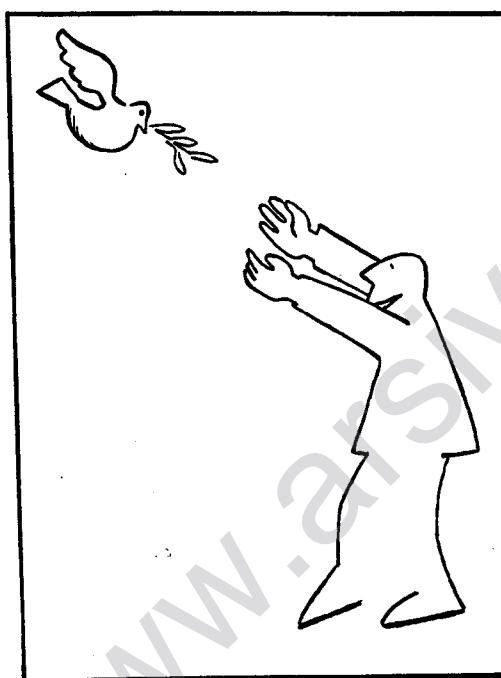
Fotografê ìnan rojnameyan di vejîyay. Fotograf di Xal Mehmed wina fekakerde û seregonîyin bi. Giraneyê Ehmedî akerde bi. Sêne û rîyê ey zî gonî ra sûr bîbîy.

Hamdi OZYURT

vatişê bêvateyî

QEÇEK

Bavê ROZA

Qeçekênda bol rindi, roniştibî
Dêser bin di,
Sewlî çinê bî ci lingi di;
Veyşan, viran, warway bî.

A jî sey min bêwar bî,
Bi qîrîn û hewar bî,
Axa xo ser o se şar bî,
Na dinya di bêwar bî.

Mi va: -Çi rê bermenâ,
Melûl-melûl hunêna?
Bermi çare nêbeno,
Werzi bewnî çosme ra!

Va: -Xalo, ez tersena,
Menda bêpî û bêma;
Da adirî ver kê ma
Nê xayîn û dişmena!

Hêdî-hêdî bermayê,
Hêrs çiman ra varayê;
Xo kesî ra nimnayê,
Tim vatê: -Kanê dayê?

*Seba heme kênayan û xortanê welatê min ê
ke bi miradê xo şa nébîyê.*

H U Z N A

Roşan LEZGİN

Huzna vila sûra wisarî
Porro sîya, giley sey marî
Qama derge, bejna barî
Ax û yeman to Huznayê.

No sewto sote, janêko teze, naşî û saf, mîyanê cîgerêka pake ra vejîyênê û koyan ra bînê vila. Dere bi dere, gelî bi gelî olan dayênenê. Wina melûl, zerrî ra û wina zî tîz. Sey tamê ribêsan, gulbizêk û pîvokan, sey tamê gulhan; wina miz, wina tîrş. Heta ke xo resnênê mîyanê zerrîya Huzna.

Huzna, vila wisarî; newe vilike perraya rîyê aye. Bi vatisê verênan "Newe awe dekewta şiqoqe". Zerrîya aye sey mîlçika sibate pirpirîyênê. Lewê gewezî debîyaye yê. Qirrike bîya derge, sey qirrika werdeganê fekê çemê Muradî. Citeyê sayê şîrinî pistin de masayê. Serê çiçikan sey hebanê tuyanê romîyan ê dara tuyera verkîyê ìnan deresayê. Wina sûr û sîyayî. Kuleyan goşt girewto, hêtî debîyê. Vengê aye bedilîyo, sey zerenga marî wîrwîrnena.

Wexto ke Huzna satılı eştnê zendanê xo û cor de sey karîya xezale bi çindikan veracêr şînî Hêniyê Cêri ser, memikê ayeyê tezeyî sey gilanê pelinanê dara valêre yê ke vayî ver bilerzê, winî nîriyaynê û awe fekê xortan ra heriknaynê.

Herê lê lê, lê Huznayê
Gonîşêrînê, çimsîyayê
Zerre w cerga m' têd' helnayê
Hawar gidîyê to Huznayê.

Hêniyê Cêrî, hêniyo esîl; wareyê zerrîdevistişî. Binê verasîya yew dara çinêyere de. Dara ke bi ê gilanê xoyê narînan o dewran heme kerdo xo dest. Pelê ayeyê nazikî beşerîyênê; kewe-kehlî. Sera-serê hamnanî zî na dare ci rey nêverdênê tîréjê rojî xo biresnê awa hêni. To vatêne qey wina bengînkî zerrî devista awa hêni û bi hesûdî, bi çimbarnêbîyayîş awe pawena. Gama ke vayo honik koyê Xaloziwanî ra veracêr, çem û çem, ver bi çemê Maseynî wa sipênenê, gilê çinêyere zî wina narîn û nazenîn, ey reyde kewtinê govende û ìnan xusînîyêka nerme rişnênê zime-zima awa çemê Qilboxî ser. Walwalokî û mîlçikê fekê çemî, bi çîve-çîv û wîçe-wîça xo ìnan de kewtênenê musabeqa. Û têreyde yew senfonî cenaynê; seke yew destano qedîm, yew deyîra kana ke hezaran serrañ ra nat bi eşq û sînayîş vata û hendî hunerê xo de bîyê westa. Nat û wetê hêni de kema dirrikan şewl dayo; wina hêç, wina bitirrbîyaye. Ti vanî qey nobedarê esîl î; serenerm û şahidê bêziwanê hezaran eşq û sînayîşî yî.

Serê yenî kewe yo
Binê yenî kewe yo
Çijê kênan gire yo
Nefsê xortan tede yo.

Dirrikî bîyê sûr, bîyê gewez. Sey lewan û alışkanê Huzna. Gelo Huzna rengê lewanê xo perrnayo dirrikan yan dirrikan rengê xo alışkanê aye rî bexş kerdo? Gelo dara çinêyere bejna xo musnayebî Huzna yan bejna aye dara çinêyere de kewtibî musabeqa? Û awa hêni, wina pak, wina zelal. Sipî, sipî sey şitî û sey şitê dadî helal. Hamnanan serdine, cemidîyaya se qeşa; zimistanan helmêko germin aye ra yeno, mulayîm û şîrik. Sey helmê fekê Huzna. Ha rengê awe ha rengê gerdenê aye. Helanê binê hêni sey tehta çareyê Huzna beriqîyênê.

Serê yenî xilor î
Binê yenî xilor î
Çijê kênan gilor î
Nêdanê xortan borî.

Hêniyê Cêrî, hêniyê eşq û sînayışî; wareyê bengînan. Kamî awa Hêniyê Cêrî werda û zerrî nêdevista ciwanêk yan zî ciwanikêke? Kamcîn kêna û xortî uca zerrî nêdevista yewî/yewe?

Kema dirrikan ra boyâ memikanê kênayan yena. Pelê dara çinêyere manenê destanê Huzna. Destî bi engîstanê nazenînan, nermek û teze. Reya verêne, uca, serê Hêniyê Cêrî de Huzna ra çim şikîya. Wey Rebîyo! O ci tofan bi? A vîsteke de çokê aye lerzê, dewqa aye şîye. Qelbê aye kerdênen ke hema sêneyê aye bişeqno û vejiyo teber; sey mîlçike sêneyê aye ra biperro û şero ha şero. Hendî tîrî keman ra vejîyaybî!

Huzna kênêka kubar a
 Birî b' tîrê, rî b' xumar a
 Zerrîya m' ser o birîndar a
 Ax û yeman to Huznayê.

Hêniyê Cêrî. Senî merdimî anceno ver bi xo! No ci tilism o? No ci sirr o tede nimite? Huzna gama ke cor de xo verra dana Hêniyê Cêrî ser, rayîrî kena di gamî. Cêro hêdî-hêdî. Reya verêne mûreyê milê Huzna uca visîyayî; yew maçe! Bi lewanê adirênan. Boya qehweyê fîncananê ferfûriyan ê ke destê xatûnanê mîreyanê Pêçarî de yê, fekê Huzna ra bîye vila. Huzna destê xo na qirmê dara çinêyere ser. Yew desto germin, lerzok û nermek nîya destê Huzna ser: "Bi na dara çinêyere, bi na kema dirrike, bi na awa hêni! Ez bimirî herre rê, bimanî canê to rê, canê to rê, to rê!..."

Herê lê lê, lê Huznayê
 Gonîşêrînê, çimsîyayê
 Zerre w cerga m' têd' helnayê
 Ax û yeman to Huznayê.

* * *

Hamnan şikîya; destê payîzî bi hendî. Çemê Qilboxî xule-xula xo kerda xo vîr ra; paweyê varanê payîzî yo. Vaşê mergan bîyo zerd, dere û derxoleyî yewbînan ra heredîyayê, bîyê cîya. Valêran û sûredaranê fekê çemê Hemeke pelê xo sipitê. Vayê koyê Çewtela ver -ke hêndîbihêrs sipeno de- gilê daran viran-viran reqesîyênen. Mizaglûyî, koyê Şaxorî,

koyê Zîyare û Xaloziwanî xebera mergan kerda xo sere; yewbînî de kewtê musabeqa û pirêno çequer dayo xo ra. Koyê Lîsî kelawa sipî naya xo sereyî ser, pêrune berzêr, sey kalêkê zemanan, sey rîsipîyê dewan; zanaye û xemgîn, cor de qurre-qurre ewnîyêno. Pelê dara çinêyere, gilanê xo ra xatir wazenê, hewa ra bineyke reqisiyêne û bi fesale, bi nermîye, bi hesrete xo resnenê awa hêni ser.

Belê, sera-ser payîz o welatê ma.

Huzna ti bê ana meki

Zerre w teber gezî meki

Mi rebenî bengîn meki

Ax û yeman to Huznayê.

Welatê ma sera-ser payîz o hendî. Hewrêkê tarî hemeyê ezmanê ma qefelnayo. Gire kewto qirrike, çimî bîyê rasûr, hema-hema bermenô. Huzna hewnêko xorî de, hewnê aye de tamê maça serê Hêniyê Cêrî û boyâ dirrikan mîyanê memikanê aye de. Teber ra şili-silape. Şewe tarî-zilumat. Virusk virisêno. Aşme heredîyaya, asteran xo nimito.

Û Silê Salî sey bocî boye anceno!

* * *

Nêmeyê şewe bi. Hîrê rey pê ser o ber gina piro: Tik, tik, tik! Hetê zerrî ra vengêkê tersokî, xilmaşê hewnî, va: "Ti kam i?" Vengêkê qeresnaye û lerzokî mîyanê şeqalê berî ra xo resna zerre: "Ma yê, heval!"

Ber bi fesale bi a. Û xortê esmerî bi solanê xoyê çamurênan dekewtî zerre. Herdîşanê inan ra çilkê awa varanî nesiliyaynî.

Kuçike de adir bi we, lojine dû kerd. Şemalê adirî verasiyê qestikênî dêsan wa reqesnênê. Boya nanê tenûre yo ke tarameya adirê kuçike ser o qemerîyêne û boyâ ereqî eywane de kewtî têmîyan. Helmê cilanê hîbiyayeyan û helmê çaya kelnayaya ke qedehanê mîyanebarîyanê sey mîyaneyê Huzna de yew qurte de bînê veng û dûyê cixarayanê titûnê Hesîgî, binê maxan de mijêko tenik kerdênê vila. Huzna tebeqê rûnê tezî û tantûr mîmanan rê kirişt.

Teber ra şili ya. Ezman pîzeyo safî ra bermenô. Çemê Qilboxî gino piro, xule-xule kewta ser. Dara çinêyere binê varanî de nefesê xo girewto, bêveng vinderta. Kema dirrike xo pilusnayo pêro. Û Silê Salîyo ke

nêkeno bi selêka sili, ti vanî kutiko awî yo, gerrin, keçel. Kutikê hewt dewan riyê ey bilêşê xo rê mird nêbenê. Dindanî fek de kurisîyayê, kermejin ï. Boya mirdarî fek ra yena. Qeşmerê dewan emşo kewto vernî û rêçe çarneno, sey lûyan!

Şewe nîme ra viyarta. Mérdekê ke zimbêlê ìnan sey dimanê merreyan û çimê ìnan sey kunîyanê goçinan ï, qefle bi qefle amebiy. Sere ra heta bi lingan mîyanê rextanê fişekan de xemelîyaye bîy. Û dor û verê dewe heme qefiliya!

Zerre de, dor û verê kuçike de xortî cematkî roniştê. Tifingî verardkî nayê çokan ser la mirda xo rincan ï, qapaxê çiman bîyê giran; venijyenê. Kuçike de adirî wele girewta. Hewnê Huzna remayo, çeleng-çeleng çerixêna.

Mêmanî mêmânê Homayî yê. Û delîl dayê to bo Huznayê! Mêmanî gunek ê! Adirê kuçike şîyo hewn a. Huzna berê teberî nermek kerd a, derzeyê birranê verkî ra girzeyêk birrî nayî xo kiftan ser.

Aaa a game bî. Dinya nêgêraye, zeman vindert!

Engistî linganê tifingan ser o, engistî bêbext! Û şîrqînî, û şîrqînî... Şîrqînî ginaye tifingan ro! Virusk virisa, virusk!

Huzna! Huzna! Huzna qelibiyaya! Yew gilê dara çinêyere bin ra qelêyayo!

Vengê tifingan heta verardanê koyê Şaxorî ra olan dayo!

* * *

Binê varanî de gonîyêka germina ke boyâ dirrikan aye ra amênê, fekê Huzna ra da teber.

Dara çinêyere hewz-hewz bermaye. Kema dirrike boyâ xo perrnaye. Awa Hêniyê Cêrî lêl-lêl herikîyaye.

Herê lê lê, lê Huznayê
Gonîşerînê, çimsîyayê
Zerre w cerga m' têd' helnayê
Ax û yeman to Huznayê!

ÇEWLÎGÎ RA ÇEND ÎDYOMÎ (DEYÎMÎ)

Arêkerdox: W. K. MERDIMÎN

A

1. Asin weno, paxir virajeno.

Merdimo ke goş şîretan a nêkur, heddê xo nêzano û nêrehetî bikero.

2. astê* kutîk/astê kutikî (argo): merdimo bêar

3. Astê yi* ûmarîyêni*.

Zaf zeîf o.

B

1. Ber pa nêniyeno.

Rêka* pîs o.

2. biziywî* bêwaxt (argo): qico* neçar, zeîf

3. Bueçê* hêrî ya, ne bena derg ne bena kilm⁽¹⁾.

Yew gureyo ke te ra faydeyêko rind nêvînîyo.

4. bueçê tirewa gîzûn*: qico cîhatî*

C

1. Cinîyê gawûnî* heley* şûnî bena veng.

Merdimo ke wextî xoyî zafi gureyanê bêfaydeyan de bivîyarno, gureyî xo wext de nêkiro, no îdyom ey rê vajîyeno.

2. Citê herî û gay a.

Wexto ke di tenî yew gure (wertaxî*, embazî, zewaj ûsn) de pê nêrî û qal û hereketî yîn* yewbînan nêtepşî, no îdyom vajîyeno.

Ç

1. Çaqê mi (yi, ay*) şikîyê.

Ez zaf tersaya.

2. Çimî kerdi tarî.

Yers* ra toyê* nêhesibneno.

1. Bi tirkî "Ne öldürür, ne güldürür bir iş".

3. Çot* ûmê* Çotala yena.

Yew gureyo ke raşt nêame, nêno. Yew gureyo ke destpêkerdişî ey şas bibo, şas dewam keno.

Çotala (laya çewte), pey Dara Hêni (Darê Yenî) ya yew la ya; serî koyî ra çewt yena war.

D

1. Dew menda di hebî pîrûn re, ayînî* zî pê nêkerdû.

Wexto ke xuyî (exlaqî) ïnan teng bi, di tenî zî bibî pê nêkenî.

2. Dîk ven* do, siwa* diyo.

Gure qediyayo, hinî ser o qiseykerdiş icab nêkeno.

3. dîkê serî sulî* (argo): merdimo çulek*

Dîkî erzenî enbarî xelî, tera vecîyeno, rêne* şino serî sulî nequr keno.

E

1. Erjelî merjueli* ûmebi, şî niştî taştîyê gawûnî ya.

Çîyo ke yew merdim zaf qîymet bido ey labelê ti qîymet ey nêdî û ey biheriminî, ti kuveyîş kenî heq.

2. Ez çi herr û wel xwi sare re kirî?

Ez xo re se kirî? Ci çare bivînî?

G

guelik* **xiç:** Merdimo ke zanayîşî ey pira-pira* bikemîyû. Hetî zanayîşî ya tepîya şîyorû.

Guelik xiç wexto ke guelik bi, eşkiyêni şîyorû verî harrê* gayî, wexto ke bi ga nêeskêni şîyorû verî harrê guelikî.

H

1. Herî nêeskeno, palûnê* yi kuweno.

Merdimo ke esasê yew meseleyî (problemî) ser o nêvindero labelê çiyanê qijan* û bêqîymetan sero vindero.

2. Herrqilê* niştibi* rû kerra* rê qîrrêni.

Herrqilê semedê kerra bermayo, vato: "Nika varan varo ti xo rê se kena?" Merdimêko feqîr, zeif yan zî nêweş gama ke halê xo xo vîr ra bikero û merdimê zengînî, zixmî û weşî rê biqehrîyo, no idiom semedê ey vaşîyeno.

3. Heta ti mîraz kerî, şar patîle* dûn pera.

Merdim wexto ke yew gure keno, gunî* hazirkerdişî ey de zaf nêfeşiliyo (xo zaf nêfeşelno)*.

4. Heta zurî tede bibî raşt nivûno*.

Zaf zurî keno.

5. Hewîk* estî, dindûnî* çin î; dindûnî estî, hewîk çin î.

Wexto ke merdim cûn* o, hemdî xo yo, gure dest ra yeno labelê pereyî çin î; wexto ke merdim extîyanî* de beno waharî* peran, na rê* her gure dest ra nîno û nêweşî dest pêkenê.

K

1. kalo gi-yeni*: Merdimo ke ti ey rê holî (hewlî) bikerî û ey ra xirabî bivînî.

Dewi miqatê kalî bena, labelê wi* şino hêni de pîsîyê xo keno û hêni herimmeno.

2. Ke* kerdo gualê* gûnî*.

Keye de zaf pîyordayîş* û yersbîyayîş*.

3. Kêrî* pede nêşina.

Zaf mird bîyo, nêşkeno tawê* biwero.

L

1. Ling şa erd*.

Înad keno.

2. Luejinê* yi/yê dûn* nigena.

Zaf gêreno/gêrena, yew ca de zaf nêvindeno/nêvindena.

M

1. Marûn qirrik ra şino warîye*.

Merdimo ke mîrxas bo, waharî quezaxî (zaf cesur) bibo û bieşko gure biqedîno, ey rê vajîyeno.

2. merdimo bêtexmîn: Merdimo ke pîl û qijîya xo nêzano, bêhurmetîye keno.

3. Mêrikî va "Ez bîya dizd, aşm bî ruaşn".

Merdim bihewes a dest bi yew gure bikirû û gureyî ey raşt nêşîyorû, no idiom weziyetî ey ifade keno.

4. Mêrikî va: "Ez xadim a". O bîn persa: "Çend hebî qicê tu estî?"

Vera yew persî bêaqilî -perso ke tede mentiq çine bo- vajîyeno.

5. Mêrikî/cinîyekî keyê xo kerdo keyê Qere Tajdîn.

Merdimo ke mêmamananê xo re zaf mesref bikero, ey/aye rê vajîyeno.

6. Mil ver ûmi* war.

Firîya* yan zî merd.

7. Mîn* ûmnûnî* yew selê simerî nêkeno.

Ey ra yew gureyo hol ranêkono. Kesî re yew faydeyê ey çine yo. Çîko bêqîmet o.

8. Mîyîn* mîrikî keyê yi ra leq o.

Wexto ke mîyanî yew grub, partî yan zî hevalan de xayîntî bibo no îdyom vajîyeno. Hikayeyê nê îdyomî wîna ya:

Matûn yew dewê Çewligî ya. Cayî dewê Matûnî duz nîyo, kaş o. Wextî verî de, êyî ke şinî desmaj semedo ke erd nêginî, mîyîn kuwenî û yew kindir bestenî pa. Eke şinî desmaj ê kindirî tepîşenî û erd nêgenenî. Sofiyî Matûnî yew şew şino teber ke desmaj bigero. Kindir tepşeno labelê cuwa ver vêwê* ey mîyîn kerdo leq. Sofî kaş ra lêr* beno û beno birîndar. Dewijî ke yenî zîyaretîyê ey, Sofiyî Matûnî vano "Derdî mi tê medinê. Mîyînî mi keyê mi ra leq o!"

N

1. Nê serî serradî yo, nê zî binî perjun* o.

Ne holî ne zî xirabî ser o ey/aye ra yew gure yeno, toyê re nêbeno/nêbena.

2. Nûnî* re awk, awk re malla*.

Wexto ke nan perra merdimî qirrik ra, pê* awe şino warîye labelê wexto ke awe perra merdimî qirrik ra, mira* malla ser o biwano.

P

1. pê belê-libê qiseykerdiş: bi resmîyet û ciddîyet qiseykerdiş

2. Pê fisûn hemam germ nêbeno⁽²⁾.

Gureyî girdî bi xebata zafe û mudumîne* yenê meydan, virazîyenê.

3. pisîngô xizûne*: merdimo tembel

2. Bi tirkî "Taşıma su ile değiirmen dönmez".

Q

qasudî/qasudê bûngêrûn*: Merdimo ke ti bierşawî yew ca û zaf erey agêro, ey/aye ra vajîyeno.

Mîreyêk Çewlîgî de, dewê Sînî de ronişte beno. Rojêk xizmekarî xo ra vano:

-Ez tu siba erşawena axayê dewê Talwarî het. Verî mi vîni hema şo!

Rojê bîni xizmekar yeno keyeyî Mîrî û verî berî de, dûrî ra Mîrî vîneno labelê ey het nîno, uca ra dano piro şino dewê Talwarî.

Axayî Talwarî ey ra perseno vano:

-Ti çi semed a amê?

Xizmekar vano:

-Wilay Mîrî mi ra va "Mi vîni û şo axayî Talwarî het". Ez zî şîya mi Mîre verî berî de dûrî ra dî û ez ameya îtya*.

Axa hinî fam keno ke xizmekar safek (saf) o, vano:

-Mîrî ina bûngêri waştâ, bîr* û şo.

Bûngêri xizmekarî bar keno û erşaweno.

Xizmekar pa* bûngêr a şino Sînî labelê zaf kuweno erey.

S

1. Seydî mi ûmi, gî tûnziyê mi ûmi.

Çîko ke merdim semedê hela teng a bigero labelê a hel* peyda nêbo yan zî raşt nêro.

2. Siyay û surî ardî pêser.

Merdimo ke zaf yers bo, nêzano ke çi qale fekê ey ra ameya teber.

Ş

Şi bîrû* qesasî babî, na ser a qiney dadî.

Gureyo ke merdim te de zarar bikerû û te ra ders nêveco, bi yers û xirs rêne bikero labelê na rê sermayeyê xo pêro vîn* kero.

T

1. **têniya çorin (çewrîn)**: Merdimo/cinîyeka ke zaf xirab bibo û xo bizeleqino (padusno) merdimî ya, merdim nêeşko xo te ra bixelisno.

2. Tim çuwê yi ho rûnayî.

Merdimo ke kar û gureyî ey pîyordayîş bo.

3. Tu darê xo bin ra birna.

To gureyî xo da ci.

Çîko ke merdim te ra fayde bivîno labelê bi destê xo zerar bido ey û
ê gureyî bixerepno.

4. Tu qulaç ra veto⁽³⁾.

Ti hed û hududê xo ra vîyertî.

V

1. Virajê keno⁽⁴⁾.

Qale xo fek de zaf çarneno lebelê esasê nîyetê xo eşkera nêkeno.

2. Virajê mekir⁽⁵⁾.

Qale xo fek de zaf meçarne, esasê nîyetê xo eşkera vaje.

X

1. Xesînayîşî herî yo.

Gureyo ke mesrêfî ey karî ey ra zêdetir bibo, semedê ey no îdyom
vajîyeno.

Merdimo ke semedî xesînayîşî herî di pûnetî* geno, panc pûnetî dûnû
destûnî xo şuweno.

2. Xêrra (xêra)* ho têpiya* şino.

Pira-pira ho beno feqîr yan zî pira-pira sihetê ey beno xirab.

3. xuenê (xonê)* merekûn: merdimo kilm*, qalin û têkuweyi (qelew)

Y

Yew vûn*, des hebûn (hebîn) nûno* pa.

Zaf zurî keno.

Z

1. Zê* dumûnî* şino/yeno.

Zaf lez şino/yeno.

2. Zê hakê kali yo.

Zaf rind o.

3. Bi tirkî "Haddini aşmişsin".

4. Bi tirkî "Mırın kırın ediyor".

5. Bi tirkî "Mırın kırın etme".

* **aste**: este, kate
ay: aye
ayînî: înan
bueç: boçe
bizîye: bizék
bîr: bigîre
bîrû: bigîro
bûngêri: bangêre, loxe
cîhatî: jêhatî
cûn: ciwan
çot: çewt
çulek: çelek, çilek
dindûn: didan
dumûn: duman
dûn: duye, duman
dûn: dano
extiyarî: pîrîye, pîrî
fîriyayîş: xeriqîyayîş
gawûn: gawan
gîzûn: guzin
gual: gole
guelik: golik, guk
gunî: ganî, gerek
gûnî: gonî
harr: arre, arri
hel: hele, game
heley şûnî: hela şanî, peyê perojî,
badê dihîre, danê şanî
herrqile: herrqeple, kelmite,
kemilte
hewîk: hebikî
îtya: tîya
kerra: kemere
ke: keye
kêrî: çuyo (zopeyo) ke pey meşke
çarnenî
kilm: kîrr
lêrbîyayîş: gindirîyayîş, gindir
diyayîş

ling şâ erd: linge şanay erd
luejin: lojine
malla: mela, mila
merjueli: morcela
mira: mila, mela; ancax
mîn: mîyan
mîyîn: mihîn, sing
mudumîn: domdar, devamlî
feşiliyayîş (xo feşelnayîş): berey
kewtene, erey kewtene; sebox-
nayîş
niştibi rû: roniştbi
nivûno: nêvano
nûn: nan
nûno pa: pa nano
palûn: palane, cile, kurtane
pa: bi
pûnet: banknot, panganote, panq-
note, puxnet
patîle: patîre, fetir
perjun: pirojine
pê: bi
pira-pira: verra-verra
pîyordayîş: pêrodayîş, lejkerdiş
qic: doman, gede
qij: qît, hurdî, şenik, gidî
rê: rey
rêka: zaf, yewrayî
rêne: reyna
siwa: siba
suli: silo, silondî, silond, sûli; zi-
bilge
tawê: teba, tewa; tawey, teway, to-
yê; çiyekî
têpiya: tepya
toyê: b. tawê
ûmê: amey
ûmnûn: hamnan
ûmarîyêni: hûmarîyêni

ûmi: ame	xizûnê: feqîr
ven do: veng dayo	xuene (xone): pisîngô nerî
vêwi:veyve	yeni: hêni
vîn kero: vîndî biko	yers: hêrs
vûn: vano	yersbîyayîş: hêrsbîyayîş
wahar: wayîr	yi: ey
wariye: war, diwar	yîn: ïnan
wertaxî: ortaxîye	zê: sey
wi: o	
xêrra (xêra): tim, daîma; pira-	
pira, verra-verra	

“CANÎ CANÎ”

Ali Heyder SEVER

Hûmara çarêsına (des û çarina) Vateyî de Mûnzûr Çemî şâîrê mayo namdar Sayder (Şah Hêyder) dabî naskerdene. O nuşte de lawika ey “Canî Canî” kî neql kerdibî. Cawo ke Sayder maya xo ra biyo û heyatê xo tede vîyarno ra, ez bi xo a mintiqâ ra ûne. Hetê ma de her kes Sayderî nas keno û ci ra hes keno. Lawikê ey wertê mileti de ver ra bi nika vajînê. Nayîne ra en namdara xo bêguman “Canî Canî” ya. Ez varyantêde na lawike şima rê ruşnen. No varyant, wertê şarî de hertim vajîyêne û qijêniya xo ra bi nat ez kî zanen. Eke şima ca bidênenê nê varyantî, neşr kerêne zaf rind beno.

Ez selam ken, serkewtena şima wazen.

Canî canî canî
Çiçega mina Koyê Mircanî
Tew canî canî canî
Çiçega Koyê Mircanî.

Bejna to rindek a
Ti vana qewaxa rez a Derê Erzinganî
Çim û burîyê to sîya kenê
Ti vana qeytan ê
Didonê to rindek ê
Ti vana mircan ê
Pirnîka to rindek a
Ti vana qelema destê Muşîrê Erzinganî
Sênen to sis keno
Ti vana pêndîrê sûka Wanî.

Surotê to sur kenê
Sosina mi, ti vana soya Derê Gimışxanî
Surota sure nata de
Ezo xo rê lewê panî.
Vana “Lawo Heq adirê to wedaro
To xo vîr ra kerdo miletê nê zamanî.
Miletê nê zamanî pers kena
Pêro fizil û şeytanî
Lewê ma bîyo qir-qotik
Kewto wertê der û cîranî”.

Xezala mi,
Seva to bîyûne wayîrê derdê giranî.
Vana “Lawo, çiya wo?
Mi ra vaze ke ez pê bizanî”.

Delala mi xevera mi to rê
Ez silecîyê Estemolî yo
Ma şano raya Xanê Zîvanî ⁽¹⁾
Meşte kume Derê Lazîstanî
Roza bîne şome Suka Teravzanî
Xo şano rixtim Gemîya Yunanî
Porê xuyo zerd ra di-îrê telî mi de
Heserê to şaneno mi
Ez xo rê ser o zê bilbilî biwanî
To adir verdo zerrê mi
Vêşeno zê gema çamî.
Eke kemer vera semtêniya to bîyêne
Nika rew ra helîyavî ro, qedîyavî.

1. Tayê vatoxî hurendîya “Xanê Zîvani” de vanê “Xanê Hamsîye”.

Ti ya ti ya ti ya, melema mi ti ya
Ti ke esta firê zanî ya
Ti ke esta kemerê mîyanî ya
Ti ke esta ustina zerrî ya
Ti ke esta qeweta bojî ya
Ti ke esta roştiya çimî ya
Ti ke esta aqilê sarî ya.

Sosina mi,
Cênîya xirave persena,
Topxanê kan ê kirmancî ya.
Cuyanika hewla zê to persena,
Suyarîyê alemanî ya.
Hermê camerdê hewlî ra
Tim û tim sus dana, suslî ya.
Xo rê xojî vê (ve) hardê dewreşî bo ke
Ti ser ra feteliya.
Xojî vê asmênê kewî bo ke
Binê xo de a semtênîya to dîya.

Şiyone çê şima ti çê de nîya
Mi va “Melema mi kata şîya?”
Maya to vake “Cênî şiyê zîyare,
A ki eşqonê to ra tey şîya”.
A deqa de dinya mi ser o çerexîye,
Ez ginûne war ro,
Didonê mino ju şîkîya, ju lewîya.
Şiyûne lewê qadî û muftî,
Mi va “Gonîya mi ku ya?”
Vake “Lawo, mordemo ke cênîyû dime merd
Gonîya xo çînî ya”,
Mi dizme ra qersunê vete,
Mi va “Na heqa canê tu ya”!

Ez şiyûne lewê keşîşî,
Mi va “Heqa didonê mi çi ya?”
Kitavo qiz ard na ro,
Pelga virêne dêm dê,
Vake “Heqa to çinî ya”.
Mi dest berd kêsikê xo,
Mejdiyayê tede hazerî ya,
Mi kerd binê zonî ra.
Hurdî-hurdî binê lewû ra huya,
Pelga didîne dêm dê,
Vake “Çeneka porezerda bejnebarîye
Heqa canê tu ya”.
Delala mi,
Heqî ra aseno,
Hîrê se wû şeşt û şeş berê cuyanikû estê,
Pêro to ser o nam û nîşan ê.
Melema mi,
Mi newa û new çekuyî vatî,
Cuyanikû ser o kerdî temamî,
Melema xo kerda ser de
Kerda hurendîya îmamî.

Ripelê Fiqrayan:

CULIXA MI KÎ GOŞ NANA SER!

Arêkerdox: Firat ÇELKER

Rojê yew merdim (jû mordem) bazar de gêreno (cêreno), nîyadano ke dûkanê de hawo papaxanê roşenê. Şono wayîrê dûkanî ra pers keno:

-Fiyatê nê papaxanî çiqa yo?

Wayîr ke fiyatî ey ra vano, mérdek (mêrik) nê fiyatî tayê (tenê) zêde vîneno; coka tê sere nêkenê. Mérdek vejîno şono keye (çe) ra culixa (çuluxa, hulîya, qaza) xo ano, wayîrê dûkanî ra vano:

-Ez wazen ke na culixa xo biroşî.

Wayîrê dûkanî fiyato zaf şenik (tay) nano pira. Mérdek vano:

-Çira fiyatê papaxanê to wina (nîya) zêde yo, çira fiyatê culixa mi wina şenik o?

Wayîrê dûkanî vano:

-Papaxanê mi qesey keno!

Mérdek hêrs beno vano:

-Ma culixa mi kî (zî) goş nana ser!

NAYE BERE JÛYÊDE BÎNE BÎYA!

Arêkerdox: Firat ÇELKER

Dewêda Gimgimî de yew cinîke (cenîke) esta, namê xo Movet a. Kêna (çêna) Amika Movete waşa, veyve kenê. Roja veyveyî xwendî amey, Amika Movete wazena înan rê şogiş (sogis) bikero (pesê serebirno), venga birayê xo Usênî dana. Ap Usên vejîno êno, Amika Movete vana:

-Bira bê şîme jû (yew) bize sere bibirnîme.

A û Ap Usên urzenê ra şonê gome. Bizê pê gênê (cênê), erzenê bi erd (hard). Ap Usên kardî erzeno bi vileyê (milê) bize, tayê birîno, zorê Ap Usênî nêşono bi bize; bize urzena linganê xo ser, zerreyê gomeyî de şona o sere û êna no sere.

Hetê ra gonî şona hetê ra mal (pes) keweno (kuno) têmîyan. Bena kale-kala malî. Amika Movete birayê xo ra hêrs bena, vana:

-Koro, koro, to malê mi tersna!

Ap Usên kî hêrs beno, vano:

-Nê nê o..., na bize kî zê to şîrret a! Naye bere jûyêde (yewêda) bîne bîya!

WÎ AME!

Arêkerdox: Fırat ÇELKER

Dewêda Gimgimî de rojê yew merdim nêweş keweno (kuno), derba merdene de beno, zerreyê cile de beno. Merdimê (mordemê) xo, der û cîranê xo dorme der ê; mîrdek (mîrik) zerreyê cile de tim (her sate) vano: “Wî ame! Wî ame!”

Însanê ke dorme der ê wina (henî) fam kenê ke Gangêr (Ezraîl) ameyo ganê (canê) ney gêno, no aye ra vano “Wî ame”. O ke vano “Wî ame! Wî ame!”, nê vanê: “Xêr ame! Xêr ame! Çiman ser ame!”

Nîyadanê ke boyêda zaf pîse kewte zerre. Merdimanê ey ra yew hêrs beno, urzeno ra (wardeno) û vano: “Bêrê ma şîme! No kelp nêmireno, nawo binê xo de keno!”

HEŞ Ü MELŞE

Arêkerdoxe: Xezala ŞARIKİ

Vûnî payîzî melşê* şinû kuwenû zerrey gueşî* heşî heta wisar. Benû wisar, melşê gueşî heşî ra yenû teber; nişenû lewey pirnikey heşî ya, vûnû*:

-Ez ha şin, xatir bi (bû) tu, Hûmay tu ra razî bû.

Heş vûn*:

-Qey xatir bi mi, Hûmay mi ra razî bû?

Melşê vûn:

-La payîzî ez ûmeya kota* zerrey gueşî tu. Mi mîn* pirçî tu di xwe

(xwu) kerd germin, heta bi wisar. Hîn wisar ûme, teber bîyû germin, dinya bîya ruasni*. Ez ha şin, xatir bi tu.

Heş vûn:

-Şû tu rî oxir bû. Mi nye ûmeyîşî tu ra tawey* zûna, nye şiyayîşî tu ra tawey zûna!

MYERIK Ü MİRÇIK

Arêkerdoxe: Xezala ŞARIKÎ

Zimistûnî yew merdim ho (hew) ser bûnî ya vor* erzenû. Seg* vor erzenû, yew mîrçik* kuwena binî vor, binî vor di mûnena. Myerik*, mîrçik binî vor ra vecenû, benû dûnû cinîyê xwe, vûn:

-Cinîyek, hû ina mîrçik biger*, poc, ma şûn d'* wenî.

Cinîyek, mîrçik gena, ruçiknena, ser adir yo (di) nûna çêlû* ser. Cinîyek pîze niweş (niweşê qicî) bena. Tûm* yê kuwenû de, vûna “Dey* ez yew pirûn buwerî (buwirî) çê* pêşa* nîyû nipêşa”. Cinîyek yew pirûn mîrçik wena, di pirûn, hîrye pirûn wena, mîrçik qedîyena. Benû şûn, myerik yenû kîye, vûn:

-Cinîyek, tu mîrçik pot?

Ya vûna:

-E, mi pot.

Myerik vûn:

-La ha ça? Di bîya ma buwerî!

Ya vûna:

-Mi werd, qedîye.

Wi vûn:

-Pîyor*?

Ya vûna:

-E pîyor.

Myerik vûn:

-Pîyor, pîyor, pîyor?!

Ü pê* d' şinû, ginenu erd ri; xereqyenû (xwe ra şinû).

KUTEKÛN ÛNÎ DÛNÎ MILÎ TU VER O

Arêkerdoxe: Xezala ŞARIKÎ

Vûnî ew* mihal* kûm* bişîni Tûnst⁽¹⁾, tûnsticû melqatîk* neyni pa. Yew myerik vûn “Dey* ez zî şîr Tûnst, tûnsticî sinî* melqatîk nûnî min a?”.

Myerik* ûn* yew qatlix kincûn gewezû û paç sipîye* genû pira. Gijîk xwe şûne* kenû, puerrî* xwe qeyme* dûn û yew citey solûn newûn kenû pay. Nişenû astuarey* xwe, şinû Tûnst.

Cinî tûnsticû zî verî çirrey awk* di ûmey* pyeser*, sitîl xwe eşti awk ver û hey qal kenî. Myerik şinû rasenû verî cinîyûn, sarey* xwe cenenû xwe ver; çig* yî pîyor cinî, eyb benû. Vûn:

-Way mi, cûmyerdî* şima hey itîya* di?

Yî* vûnî:

-Niye*, cûmyerdî ma itîya nîy.

Wi* vûn:

-La şî çâ*?

Yew cinî vûna:

-Cûmyerdî ma şî kutekûn vecîn (vecenî), ûnî dûnî milî tu ver o.

INA BUELIG RA CA MENDA

Arêkerdoxe: Xezala ŞARIKÎ

Vûnî Seîd Arif yew rey şinû Zuexpa⁽²⁾, key yew merdim di benû meyman*. Şûn d' hey kîye* di rueniştê yî, Seîd ûnîyenû (ewnîyêno) yew çî ho çaqey yî wa leqenû. Benû pûncey* xwe ri, ûncenû* dîyar*, ûnîyenû tira eg* aspic* a, ha mîn tuyûn ra yena dîyar. Eya* hel* wahar* kîyi ber kenû a, yenû zerre. Seîd wahar kîyi ra vûn:

-Dey bîye, bîye.

Wahar keyî vûn:

-Qey se bi?

Seîd aspic muecnenû* ci*, vûn:

1. Tûnst yew mezrayê Palî ya.

2. Zuexpa yew dewê Palî ya.

-Ina* buelig* ra ca menda, lez ber ser rasni.

Wahar keyî vûn:

-Hûû, qeyî ina ê (ey) ma wa?

Seîd vûn:

-La ê şima nîya ê kûmî ya? Bûnî (biewnî) hama ha qeyme yena!

* **aspic**: espije

astuar: estor

awk: awke

buelig: bolige

bûnî: biewnî

ci: ey

cûmyerd: camêrd

çê: derye, hela; gelo, eceba

çèle: çeyle

çig: çunke

d': de, di

dey: derey, direy; hela

diyar: cor

eg: eke

ew: o

eya: a

ez buwerî: ez biwera, ez buwîrî

ez ûmeaya kota: ez ameya kewta

gues: goş

hel: game

ho: ha, hê, hew

ina: na

itîya: îiya

kiye: keye

kota: kewta

kûm: kam

melqatik: leqami, lekmatiki

melşe: vizik

meyman: mêmân

mihal: wext

mîn: mîyan

mîrcik: mîlcik

muecnayîş: mojnayış, musnayış

myerik: mêtirk

niweş: nêweş

nîye: ney

nîyû: nê

pê: pey

pêşa: pewjîyaya

pîyor: pêro

puer: por

pûnce: pance

pyeser: pêser

qeyme: qayme

ruaşni: roşne

ruenîştis: ronîştis

sare: sere

seg: seke

sinî: senî, çitür

sipîye: sipî

şûne: şane

tawey: teba, tewa; tawê, teway, toyê; çîyekî

ti biger: ti bigîre

tûm: tam

ûmey: amey

ûn: ano

ûncenû: anceno

ûnîyenû: ewnîyêno, nîyadano

vor: vewre

wahar: wayîr

wi: o

wi vûn/wi vûnû: o vano

xwe: xo, xwu

yî: 1)ey 2)ê

yî vûnî: ê vanî, ê vanê

WELATÊ MA TOZ-DUMAN O

Giran KIZIL

Welatê ma toz-duman o
Kes kî heqê xo ra nêvano
No çi zilm o serê ma ra gêreno (cêreno)
Amo ma ser de, daye nêzano
Şar welatê xo de vindeno
Ma û pîyê xo ser ra berbeno
Emê zulm û qulne ra dûrî yo
Ca xerîb o, sebir nêno.

Bi dareyan (darîyan) birnenê Meraş de
Bi adir veşnenê Sêwas de
Bi topan qir kenê Dêrsim de
Cizîr û Şernex û Diyarbekir de.
Kes kî heqê xo ra mevêro
Der û cîranê xo bizano
Roja teng a dost teder o
Eslê xo ser a mevêro.

MAMO HEWÊZ

Arêkerdox: Mihani LICOKIC

Tiya bî û çinê bî, hebêke verg ku namey cê Mamo Hewêz bî bî. Serrî yenê û zemanî şinê, Mamo Hewêz beno extîyar; hendî nêşkeno heywananê **kedî** û **kûvîyan** bikişo û goştê cînan boro. Kono binê lemêka sorike, veşan û tîyşan ewca vindeno. Rocêke hewnêno (hawnêno) hebêke vergo bîn te de vecîya. Verg vano:

-Mamo Hewêz, ti etîya se kenê?

Mamo Hewêz vano:

-Ez se kerî? Ez binê rehmê Homay de vinderta. Ez bîya extîyar, dindanê min kewtê; ez nêşkena pes û dewar zî bikişî. Ez xo rê ana veşan û tîyşan etîya kewta.

Verg tera vano:

-Mamo Hewêz, ti bişane dimay min.

Mamo Hewêz vano:

-Ti kê kamî ra y?

Ew vano:

Ez kê Paştgewran ra wa!

Mamo Hewêz vano:

-Wele kê Paştgewran ra mîrdehî nêvirazîyawa la hanî yo ti vanê.

Mamo Hewêz wirzeno şano dimay vergê Paştgewrî û şinê nizdê pesî.

Vergo Paştgewr vano:

-Mamo Hewêz, de ti etîya vinde, goşdarî min û pesî bike.

Vergo Paştgewr gure keno miyanê pesî. Kutikî pê hesênê, vergo Paştgewr çîke zî nêkişeno û kutikan ver remeno, yeno verê Mamo Hewêzî ro şino. Kutikî yenê ro Mamo Hewêzî qelebênenê. Konê serê Mamo Hewêzî, cê ra ancenê, nîmxenaqo kenê. Şîwaney û kutikî şinê, şewe ser de yena. Piçêke rih kono Mamo Hewêzî, hêdî-hêdî reyna xo kaş keno binê lemê xo wa sorike.

Çendeyke derbas beno hewnêno vergêkew bîn te de vecîya. Ew zî ro ci perseno vano:

-Mamo Hewêz, ti etîya se kenê?

Mamo Hewêz vano:

-Ez bîya extîyar, dindanî fekê min de nêmendê; ez nêşkena pes û dewarî bikişî, ez xo rê veşan û tîyşan binê rehmê Homay de vinderta. Ez se kerî?

Ew zî vano:

-Mamo Hewêz, ti bê dimay min şane, ezo to rê taxalîse virazî. Mamo Hewêz meselay xo û vergê Paştgewrî ci rê vano û vano:

-Heyran, fek min ra vera de!

Verg vano:

-Nê, ‘ad û emanê Homay bo, ti go min dir bêrê! Ezo to rê pes û dewar bikişî.

Mamo Hewêz perseno vano:

-Gelo ti kê kamî ra y?

Ew vano:

-Ez kê Paştbelekan ra wa.

Ew zî nêkono serey Mamo Hewêzî, vano:

-Wele kê şima ra zî mîrxasî nêveciyay la neyse.

Û şano dima. Ew zî zey vergê bînî keno. Şino kono mîyanê baqurî, gawan û kutikî pey ra konê ra dima; ew zî yeno verê Mamo Hewêzî ro derbas beno. Gawan û kutikê xo konê serê Mamo Hewêzî, tirnefeso kenê, vanê “Ma kerd hemçike, merd”. Û zî danê rahî ser, şinê. Mamo Hewêzo feqîr qederêke maneno, heşe yena serê cê. Wirzeno vano “Enî bîlasebe min ‘esîr-wesîro kenê”, reyna yeno binê lemê xowa sorike.

Çendeyke maneno, birînê cê piçêke benê weşî. Hewnêno vergêkew bîn te de veciya. Ew zî ro halê cê perseno, badî vano:

-Resa Homay, resa min, ezo to rê goşt bîyari.

Mamo Hewêz perseno vano:

-Ti kê kamî ra y?

Ew vano:

-Ez kê Paştîyayan ra wa.

Kêfê Mamo Hewêzî yeno, vano:

-Kê Paştîyayan ra mîrxasî vecênê, lawo de haydê!

Şano dimay cê, yenê pey sîyê hewşî, binê şargî. Hewnênenê colêke pes hanî yo çereno, merdimêke zî barêke sayan ro here bar kervo û cehşike zî şawa xo dima, sayan beno deşte. La cehşike piçê pey ra menda. Vergo Paştîya ‘ewil dano cehşike ro, kişeno. Heta wahîr geyreno a ro cehşike,

Vate _____

verg dano here ro, here zî kişeno. Wahîrê here keno qîrrî, şiwane zî hewarê mîrikî de yeno. Na rey verg dano pesî ro, new-des heban keno 'er ra, kişeno û xo çepa keno, yeno verê Mamo Hewêzî, vano:

-Mamo Hewêz, ti goştê pesî wenê ti zanê, ti goştê here wenê ti zanê, ti goştê cehşike wenê ti zanê, ti sayanê tirşan wenê ti zanê. Min to rê taxalise viraşa.

Û xatir Mamo Hewêzî ra wazeno, şino.

De Mamo Hewêz hendî weno û tirran serê doxînî ro şeqênenô ku tede beno kerr*.

*Na sanike (fistanike) tayê dewanê Licê de yena vatiş.

HEYDO KEÇANICÎ RA ŞÎİRÎ

GOŞKAR

Va hewrî vecî yayî hewrê sîyayî
Goşkar dewanê Gimgimî ra kerdi vilayî
Ebe Hesê Qemerî kenê kayî
Wayî wayî puk o tozika vayî.

Goşkarî persena kaş û kuşî
Domanî şiyêne kê (çê) Hemdê Haşî
Roman adir verdo palax û vaşî
Feqîrê miletî nêzana, bî şâşî.

Goşkar de bîya gimî û nalîye
Eskerê romî giran o, biwaze îmdadîye
Virêniya eskerî reşta Înalîye
Ginenê waro qurşinî sey na şilîye.

Goşkar bîyo xirabe, çîn ê keyeyî (çeyî)
Pey de ênê, kifşe nîyo, nêzana kê yî
Zerrê mi veşeno der û cîranê ma yî
Mîjdanî amê, va “Emrê Goşkarî pey de dayî”.

TI RIND A

Kênenê (çênenê) kênê ti rind a
Heqî ti mi rê verda.
Piyê to ke ti nêda
Dana ci çewres manga.
Kênenê kênê ti rind a
Ti veiyika govend a.

Zaf sîs a ti zey vare
Cayê to zey gilê dare.
Werdena to henare
To cêna şona ware.
Kênenê kênê ti rind a
Ti veiyika govend a.

Porrê to kî zaf derg o
Serba to ra ez merdo
Zerrê mi kul û derd o
Royê mi tiriti berdo
Kênenê kênê ti rind a
Ti veiyika govend a.

KÊNÊ KÊNÊ

Kênê (çênê) kênê gonîya mi to ra bo
Qederê to mi ser ra bo
Destê to destê mi de bo
Bê ma şîme welatê xo.

Erê kênê kênê derdê to
Ez mirena serba to
Zerrîya mi kewta bejna to
Bê ma şîme welatê xo.

Bê to roj û şewe serd o
Cîgera mi kul û derd o
Kênê Heq to mi rê verdo
Bê ma şîme welatê xo.

Erê kênê kênê derdê to
Ez mirena serba to
Zerrîya mi kewta bejna to
Bê ma şîme welatê xo.

QILIF MARÎ DI YEW XUERT ⁽¹⁾

Arêkerdox: Seyîdxan KURIJ

Cayk benû cayk nibenû yew welat di yew cînî û myerdê* xwi bêni.
Ina* cînî û myerdî ri* qij nibenî.

Cînîyek dueyî kena, vûna "Ya rebî, têna yew qij bidi mi, wazenû wa lîhîr* marî bû". Yew mudet cuwa pê cînîyek niweşê qicûn vecîyena. Cînîyek bena niweşê şes aşmûn, myerik* dûnû ra şinû şûneyê*. Waxt cînîyek benû temûm, cînîyek welidîyena*, ci ri raştâ yew lîhîr marî benû. Cînîyek inî* lîhîr mar erzena zerrê yew wadî û ber ser qefilnena. Waxti go* wi benû vêşûn, cînîyek şiqâyêf bêr ra çice erzena fek û hêna* yi* wade di verdena. Myerik şûneyê ra yenû, cînî xwi ra personû vûnû:

-Cînîyek, ça wû qij tu? Ti niwelidîyaya?

Cînîyek vûna:

-Myerik, Hûmay yew lîhîr marî da ma. Mi wi* kerd wade û mi ser ber qefilna.

* * *

Mar wadê xwi di benû pîl, yenû zewaj. Her serr ümnûn* yew yêl* koçerûn yenû dewê yini* di çend aşm mûnenû û zimistûn şinû welat xwi. Yew kênay serek inî yêl esta.

Ruejêk mar pî xwi ra vûnû:

-Bawo, ti gereka mi ri kênay serekê yêl biwazî.

Pî yi vûnû:

-Oxil, ez sinî* tu ri kênay serek yêl biwazî? Çew (ço)* kênay xwi tu nidûnû.

Mar vûnû:

-Niye*, ti gereka biwazî.

Myerik şinû serek yêl ra vûnû:

-Ez amêya ti pê* emir Hûmay, qowl (qol) Pyexembêr kênay xwi bidî

1. Na sanike (estaneke) tayê dewanê Çewlîgî de vajîyêna.

laj mi.

Serek yêl vûnû:

-Qê laj tu estû? Laj tu ho çâ? Ma qet laj tu nidîyû.

Myerik vûnû:

-Laj mi estû, laj mi hama rîy ruej nidîyû, wi ho* wadê xwi di ders genû.

Serek yêl kênay xwi dûnû ci. Yi* vêve* kenî, kênek ûnî kê* xwi.

Şew kênek şina wade, mar yenû luef* erzenû ci, kênek mirena. Sêr sibay* yi şinî zerre ki kênek merda.

Yi şinî pî kênek ra vûnî:

-La ti emir Hûmay qowlil nikenî, kênay tu merda. Serek yêl yenû meytê kênay xwi benû.

Yew mudet cuwa pê mar hûnc* yew kênek nîşûn dûnû. vûnû:

-Naray şima gerekä mi ri ina* kênek biwazî.

Pî yi vûnû:

-Oxil, ma yew ray tu zewicna, kênek merd. Naray hûnc kênek bimir se ma pî yay* ra nixelisyenî.

Mar vûnû:

-Şima gerekä şuerî biwazî, şima mewaz se yew bela yenû şima seri.

Pî yi û may yi şinî kênek wazenî. Vêve kenî, kênek ûnî. Şûn d' hûnc kênek şina wade, mar luef erzenû kênek, kênek tersûn ra mirena.

Hûnc xêlyek* waxt bînate* ra viyerenû, yewna qeflê koçerûn yenû viyerenû ra. Mar naray vûnû:

-Bawo, şue* kênay serek inî yêl mi ri biwazi.

Pî yi vûnû:

-Oxil, mekiri! Çew kênay xwi ma nidûnû. Naray iz* kênay şarî bimur (bimirû), ma ita* ra bar kir şimi.

Mar vûnû:

-Şima gerekä a kênek mi ri biwazî, nûniye ez yew bela ûna şima sare. Myerik û cînî xwi wirzenî şinî kê serek yêl, vûnî:

-Ma amê şima pê emir Hûmay, qowl Pyexembêr kênay xwi bidî laj ma.

Serek yêl vûnû:

-Laj tu çîn û, tu laj çâ ra ardû? Qê ma hetûn êr* laj tu nidîyû?

Yi vûnî:

-Laj ma huma* rîy ruej nidîyû. Wi tim ho zerre d' o, ders genû.

Pî kênek kênay xwi dûnû ci.

Ti mevac ki kênek pyerî (perî) ya. Ya may û pî mar ra vûna:

-Şima gerekä semêd vêvî ya mi ri duce* ra kincûn virazî.

Yi vûnî:

-Ma duce ra kincûn çâ ra bîyarimi?

Kênek vûna:

-Duce ra kinc çînîye b' se ez nizewicîyena.

Yi duce ra kincûn vînêni, vêve kenî, kênek ûnî kîye.

Şûn d' kênek şina wadê mar. Mar yenû luef erzenû ci, têlî (telî) şinî pa, xwi têpiya* ûncenû. Çend ray ûna* luef erzenû, la hûnc xwi têpiya ûncenû.

Mar zi kênek zi pîyerî yî. Mar kênek ra vûnû:

-Qab xwi vec!

Kênek vûna:

-Ti qê qab xwi nivecenî? Ti qab xwi vec ez iz vecena.

Mar qab xwi vecenû ki yew xuert delalî yû, kî* qêmîş nibenû bîyûnû* ti ra. Kêneki zi qab xwi vecena. Yi wir d'* varar şinî yewbîn ra û rakuwenî. May û pî mar sêr sibay tersenî, vûnî "Miheqeq ina vêvi* zi merda, ma pî yay ra sinî xelisyêni?" la kênek nimirena. Kênek wirzena yena yini heti. Hîrye ruej bînate ra vîyerenî, myerik û cînîyek vûnî "Miheqeq inî* di yew gure estû". Ruejê çeherin cînîyek şina pencira ra ûnîyena zerre ra ki yew xuert û yew kêna varar şî pye ra, rakotî û di qab hûnî* owca di ronayê.

Cînîyek vazdena yena myerdê xwi ra vûna:

-Myerik, myerik, hê* bîye!*! Laj ma yew xuerto rind û pak o, kî qêmîş nibenû bîyûnû ti ra!

Myerik zi yenû pencira ra ûnîyenû* ki çi bîyûnû! Yew xuert ho mîyûn cilûn id* o, aşm vûna "Ez a", ruej vûnû "Ez a". Yi benî şâ, ûnî wir d' qabûn zi vêşnenî.

Sêr sibay mar û kênek wirzêni ki qab yini çîn î.

Yi ûnî newe ra çores ruej çores şew pê çutê defûn û zurnayûn a vêve nûnî pirye. Lajek û kênek newe ra mirad xwi benî şâ.

Mi ra zur, Hûmay ra raşt,

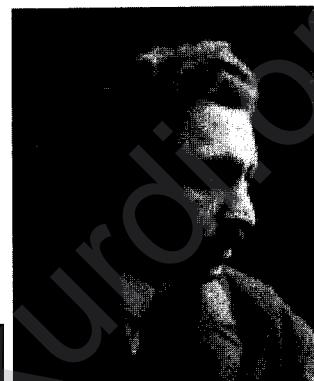
Mi yew taway helaw viraşt,

Mi goştarûn ra kerd raşt.

* bînate : mabêñ, beyntar	qowil : qebul
bîye : bê	qowl : qewl
bîyûnû : biewnîyo, nîyado	rî : rê
çew : yew, çi kes	ruej : 1)roj 2)roje
d' : de, di	sêr sibay : serê sibay
duce : dije, jûje	sinî : senî, çitur
êr : ewro	şue : şo
go : ke	şûneyê : şıwaneyîye, şıwaneyî
hê : hela	têpiya : tepîya
hêna : reyna, hewna, fina, gilana	ûmnûn : hamnan
ho : ha, hê, hew	ûna : wina
huma : hema, hona	ûncenû : anceno
hûnc : ancî	ûniyenû : ewnîyêno, nîyadano
hûnî : ha, ho	varar : virare, verike, virade, virane
id : de, di	vêve : veveye
ina : na	vêvi : veveye, veveyke
inî : 1)nê 2)ney	welidiyayış : cêraverradiyayış, xelisiyayış, barêxoronayış, qicraqedîyayış
iz : zî	wi : o
îta : tiya	wi vûnû : o vano
kê : b. kîye	wir d' : her di
kî : kes	xêlyek : xêlîyek, xeylêk
kîye : keye	ya : a
lîhir : leyîr	yay : aye
luef : lêf	yêl : êl
myerde : mérde	yi : 1)ey 2)ê
myerik : mérlik	yi ûnî : ê anî, ê anê
nîye : ney	yini : ïnan
pê : 1)pey 2)bi	zi : zî
pyerî : perî	
qê : qey	

DICTIONNAIRE KURDE (KURMANDJI)-FRANÇAIS* -XV

Ferhenga Kurdî (Kurmancî)-Frengî-XV

Celadet Ali BEDIRXAN

*Abréviations

cf. (confér.): comparez

etc. : et caetera (et cetera)

f. : féminin

intr. : intransitif

m. : masculin

pl. : pluriel

tr. : transitif

Suffixes

-ce : suffixe féminin (ex. doux, douce)

-che : suffixe féminin (ex. frais, fraîche)

-e : suffixe féminin (ex. court, courte)

-eille : suffixe féminin (ex. vieux, vieille)

-ère : suffixe féminin (ex. prisonnier, prisonnière)

-euse : suffixe féminin (ex. joueur, joueuse)

-eve : suffixe féminin (ex. bref, brève)

-le : suffixe féminin (ex. corporel, corporelle)

-ne : suffixe féminin (ex. bon, bonne)

-se : suffixe féminin (ex. délicieux, délicieuse)

-sse : suffixe féminin (ex. roux, rousse)

-te : suffixe féminin (ex. muet, muette)

-trice : suffixe féminin (ex. interrogateur, interrogatrice)

-ve : suffixe féminin (ex. hâtif, hâtive)

W

wezaret, f. : ministère, m.
wezihiyet, f. : situation, f.; état, m.
wezinandin (biwezininé) : peser (tr.)
wezinîn (biwezine) : peser (intr.)
wezife, f. : fonction, f.; mission, f.; devoir, m.
wezîr, m. : ministre, m.
weznik, m. : balle de carabine
wê : cas oblique de “ew” au féminin
wêran : en ruines
wêrin (biwêre) : oser
wêrt, f. : cf. wert
wiçan, f. : congé, m.
wiçik, f. : pan de la manche
wiha : ainsi
wilih, m. : sacre, m.
wilo : ainsi
winda : perdu, –e; disparu, –e
winda bûn : disparaître
winda kirin : perdre
wir : là-bas
wirç : cf. hirç
wirxal, m. : héron, m.
wisan : ainsi
wiş : cri servant à exciter les ânes
wî : cas oblique de “ew” au masculin
wîzên : cf. vizîn

X

xaç, f. : croix, f.
xaç kirin : faire le signe de la croix
xaçerê, f. : carrefour, m.
xaçhebîn : idolâtre
xaçirgan (⌚) :

xaçparêz : idolâtre
xaçparêzi : paganisme, m.
xaççaçok, f. : coquelicot, m.
xadim, f. : servante, m.
xafil : ignorant, –e; surpris, –se
xafil bûn : ignorer
xaiz : courbatu, –e
xal, f. : grain de beauté; éclat, m.
xal, m. : oncle maternel
xalet, f. : tante maternelle, f.
xalis : pur, –e
xalî : vide
xalîça, f. : tapis de haute laine
xalojin, f. : tante (femme de l'oncle paternel)
xaltî, f. : tante maternelle
xalxal, m. : bracelet porté à la cheville
xalxalok (⌚):
xam : cru, –e; vierge
xame : cf. xam
xan, f. : caravansérail, m.
xane, f. : 1) maison, f. 2) rayure du fusil
xanedan : noble
xanedanî, f. : noblesse, f.
xanexweyî, m. : maître de maison
xanim, f. : dame, madame
xanî : cf. xane
xanok, f. : défilé, m.
xap, f. : ruse, f.; tricherie, f.
xapandin (bixapîne) : tromper, tricher
xapiyan (bixape) : se laisser tromper
xapînok : trompeur, –euse
xapo : rusé, –e
xapok : cf. xapo
xapxapok, f. : roitelet, m. (oiseau)
xar : oblique, faux, –sse

-
1. Celadet Bedirxanî menaya na kelîme nênusta.
 2. Biewnîre (nîyade) notê 1.

xar, m. : place, f.

xar û vajî : cabossé, -e; tordu, -e; tortueux, -se

xarûfk, f. : sébile, f.

xarûk, f. : sandale de montagne

xas : spécial, -e;; particulier, -ère

xase, f. : toile, f.

xasiyet, f. : qualité, f.; particularité, f.; valeur, f.

xasma : surtout

xaşık, m. : variété de millet

xatir, m. : contentement, m.

ji bona xatirê te : pour toi

bi xatirê te : au revoir

xatirê ... girtin : estimer

jê xatir standin : contenter

jê xatir xwastin : prendre congé

xatûn, f. : dame, f.

xav : cru, -e; grossier, -ère

xavik, m. : voile, m.

xavir, f. : végétal

xavî, f. : 1) crudité, f.

bi xavî : cru

2) secret, m.

xavî kirin : cacher

xavîzan, m. : devin, m.

xavîzani, f. : divination, f.

xawgeh, f. : couche, f.; chambre à coucher

xawîse, f. : flôt de verdure

xaxan, m. : rabbin, m.

xaxanî, f. : dignité de rabbin

xayîn : traître

xayînî, f. : traîtrise, f.

xaz, f. : tenaille, f.

xazmîk, m. : gencive, f.

xebat, f. : travail, m.; tâche, f., besogne, f.

xebatker : travailleur, -euse

xebatkuj, m. : gréviste, m.

xebatkujî, f. : grève, f.

xebato : cf. **xebatker**

xeber, f. : 1) nouvelle, f.; renseignement, m.

2) mot, m.; parole, f.

Xebera min jê heye. : Je le sais.

jê xeber dan : renseigner sur

xeber dan : parler; renseigner

xebera dide wî : injurier

xeberçot : grossier, -ère

xeberdar : informé, -e

xeberdarî : information, f.

xeberdox, m. : porte-parole, m.

xeberguhêz : indiscret, -ète

xebername, f. : bulletin, m.

xebitandin (bixebitîne) : faire travailler

xebitîn (bixebite) : travailler

li xwe xebitîn : se ressaisir

xebinet, f. : dommage, m.

xebroşk, f. : anecdote, f.

xeçidek, f. : trépied, m.

xef : secret, -ète; caché, -e

xef, f. : secret, m.

xef û şêwir : complot, m.

xfifik, f. : piège, m.

xefirandin (bixefirîne) : pardonner

xefirok, f. : enrolement, m.

xefnêr, m. : espion, m.

xefnêri, f. : espionnage, m.

xeftan, f. : robe, f.

xela, f. : famine, f.

xelan (bixelex) : se déboiter

xelandin (bixelîne) : fouler, démettre

xelas : sauvé, -e; délivré, -e

xelas bûn : se sauver, se délivrer

xelas kirin : sauver, délivrer

xelasek, f. : extrémité, f.; fin, f.

xelasî, f. : délivrance, f.; sauvetage, m.

xelat, f. : cadeau, m.

xelat kirin : offrir

xelef, m. : successeur, m.

xelef, f. : inexactitude, f.

xelek, f. : 1) anneau, m. 2) bague, f.

xellet, f. : erreur, f., faute, f.

xelet bûn : être érroné, –e

xelet kirin : se tromper

xelêxe : gâté, –e

xelifandin (bixelifine) : laisser après sa mort

xelitandin (bixelitîne) : induire en erreur

xelife, m. : remplaçant, m.; lieutenant, m.; calife, m.

xelîle, m. : cymbale, f.

xelîlok, m. : végétal

xelît, m. : cartouchière, f.

xelîtek, m. : cf. **xelît**

xelitûk, m. : cf. **xelît**

xelk, m. pl. : gens, m. pl.; population, f.

xelkêñ ber avê : riverains

xelte, f. : collier de lévrier

xem, f. : souci, m.; chagrin, m.

ketin xema ... : se soucier de

xema ... xwarin : se soucier de

xem revandin : consoler

Ne tu xem e. : Cela ne fait rien.

Xem nake. : Cela ne fait rien.

xemgîr : chagriné, –e

xemil, f. : parure, f.

xemilandin (bixemilîne) : parer

xemilîn (bixemile) : se parer, être paré

xeminandin (bixeminîne) : estimer

xemîrok, f. : pastille, f.

xemle, f. : prise, f.

xemla bi xemla xistin : se battre avec
acharnement

xemrevîn : consolateur, –trice; consolant, –e

xemrî : mauve

xemş, f. : gazelle de deux ans

xemşok : mignon, –ne

xemxwarî, f. : mélancolie, f.

xencer, f. : poignard, m.

xencerek lê dan : poignarder

xendek, f. : fossé, m.; tranchée, f.

xenek, f. (?):

xeniqandin (bixeniqîne) : étrangler, pendre

xeniqîn (bixenique) : être étranglé, être pendu

xenzirandin (bixenzirîne) : laisser intact, immobile

xenzirîn (bixenzire) : demeurer inchangé, immobile

xepar : binage, m.

xepar kirin : biner

xepartin (bixepêre) : cf. **xepirandin**

xepe, f. : terrain crevassé

xepirandin (bixepirîne) : gratter la terre
(poulet); baffrer

xepo, m. : tricheur, m.

xerab : ruiné, –e; gâté, –e; mauvais, –e

xerab bûn : tomber en ruines, se gâter,
s'éclipser (astre)

xerab kirin : ruiner, gâter

xerac, f. : tribut, m.

xerabî, f. : mal, m.

xeraf, f. : noria, f.

xeran, m. : falaise, f.

xerat, m. : tourneur, m.

xerat, f. : cordon, m., cordelière, f.

xerbegund, m. : village en ruines, ruine, f.

xerbegundî : en ruines

xerbende, m. : ânier, m.

xerbikandin (bixerbikîne) (?):

xerbikîn (bixerbike) : s'emmêler

xerbok, f. : noeud, m.

xerbokî : noué, –e

xerc, m. : barrage, m.

xerc , f. : dépense, f.	xeşimî , f. : corde, f.
xerc kirin : dépenser	xeşim : novice; ignorant, –e
xerci , f. : 1) broderie de soie 2) argent de poche	xeşim kirin : tromper
xerçeng (?) :	xeşk , f. : frottement, m.
xerçker : dépensier, –ère	xet , f. : écriture, f.; ligne, f.
xerdel , f. : moutarde, f.	xeta nevikê : armature, f.
xergele , m. : troupeau passant toute la journée dehors	xetître , f. : flambeau, m.
xeriqandin (bixeriqîne) : noyer	xetîtrek , f. : cf. xetître
xeriqîn (bixeriqîe) : se noyer	xetnişan , f. : étiquette, f.
xeritandin (bixeritîne) : gratter	xew , f. : sommeil, m.
xeritîn (bixerite) : démanger	Xew li min çû. : J'ai perdu le sommeil.
xerik : brûlant, –e; pénétrant, –e	Xewa min hat. : J'ai sommeil.
xerite , f. : carte, f.	di xew re çûn : s'endormir
xerkenas , m. : poubelle, f.	di xew ve çûn : s'endormir
xermışandin (bixermişîne) : gratter	xewar : qui aime dormir
xermişin (bixermişîe) : démanger	xewin , f. : songe, m.; rêve, m.
xernûf , f. : caroube, f.	xewin û xeyal : illusion, f.
xes , m. : laitue, f.	xewir , f. : effondrement, m.
xesandin (bixesîne) : châtrer, tailler	xewirandin (bixewirîne) : effondrer
xesandî : châtré, hongre (chéval)	xewirin (bixewire) : s'effondrer
xesar , f. : perte, f.; dommage, m.	xewixandin (bixewixîne) : faire tomber, confondre
xesar kirin : perdre	xewixî : confus, –e
xesar ditin : perdre	xewixîn : tomber, se remplir de confusion
xesarditi : qui a subi des pertes	xewle : terrible, désert, –e
xesim , m. : ennemi, m.	xewmaş : somnolent, –e
xesirandin (bixesirîne) : faire perdre	xewmaş bûn : somnoler
xesirîn (bixesire) : perdre	xewrar , f. : gâteau aux raisins secs
xesma : surtout	xewre , m. : large galette de pain
xesmîti , f. : inimitié, f.	xeyal , m. : silhouette, f.; fantôme, m.; illusion, f.; songe, m.
xestexane , f. : hôpital, m.	xeyalet , f. : fantôme, m.; silhouette, f.
xesû , f. : belle-mère, f.	keybet , f. : médisance, f.
xesim : cf. xeşim	keybet kirin : médire
xeşimandin (bixeşimîne) : mettre en colère, irriter	keyid , f. : contrariété, f.; mécontentement, m.
xeşimân (bixeşimîe) : se courroucer	keyidandin (bixeyidîne) : fâcher
	keyidin (bixeyide) : se fâcher

5. Biewnîre (nîyade) notê 1.

xeyn, f. : outre, hormis
xeyna wî : à part lui
xeyr, f. : bienfait, m.
ji xeyra Xwedê : grâce à Dieu
xeyr : bien
Te xeyr e? : Que t'arrive-t-il?
xeyret, f. : zèle, m.
xeyretkêş : partisan, -e
xezal, f. : gazelle, f.
xezan, f. : le fait de se flétrir; le moment de l'année durant lequel les feuilles se flétrissent; automne, m.
xeziyandin (bixeyizîne) : envier
xezîne, f. : trésor, m.
xezînedar, m. : trésorier, m.
xezûr, m. : beau-père, m.
xébet, f. : tente blanche
xêlanî, f. : prairie, f.
xêli, m. : voile, m.
xér : cf. **xeyr**
xêrdar : bienfaiteur, -trice
xêrdarî, f. : bienfaisance, f.
xêrdaş, m. : homme de bien
xêrdaşî, f. : bonne volonté
xêrxwaz : cf. **xêrdaş**
xêrxwazî, f. : cf. **xêrdaşî**
xêz, f. : ligne, f.
xêzik, f. : cf. **xêz**
xifş, m. : gazelon, m.
xiftan, m. : cf. **xeftan**
xilêf, f. : paupière, f.
xilisandin (bixilisîne) : faire glisser
xilmaş : cf. **xewmaş**
xilt, m. (6):
xiltê kwîr : taupe, f.
ximxim, f. : fosse nasale

xinam, m. : parent par alliance
xinamî : parenté par alliance
xingar : écrasé, -e
xingar bûn : s'écraser
xingar kirin : écraser
xingirîn (bixingire) : marcher avec grâce
xiniz : traître; têtu, -e
xinzîr, m. : porc, m; sanglier, m.
xir, m. (7):
xir û mir : bagages, m. pl.
xir kirin : ramasser
xira : orgueilleux, -se; présomptueux, -se
xirab : cf. **xerab**
xirabî, f. : mal, m.
xirabiker, m. : malfaisant, -e
xirabtîr : pire
xirraft, f. : préjugé, m.
xiraker : cf. **xerabker**
xiram, m. : cf. **xeram**
xiran (bixire) : être trompé
xirandin (bixirîne) : tromper, abuser
xirar, f. : sac, m.
xiraxir, f. : râle, m.
xiraxir kirin : râler
xirayî : orgueilleux, -se; présomptueux, -se
xirbe, f. : ruine, f.
xirbende, m. : cf. **xerbende**
xirçeng, f. : cf. **xerçeng**
xireçovik, f. : querelle, f.
xirek : qui convient à, qui va avec
xirepiçik : cf. **xireçovik**
xirêf, f. : banquet de noces
xirfanî, m. : danse kurde
xirikandin (bixirikîne) : traîner
xirikîn (bixirikîne) : être traîné
xirîn (bixire) : râler

-
6. Biewnîre (nîyade) notê 1.
 7. Biewnîre (nîyade) notê 1.

xirnik, m. : levraud, m.

xiro, m. : ricin, m.

xircir (8), f. : tapage, m.

xirpo : idiot, -e

xirteng, f. : détroit, m.

xirtik, m. : petit cornichon

xirtik, f. : écorchure, f.

xirtik bûn : s'écorcher

xirtik kirin : écorcher

xirxir, f. : ronflement, m.

xirxir kirin : ronfler

xisar, f. : xesar

xistin (bêxe) : mettre, frapper

xistin der : battre, ajouter

jê xistin : retrancher de

ji hev xistin : séparer, démonter

lê xistin : 1) monter 2) frapper

xistok, f. : guet-apens, m.

xişikandin (bixişikine) : faire glisser

xişikin (bixişike) : glisser

xişir, f. : parure, f.; bijoux, m.

xişil, f. : arbre

xişkok, m. : bébé, m.

xişt dan : embrocher, sondor

xiştikandin (bixiştikine) : gratter

8. Celadet Bedirxanî na kelîme wina nuşa, labelê wina fam beno ke herunda "xirocir" yan zî "xirecir"î de şas nusîyaya.

ALFABE

Kirmanckî (Zazakî) Tirkî

A a	adir, asin, Almanya	adam, at
B b	bira, ban, Bidlîs	büyük, bir
C c	ca, câr, cor	can, cadde
Ç ç	çim, Çewlîg, Çemişgezek	çocuk, çöp
D d	dest, Diyarbekir, Dêrsim	dal, dayı
E e	ez, Erzingan, Erzirom	el, eldiven
Ê ê	êrxat, êlcî, êqbal	-
F f	fek, fariskî, Fransa	fare, fistik
G g	ga, giran, Gimgim	göl, güven
H h	her, heş, Hollanda	hemen, hava
I i	bin, kirmanc, solin	isirmak, ışık
Î î	îsot, İran, İtalya	iş, it
J j	jêhat, jan, Japonya	jandarma, jimnastik
K k	kitab, kar, Kurdistan	kalkan, küçük
L l	lal, lazut, Licê	limon, leke
M m	ma, mase, Mûş	mavi, maya
N n	nan, newe	ne, neden
O o	of, oda, ordu	olmak, odun
P p	payîz, Pîran, Pali	parmak, pınar
Q q	qeleme, qumaş, Qibrîs	-
R r	rind, radyo, Riha	resim, rüzgar
S s	sipî, simer, Sêwregi	serin, sarı, süs
Ş ş	şima, şeş, şaş	şişirmek, şişman
T t	ti, tarîx, Tirkiya	tatlı, tavşan
Uu	utî, uca, ucret	ütü, ücret
Ûû	ûsul, Ûrris, Ûrrim	uzak, unutmak
V v	verg, velg, vate	var, ver
W w	wisar, weş, welat	-
X x	xirab, Xarpêt, xurbet	-
Y y	yaban, yar, yadîgar	yayla, yol
Z z	zaf, zerd, zaza	zeybek, zavallî

Maden

